

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΔΕΡΜΑΤΟΣΤΙΞΙΑ ΩΣ ΑΥΛΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ Η ΕΚΘΕΣΙΑΚΗ ΤΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

ΚΥΡΙΑΚΗ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

A.M.: 1332021020

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Χουρμουζιάδη Ν.
Μέλη Τριμελούς Επιτροπής: Τούρτας Α., Κίτσιου Α.

ΜΥΤΙΛΗΝΗ | ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2023

Στην επιβλέπουσα καθηγήτρια μου, τα μέλη του εργαστηρίου Μουσειολογίας του Πανεπιστημίου
Αιγαίου, τους γονείς μου και τα φιλενάδια μου για την απλόχερη βοήθεια και την αμέριστη
υποστήριξη.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική διατριβή με τίτλο « Η δερματοστιξία ως άυλη πολιτιστική κληρονομιά και η εκθεσιακή της διαχείριση» πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Πολιτισμική Πληροφορική και Επικοινωνία» με Κατεύθυνση στη «Μουσειολογία» του Τμήματος Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Σκοπός είναι η διερεύνηση των διάφορων εκθεσιακών μέσων για τη δημιουργία μιας νέας εκθεσιακής πρότασης, η οποία αφορά τόσο στην ιστορία της δερματοστιξίας αυτής καθ' αυτήν, όσο και στη διαχείριση της ως άυλη πολιτιστική κληρονομιά. Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε προσεγγίζει την πρακτική της δερματοστιξίας ανθρωπολογικά, μέσα από μια εκτενή ιστορική καταγραφή επιλεγμένων πολιτισμικών επεισοδίων, τα οποία περιλαμβάνονται στην πρόταση. Στη συνέχεια, τεκμηριώνεται η στρατηγική που επιλέχθηκε για τον εν λόγω εκθεσιακό σχεδιασμό, φτάνοντας στην υλοποίηση της έκθεσης με τίτλο «STIGMA», η οποία πραγματοποιήθηκε στη Μυτιλήνη τον Ιούνιο του 2023.

Λέξεις κλειδιά: έκθεση, εκθεσιακός σχεδιασμός, δερματοστιξία, τατουάζ, κοινωνική πρακτική, άυλη πολιτιστική κληρονομιά

ABSTRACT

The present thesis entitled "Tattooing as intangible cultural heritage and its exhibition management" was carried out in the framework of the Postgraduate Program of Studies "Cultural Informatics and Communication" in the field of "Museology" of the Department of Cultural Technology and Communication of the University of the Aegean. The aim is to explore the various exhibition media for the creation of a new exhibition proposal, which concerns both the history of tattooing as such and its management as intangible cultural heritage. The methodology followed approaches the practice of tattooing anthropologically, through an extensive historical record of selected cultural episodes included in the proposal. The strategy chosen for this exhibition design is then documented, leading to the creation of the exhibition "STIGMA", which took place in Mytilene in June 2023.

Keywords: exhibition, exhibition design, tattooing, tattoo, social practice, intangible cultural heritage

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ABSTRACT	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	7
ΤΑΤΟΥΑΖ: ΜΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΣΕ ΕΚΘΕΣΙΑΚΗ ΑΦΗΓΗΣΗ ..	7
ΤΑΤΟΥΑΖ: ΥΛΙΚΗ Ή ΑΥΛΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ;.....	8
ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	10
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΑΤΟΥΑΖ: ΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΕΩΣ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ	10
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΤΑΤΟΥΑΖ	10
ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΤΟΥ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΟΤΖΙ	13
ΤΟ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ: ΥΠΟΣΑΧΑΡΙΕΣ ΧΩΡΕΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑ ΑΙΓΥΠΤΟΣ	15
ΥΠΟΣΑΧΑΡΙΑ ΑΦΡΙΚΗ	16
ΑΙΓΥΠΤΟΣ.....	17
ΤΟ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΑΠΟ ΤΗ ΔΕΡΜΑΤΟΣΤΙΞΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ	19
ΤΟ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΤΗΝ ΙΑΠΩΝΙΑ: Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΥΑΚΥΖΑ	23
ΤΟ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΤΗΝ ΚΙΝΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ DULONG.....	27
ΤΟ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΤΗΝ ΤΑΪΛΑΝΔΗ: ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟ ΤΑΤΤΟΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ.....	28
ΤΟ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΕ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΕΙΡΗΝΙΚΟ ΩΚΕΑΝΟΥ: ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΥΝΗΣΙΑΣ	32
ΝΕΑ ΖΗΛΑΝΔΙΑ.....	34
ΣΑΜΟΑ	36
ΧΑΒΑΗ.....	38
ΤΟ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΤΙΣ ΦΙΛΙΠΠΙΝΕΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ 103ΧΡΟΝΗΣ WHANG-OD	41

ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΑΠΟ ΤΗ ΒΙΚΤΩΡΙΑΝΗ ΕΠΟΧΗ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΑ	44
Η ΕΞΟΙΚΕΙΩΣΗ ΜΕ ΤΟ ΤΑΤΤΟΟ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΜΕΓΑΛΕΣ ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΕΙΣ	44
Η ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΟ ΤΣΙΡΚΟ	47
Η ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΒΙΚΤΩΡΙΑΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ.....	50
Ο SAILOR JERRY ΚΑΙ Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ OLDSCHOOL ΣΧΟΛΗΣ ΤΑΤΤΟΟ	53
Ο ΤΖΙΜΗΣ ΚΑΙ Η ΕΓΚΑΘΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΑΔΑ.....	58
ΤΟ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΤΗ ΡΩΣΙΑ: ΕΝΑΣ ΚΩΔΙΚΑΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ	60
ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	64
Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ	64
ΟΙ ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ	65
ΤΟ ΣΕΝΑΡΙΟ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ	66
ΟΙ ΑΦΗΓΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ	69
ΤΟ ΥΦΟΣ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ	71
Ο ΤΙΤΛΟΣ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ	72
ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΙΑΚΩΝ ΜΕΣΩΝ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ	73
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΙΚΟΝΑ	73
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ	75
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΗΧΟ	78
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ.....	80
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ	83
Η ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ	84
Η ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ ΣΤΟ ΚΥΡΙΟ ΣΩΜΑ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ.....	86
ΠΡΩΤΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	88
ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	92
ΤΡΙΤΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.....	96

ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	101
ΠΕΜΠΤΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	103
ΕΚΤΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.....	106
ΕΒΔΟΜΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.....	111
ΟΓΔΟΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	116
Ο ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ.....	118
ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΣΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ.....	119
ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ.....	123
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	125
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	127
ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ.....	128
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΑ	130

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στόχος της εν λόγω διπλωματικής εργασίας είναι αφενός η διερεύνηση του τατουάζ ως πρακτική ανά τον κόσμο και αφετέρου η παραγωγή έκθεσης για την ανάδειξη του συγκεκριμένου θέματος. Για τη σαφέστερη καταγραφή της έρευνας, η εργασία χωρίζεται σε τρία κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο, επιχειρείται η διατύπωση του τατουάζ ως κοινωνική πρακτική προκειμένου ο αναγνώστης να εισαχθεί σε έννοιες και ορισμούς που το αφορούν σχηματίζοντας μια γενική εικόνα, καθώς και στο ρόλο που διαδραματίζει ως μέρος της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Εξομαλύνοντας έτσι το τατουάζ ως ανθρώπινη διαδικασία, το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την αποσαφήνιση του κυρίως ζητήματος της εργασίας, το οποίο δεν είναι άλλο από την στοχευμένη επιλογή της αποτύπωσης του μέσα από μια εκθεσιακή πρόταση.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, ακολουθεί η ιστορική καταγραφή επιλεγμένων πολιτισμικών επεισοδίων, στα οποία συναντάται η πρακτική του τατουάζ, κάνοντας έτσι ποικίλα αναφορικά περάσματα στο χώρο και το χρόνο. Η αναλυτική περιγραφή για κάθε ένα από αυτά τα πολιτισμικά επεισόδια βοηθάει τον αναγνώστη, αφενός να δημιουργήσει μια ολοκληρωμένη γνώμη γύρω από την πρακτική του τατουάζ στο ευρύ ιστορικό φάσμα, συνειδητοποιώντας την έκταση του χρονολογικά, γεωγραφικά, σημασιολογικά αλλά και ανθρωπολογικά, ενώ αφετέρου, επιτυγχάνεται η απαραίτητη σύνδεση όλων των στοιχείων για την τεκμηρίωση του εκθεσιακού σχεδιασμού από πλευράς μου και την κατανόηση του από τους αναγνώστες.

Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο, ολοκληρώνεται η εκθεσιακή αφήγηση που προτείνω, συγκαταλέγοντας όλα τα παραπάνω στοιχεία της ιστορικής έρευνας και επεξηγώντας τη στρατηγική χρήση των εκθεσιακών μέσων για τη συνολική σύνθεση της έκθεσης. Στη συνέχεια, αποτυπώνεται το τελικό αποτέλεσμα που δημιουργήθηκε με την πραγματοποίηση της έκθεσης, καθώς ακόμα τα συμπεράσματα, οι παρατηρήσεις και οι επιμέρους προβληματισμοί που προέκυψαν με το πέρας αυτής της εργασίας.

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΑΤΟΥΑΖ: ΜΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΣΕ ΕΚΘΕΣΙΑΚΗ ΑΦΗΓΗΣΗ

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή, παρακάτω καταγράφονται ορισμένα πολιτισμικά επεισόδια στο χώρο και το χρόνο, όπου το τατουάζ έκανε την εμφάνισή του, τα οποία αποτελούν απόσταγμα ενδελεχούς μελέτης σε παγκόσμια κλίμακα. Τα σημεία αυτά, αντικατοπτρίζουν το εκάστοτε πολιτισμικό πλαίσιο, στο οποίο συναντάμε την πρακτική του τατουάζ, καθιστώντας σαφές το εύρος της ιστορίας του από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, καθώς και την πληθώρα των αιτιών που ανιχνεύονται πίσω από αυτό. Αντιλαμβανόμαστε έτσι την πολιτιστική του σημασία ως πρακτική, τις ετερογένειες αλλά και τις ομοιότητες ανάμεσα στην υιοθέτησή της από διάφορες κοινωνικές ομάδες στο πέρασμα του χρόνου. Για να σχηματιστεί μια ολοκληρωμένη εικόνα γύρω από αυτό, το τατουάζ εξετάζεται σχεδιαστικά, σημασιολογικά και ως προς τα μέσα και τις τεχνικές που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή του. Βέβαια, η συλλογή του συγκεκριμένου πληροφοριακού υλικού αποσκοπεί στην μετατροπή του σε εκθεσιακή αφήγηση. Προκειμένου να συμβεί αυτό, θα πρέπει να εξεταστούν τα διάφορα εκθεσιακά μέσα (εικόνα, κινούμενη εικόνα, ήχος, κείμενο, αντικείμενα) και να αξιοποιηθούν με τέτοιο τρόπο που να διαμορφώνουν ένα βιωματικό περιβάλλον εμπειριών και ερεθισμάτων, κατάλληλο για τη μετάδοση των πληροφοριών.

Εκεί όμως, πολύ εύλογα δημιουργείται το εξής ερώτημα: «Που αποσκοπεί μια έκθεση συγκεκριμένα για το τατουάζ;»

Προσωπικά, θα μπορούσα να σταθώ στο πόσο ενδιαφέρον έχει αυτή η ιστορία μιας και έρχεται σε αντίθεση με τις συνηθισμένες κοινωνικές αντιλήψεις. Τα γεγονότα δηλαδή, μαρτυρούν πως πρόκειται για μια αρχέγονη διαδικασία, σε ένα τεράστιο φάσμα πολιτισμών, με κίνητρο ιατρικούς παράγοντες, ταξικούς και θεσμικούς, έμφυλους, ταυτοτικούς και αναγνωριστικούς αλλά και ευρύτερα κοινωνικούς που αφορούν στον έρωτα, την ελκυστικότητα, την πνευματικότητα, την ηλικία ή τη διάκριση. Επομένως, δημιουργείται ρήξη με τη νοοτροπία που θέλει το τατουάζ ως ένα σύγχρονο κεκτημένο της νεολαίας που όπως κάθε τάση, έτσι κι αυτό κάποια στιγμή θα αναλωθεί στο πέρασμα του χρόνου. Το υλικό, το οποίο συγκεντρώνεται στη συνέχεια, έχει αξιολογηθεί και επιλεγεί με τέτοιο τρόπο, ώστε κανείς να οδηγηθεί σε ένα βασικό συμπέρασμα: το τατουάζ ήταν και είναι κοινωνική ανάγκη του ανθρώπου, θεωρητικά από πάντα και παντού.

Με αυτόν τον τρόπο, καθένας και καθεμία μπορεί να αποδομήσει ταμπού και προκαταλήψεις που συνοδεύουν το εν λόγω αφήγημα, καθώς και να

συνειδητοποιήσει την πολιτιστική του αξία. Όμως, τελικά, είναι αυτό αρκετό για να αποφασίσει κανείς πως θέλει να αναπτύξει μια εκθεσιακή πρόταση πάνω σε αυτό; Στην πραγματικότητα, υπάρχει μια παράμετρος, η οποία συμπληρώνει την παραπάνω τοποθέτηση, αρκετά πιο βαθιά και ουσιαστική: η διαφύλαξη και η διάδοση πολιτιστικής κληρονομιάς, αφού περί αυτού πρόκειται. Το τατουάζ, με όποιο τρόπο κι αν τελείται, αποτελεί κομμάτι παραδόσεων, εθίμων και πολιτισμικών διαδικασιών ποικίλων κοινωνικών συνόλων. Ωστόσο, υπάρχει μια διαφοροποίηση με άλλα αντικείμενα πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως π.χ. τα υφαντά, ο χορός, το φαγητό, τα άσματα κ.ο.κ.. Το τατουάζ, είτε ως τέχνη είτε ως τεχνική, δεν είναι μόνο τα σχέδια και οι ζωγραφιές. Το δέρμα είναι αναπόσπαστο κομμάτι του, γι' αυτό και χωρίς αυτό η σημασία του χάνεται.

ΤΑΤΟΥΑΖ: ΥΛΙΚΗ Ή ΑΥΛΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ;

Έχουμε λοιπόν το εξής δεδομένο: το τατουάζ αποτελεί μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς. Σε ποια όμως υποκατηγορία ανήκει; Το ερώτημα αυτό κρίνεται καιρίο, ώστε να μπορέσει κανείς να το διαχειριστεί ανάλογα για την καταγραφή και την ανάδειξή του. Προκειμένου να διαλευκανθεί το ζήτημα, θα πρέπει πρώτα να δοθεί ορισμός της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Σύμφωνα με την UNESCO (2009) «Η πολιτιστική κληρονομιά περιλαμβάνει αντικείμενα, μνημεία, ένα σύνολο κτιρίων και χώρων, μουσεία που έχουν ποικίλες αξίες, όπως συμβολική, ιστορική, καλλιτεχνική, αισθητική, εθνολογική ή ανθρωπολογική, επιστημονική και κοινωνική σημασία. Περιλαμβάνει την υλική κληρονομιά (κινητή, ακίνητη και υποθαλάσσια), την άυλη πολιτιστική κληρονομιά (ΑΠΚ) ενσωματωμένη στην πολιτιστική και φυσική κληρονομιά, αντικείμενα, τοποθεσίες ή μνημεία». Ο ορισμός δε συμπεριλαμβάνει την ΑΠΚ που σχετίζεται με άλλους πολιτιστικούς τομείς, δηλαδή «τις πρακτικές, τις εκφράσεις, τις γνώσεις και τις δεξιότητες που οι κοινότητες, οι ομάδες και μερικές φορές τα άτομα αναγνωρίζουν ως μέρος της πολιτιστικής τους κληρονομιάς. Ονομάζεται επίσης ζωντανή πολιτιστική κληρονομιά και συνήθως εκφράζεται με μία από τις ακόλουθες μορφές: προφορικές παραδόσεις, παραστατικές τέχνες, κοινωνικές πρακτικές, τελετουργίες και εορταστικές εκδηλώσεις, γνώσεις και πρακτικές σχετικά με τη φύση και το σύμπαν και παραδοσιακή χειροτεχνία» (UNESCO).

Από την άλλη πλευρά, το τατουάζ είναι μια διαδικασία σήμανσης σχεδόν ανεξίτηλων σχεδίων στο ανθρώπινο σώμα με την εισαγωγή χρωστικών ουσιών στο δέρμα. Μπορεί να θεωρηθεί ως μια «οπτική γλώσσα» με την οποία ο πολιτισμός εγγράφεται στο δέρμα του ιδιοκτήτη. Αλλά για διάφορες φυλές δεν είναι απλά ένα σχέδιο ή μια μορφή τέχνης, μάλλον είναι ένα ολοκληρωμένο συναίσθημα, που ενσωματώνει μύθους και πεποιθήσεις, οι οποίες έχουν διαδραματίσει σημαντικούς και ποικίλους ρόλους στην

κοινωνία από την αρχή της ανθρωπότητας (Ferguson-Rayport,1955). Σύμφωνα με τα λόγια του Krutak (2015:1) «το τατουάζ είναι ενσωματωμένο στον κοινωνικό ιστό της κοινοτικής και θρησκευτικής ζωής και, συνήθως, πρόκειται για μια πολιτιστική, φυλετική ή οικογενειακή τελετουργία που επιβάλλεται από την οικογένεια και η οποία ενσωματώνει τις κοινωνικές αξίες στο δέρμα για να τις βλέπουν όλοι». Παρ' ότι εκλαμβάνεται ως τελετουργικό, η καλλιτεχνική του αξία δεν μπορεί να παραβλεφθεί. Έτσι, μπορεί να θεωρηθεί ως μια μορφή τέχνης, μια ζωγραφική που χρησιμοποιεί το ανθρώπινο σώμα ως καμβά, αλλά και μια τελετουργία που συνδέεται με ολοκληρωμένα κοινωνικά συναισθήματα. Γίνεται μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς μιας κοινωνίας. «Η κατανόηση μιας πολιτιστικής κληρονομιάς περιλαμβάνει και εκτιμά σε μεγάλο βαθμό τις άυλες πτυχές της, όπως οι αισθητικές, ιστορικές, επιστημονικές και κοινωνικές αξίες, οι οποίες με τη σειρά τους εξυπηρετούν σκοπούς ταυτότητας» (Dryjanska, 2015: 40). Το τατουάζ δεν είναι μόνο μελάνι και σχέδιο: πρωτίστως, είναι μια διαδικασία μετάδοσης της γνώσης με τη μορφή μιας οπτικής γλώσσας, όπου ο πολιτισμός εγγράφεται και διατηρείται με έναν ιδιαίτερο τρόπο (Krutak, 2015). Ένα τατουάζ ως έργο τέχνης μπορεί να θεωρηθεί χειροποίητο, αλλά η διατήρησή του είναι δύσκολη, διότι ακόμη και ένα ανεξίτηλο τατουάζ καταστρέφεται μαζί με το θνητό σώμα στο οποίο είναι προσαρτημένο. Όμως οι γνώσεις και οι δεξιότητες δημιουργίας ενός τατουάζ μεταφέρονται από γενιά σε γενιά. Ωστόσο, η τελετουργία που γίνεται για ένα τατουάζ μπορεί να θεωρηθεί άυλη πτυχή της πολιτιστικής κληρονομιάς. Και αυτό είναι που κάνει τόσο ενδιαφέρον το εν λόγω γνωστικό αντικείμενο (Payel, 2020).

Κατά συνέπεια, το τατουάζ δεν μπορείς να το εντάξεις ακριβώς σε μία από τις δύο μορφές Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Σίγουρα εντάσσεται στην κατηγορία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, συγκαταλέγει πρακτικές που έτσι κι αλλιώς εντάσσονται σε αυτήν, περιλαμβάνει όμως και στοιχεία της Υλικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς, καθώς παίρνει υλική μορφή πάνω στο ανθρώπινο σώμα. Ωστόσο, το ανθρώπινο σώμα αν και υλικό, σίγουρα αποτελεί ένα εντελώς διαφορετικό πεδίο «υλικού πολιτισμού», για το οποίο οι συνηθισμένες αρχές διατήρησης και ανάδειξης δεν μπορούν να ισχύσουν. Δεδομένου αυτού, εύλογα προκύπτει το ερώτημα: Πως μπορούν να αξιοποιηθούν τα όποια εκθεσιακά μέσα, με σκοπό την ανάδειξη ενός τόσο ιδιόμορφου πολιτιστικού προϊόντος; Η απάντηση δίνεται στο τρίτο κεφάλαιο της διατριβής, όπου τελικά τεκμηριώνεται ο σχεδιασμός και η υλοποίηση της έκθεσης.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΑΤΟΥΑΖ: ΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΕΩΣ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΤΑΤΟΥΑΖ

Η έννοια του τατουάζ είναι σίγουρα γνωστή σε όλα τα άτομα της εποχής μας. Ακόμα και αν κάποιος άτομο δεν φέρει ένα τατουάζ, σίγουρα έχει δει στα σώματα άλλων. Κάποιος μπορεί να έχει το σχέδιο ενός λουλουδιού, άλλος την ημερομηνία γεννήσεως των παιδιών του, μπορεί ακόμα να έχει «γεμίσει» τα κενά στο σχήμα των φρυδιών του. Η ιδέα αποτυπωμένων σχεδίων από μελάνι, στο δέρμα, δεν είναι καθόλου ξένη, όσο και αν υπάρχει διαφορετική -ανά περίπτωση- αιτία και εξήγηση πίσω από αυτήν. Άλλωστε αυτό είναι το μόνο λογικό, βάσει της πληθώρας που παρατηρείται σήμερα. Το θέμα είναι ότι αυτό το πλήθος, ίσως να μην προκύπτει επειδή είναι μια ακόμα πολυφορεμένη μόδα των ημερών. Όπως θα παρουσιαστεί παρακάτω, η πρακτική του τατουάζ υπάρχει, όπως μεταφορικά λέμε, «από πάντα». Το θέμα είναι να εξεταστούν οι ποικίλες πολιτισμικές διαφορές που ενυπάρχουν σε αυτή. Ουσιαστικά, η έρευνα δείχνει πως σε όλο το εύρος τόπων και εποχών η χρήση του τατουάζ είτε αλλάζει δραματικά είτε τελικά συγκλίνει, ακόμα και σε περιπτώσεις τελείως ετερογενών κοινωνικών πλαισίων.

Για να ξεκινήσει η αναφορά στην πρακτική του τατουάζ, θα πρέπει πρώτα να δοθεί ένας ορισμός. Εκεί όμως είναι που δημιουργούνται κάποιοι άλλοι βασικοί προβληματισμοί. Μήπως τελικά το τατουάζ δεν είναι «αυτό που έχω στο μυαλό μου» και είναι κάτι άλλο; Υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις έννοιες: tattoo, τατουάζ, δερματοστιξία; Ακόμα και ως προς το επάγγελμα, γιατί άλλοτε αναφερόμαστε σε tattoo artists, tattooists, tattoo masters και άλλοτε σε δερματοστίκτες ή τατουατζήδες; Είναι γλωσσικό το ζήτημα;

Σύμφωνα με τον ορισμό του Γ. Μπαμπινιώτη (2012) το «τατουάζ (ελλην. δερματοστιξία) είναι: 1. η χάραξη της επιδερμίδας με ειδικά εργαλεία με μικρά επιφανειακά τρυπήματα και έκχυση ανάλογων ποσοτήτων χρωστικών ουσιών, ώστε να εντυπώνονται πάνω στο δέρμα ανεξίτηλα σχέδια, γράμματα κ.λπ., 2. η προσωρινή αποτύπωση στο δέρμα σχεδίων, γραμμάτων κ.λπ., 3. το σχέδιο που χαράσσεται ή αποτυπώνεται πάνω στην επιδερμίδα», ενώ η δερματοστιξία ορίζεται ως «η μόνιμη χάραξη σχεδίων, εικόνων κ.λπ. στο δέρμα του ανθρώπου για διακοσμητικούς λόγους».

Από τη στιγμή λοιπόν που πρόκειται για σύμβολα, σχέδια, μοτίβα, ζωγραφιές κλπ. σίγουρα το πρώτο πράγμα που έρχεται στο μυαλό είναι η τέχνη, γι' αυτό και συχνά γίνεται λόγος για «tattoo art» ή υπάγεται στις μορφές του «body art»¹. Παρ' αυτά, ελληνική λέξη «δερματοστιξία» περιέχει και το «στίγμα», μια λέξη που χρησιμοποιείται τόσο κυριολεκτικά όσο και μεταφορικά. Όπως και να 'χει, είναι γεγονός πως αποτελεί μορφή τροποποίησης του σώματος με την τεχνική της εισαγωγής μελανιού στο χόριο στρώμα του δέρματος. Για την επίτευξη του, χρειάζεται κάποιο αιχμηρό αντικείμενο, το οποίο θα σπρώξει το μελάνι στο επιθυμητό σημείο. Εν συντομία, θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτό γίνεται είτε με τη χρήση μηχανής μοτέρ (tattoo machine/tattoo gun) είτε χειροκίνητα με μεθόδους stick and poke ή hand-poke².

Η μελέτη που πραγματοποιήθηκε για την εκπόνηση της εργασίας οδηγεί και σε κάποια διαφορετικά μονοπάτια. Το τατουάζ είναι μια κοινωνική πρακτική, η οποία όντως μπορεί να λειτουργεί διακοσμητικά, να πρόκειται δηλαδή για μια αισθητική παρέμβαση στο σώμα, μπορεί να αποτελεί σημάδι μνήμης, μπορεί να είναι γλωσσικός κώδικας, να αποσκοπεί σε τιμωρία του ατόμου, ακόμα και να εξυπηρετεί ως ένας είδος ιατρικής και πνευματικής πρόληψης ή θεραπείας. Οι λόγοι είναι αμέτρητοι και σκοπός είναι να γίνει κατανοητό πως αυτή η μετατροπή της νοηματοδότησης εξαρτάται από το εκάστοτε πολιτισμικό πλαίσιο. Δεδομένου αυτού, το ζήτημα εξετάζεται και αντιμετωπίζεται ανθρωπολογικά παρά γλωσσολογικά.

Διάφορες μελέτες που εξετάζουν το tattoo ως πληροφορία (βλέπε ενδεικτικά: Campbell-Meiera J. & Krtalicia M., *Tattoo information creation: Towards a holistic understanding of tattoo information Experience*, 2022) μαρτυρούν πως τα τατουάζ αποτελούν σημαντικό κομμάτι της προσωπικής και συλλογικής ταυτότητας που σχετίζονται με τη μνήμη και την αφήγηση, ενώ για παράδειγμα εξετάζοντας τις περιπτώσεις που άνθρωποι επιλέγουν να κάνουν ένα ιθαγενικό τατουάζ θα πρέπει να διερευνηθούν κι άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν μια τέτοια απόφαση όπως η γενεαλογία, η αστρολογία, οι επαγγελματικοί στόχοι και οι μελλοντικές φιλοδοξίες (Krutak, 2017), βλέποντας ένα ενδεικτικό παράδειγμα για το βαθμό στον οποίο εκτείνεται η κουλτούρα αυτή.

¹ Η τέχνη που γίνεται πάνω, με ή αποτελείται από το ανθρώπινο σώμα. Καλύπτει ένα ευρύ φάσμα που περιλαμβάνει τατουάζ, σκουλαρίκια, εμφυτεύματα, ουλές και ζωγραφική του σώματος. Μπορεί να περιλαμβάνει την performance και χρησιμοποιείται επίσης για τη διερεύνηση του σώματος με διάφορα μέσα, όπως η ζωγραφική, η φωτογραφία, ο κινηματογράφος και το βίντεο. Μια πιο ακραία μορφή του μπορεί να περιλαμβάνει ακρωτηριασμό ή να ωθεί το σώμα στα φυσικά του όρια. (www.wikipedia.com)

² Stick and poke/ hand-poke tattoo: Τατουάζ που γίνονται χωρίς τη χρήση ηλεκτρικών μηχανών τατουάζ. Ενώ δημιουργούνται με τις ίδιες προμήθειες με εκείνα, οι καλλιτέχνες stick 'n poke σπρώχνουν τη βελόνα και το μελάνι στο δέρμα με το χέρι, χωρίς τη βοήθεια μηχανής. (www.liquidambertattoo.com)

Για την τεκμηρίωση όλων αυτών, επιλέχθηκαν πολιτισμικά επεισόδια στο πέρασμα του χρόνου, τα οποία μαρτυρούν τον τρόπο με τον οποίο μεταβάλλεται τόσο η τεχνική όσο και η νοηματοδότηση αυτής της πρακτικής. Η πληθώρα όμως είναι τέτοια, που είναι αδύνατη η ολοκληρωμένη καταγραφή των πρακτικών τατουάζ από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Επομένως, για τις ανάγκες της εργασίας αυτής, προκειμένου να φανεί το εύρος, επιλέχθηκαν τόποι και από τις πέντε ηπείρους της γης και επεισόδια που καλύπτουν ένα μεγάλο χρονολογικό εύρος από τις πρώτες ενδείξεις έως τις πιο σύγχρονες. Στις επόμενες ενότητες, εμφανίζονται οι περιπτώσεις, οι οποίες αποσαφηνίζουν τι μπορεί τελικά να σημαίνει το τατουάζ, πού γίνεται, πώς γίνεται και από ποιους.

Εικ. 1
Ενδεικτικός χάρτης με τις τοποθεσίες που επιλέχθηκαν
Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

Κλείνοντας με αυτή την ενότητα, θα ήθελα να ξεκαθαρίσω την άποψη μου σχετικά με τον όρο. Παρακάτω θα δούμε πως η λέξη «δερματοστιξία» προκύπτει ετυμολογικά από την Ελλάδα στην αρχαιότητα, συνδυάζοντας τόσο το μεταφορικό όσο και το κυριολεκτικό στίγμα. Ωστόσο, στη συγκεκριμένη περίπτωση το μεταφορικό στίγμα έχει αρνητική χροιά. Όπως είδαμε, αλλά θα δούμε και στη συνέχεια, το τατουάζ έχει τόσες ποικίλες «χρήσεις» που θεωρώ ότι είναι λίγο άδικο να χρησιμοποιούμε στα Ελληνικά τη λέξη «δερματοστιξία» για να το προσδιορίσουμε γενικά. Στην παρούσα εργασία, προτιμώ να χρησιμοποιώ περισσότερο τις λέξεις τατουάζ και tattoo που εμφανίζονται στη δυτική κουλτούρα από το 1800 και έπειτα, γεγονός που θα εξετάσουμε αναλυτικά στη συνέχεια.

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΤΟΥ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΟΤΖΙ

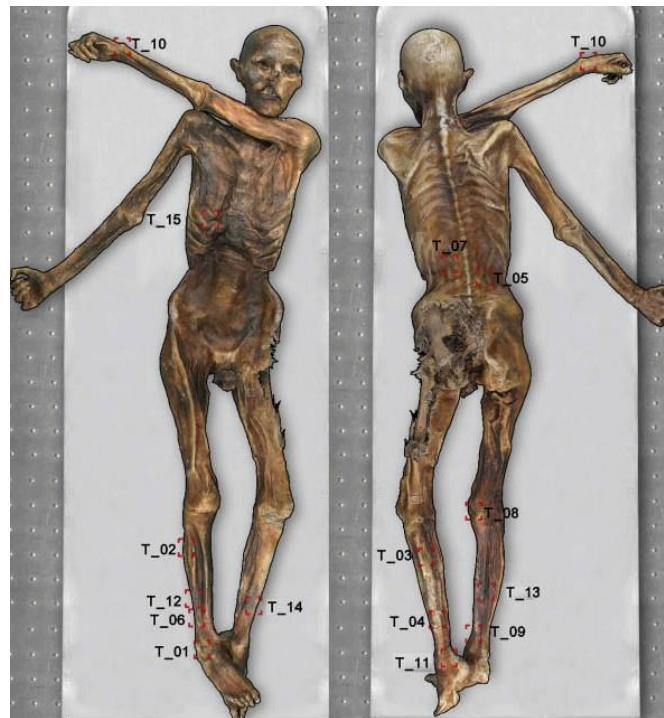
Όπως ήδη αναφέρθηκε, μιλώντας για το tattoo, συχνά υπάρχει η αίσθηση πως είναι μια πρακτική αρκετά σύγχρονη, αποτελεί ένα ακόμη προϊόν μόδας και σύντομα θα πάψει να είναι τόσο δημοφιλές ως τάση. Άλλωστε αυτό δεν φαντάζει και τόσο παράλογο, καθώς υπάρχει μεγάλη ιστορική άγνοια στη δυτική κοινωνία. Αυτό, ίσως συμβαίνει διότι δεν είναι βαθιά ριζωμένο στην κουλτούρα και τις παραδόσεις της, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν συναντάται καθόλου στο πέρασμα του χρόνου. Αλήθεια όμως, πότε και πώς μπορεί να έκανε την εμφάνιση του;

Δεν υπάρχει κάποια τεκμηριωμένη και βέβαιη απάντηση σε αυτό. Πιθανολογείται, ωστόσο, ότι τα πρώτα τατουάζ έγιναν κατά λάθος, καθώς υπολείμματα τέφρας και αιθάλης εισχωρούσαν μέσα σε ανοικτές πληγές όταν τις έτριβε κάποιος με το χέρι του. Το πότε και το πού παραμένει άγνωστο.

Βέβαια, εάν θέλουμε, οπωσδήποτε, να δώσουμε μια απάντηση, για τις ανάγκες της εργασίας, αυτή δεν θα μπορούσε παρά να βρίσκεται στην ιστορία του Ötzi, η οποία αποτελεί, μέχρι στιγμής, την αρχαιότερη ένδειξη χρήσης tattoo στο ανθρώπινο σώμα. Η περίπτωση του έγινε γνωστή όταν, το 1991, δύο ορειβάτες βρήκαν τυχαία τη μουμιοποιημένη σορό του στην κοιλάδα Οτζ των Άλπεων, από όπου και πήρε το όνομα του. Ύστερα από διεξοδικές έρευνες το σώμα του φαίνεται πως διατηρήθηκε στον πάγο για τουλάχιστον 5.300 χρόνια, έως ότου ήρθε στο φως. Το δέρμα του ήταν εμφανώς αλλοιωμένο -είχε συρρικνωθεί, είχε σκληρύνει και είχε αποκτήσει ένα πολύ πιο σκούρο χρώμα. Από την πρώτη μέρα όμως παρατηρήθηκε πως έφερε πάνω του ορισμένα τατουάζ, κινώντας την περιέργεια των ερευνητών και ενθαρρύνοντάς τους να προβούν σε εκτενέστερη εξέταση της μυστηριώδους -μέχρι εκείνη την ώρα- μούμιας.

Η διαδικασία διήρκησε αρκετά, ωστόσο έχει πλέον εξαχθεί το συμπέρασμα ότι ο Ötzi φέρει στο σώμα του 61 τατουάζ, χωρισμένα σε 19 υποομάδες, όλα μικρά και γραμμικά. Κάθε υποομάδα περιλαμβάνει σειρές/στήλες από γραμμές ή σταυρούς με μαύρο χρώμα. Προκειμένου να γίνουν, λογικά τρύπησε το δέρμα του και έτριψε μέσα στάχτη από κάρβουνο.

Για τη σημασία τους υπάρχουν μερικές θεωρίες, παρότι δεν έχουν επιβεβαιωθεί. Αρχικά, τα περισσότερα από αυτά βρίσκονται σε σημεία, τα οποία καλύπτονται από ρουχισμό όπως οι καρποί των χεριών, η σπονδυλική στήλη, τα πλευρά, οι αστράγαλοι, η γάμπα και το εσωτερικό των γονάτων. Το γεγονός ότι βρίσκονται στα συγκεκριμένα μέρη και επομένως δεν εκτίθενται ιδιαίτερα, όπως και το ότι είναι τόσο απλά σχεδιαστικά, αφήνει να εννοηθεί ότι ο σκοπός τους δεν ήταν διακοσμητικός.

Εικ. 2

Αποτύπωση των τοποθεσιών των τατουάζ στη μούμια του Ότzi
Πηγή: Smithsonian Institution

Στη συνέχεια, είναι ειλικρινά αξιοπρόσεκτο, ότι περίπου το 80% αυτών των τατουάζ συμπίπτουν με τα κλασικά σημεία κινέζικου βελονισμού, τα οποία χρησιμοποιούνται για τη θεραπεία των ρευματισμών, μια πάθηση που στη συνέχεια αποκαλύφθηκε ότι ταλαιπωρούσε τον Ότzi. Παράλληλα, ο ίδιος έπασχε και από γαστρεντερικά προβλήματα. Οι θέσεις των υπολοίπων τατουάζ του βρίσκονται επίσης πάνω ή κοντά σε άλλα σημεία βελονισμού και έτσι φαίνεται πως στόχευαν στην ανακούφιση των προβλημάτων υγείας τους (Scallan, 2015).

Η επίδρασή τους σίγουρα δεν είναι επιβεβαιωμένη. Το 2012 πραγματοποιήθηκε ένα αντίστοιχο πείραμα, το οποίο φάνηκε να λειτουργεί αποτελεσματικά, απέναντι σε ρευματικές και πνευμονολογικές παθήσεις, για ένα χρονικό διάστημα (Krutak, 2014). Στην παρούσα κατάσταση, αυτό που έχει σημασία είναι πως η ιστορία αυτού του ανθρώπου, αποτελεί απόδειξη για την ύπαρξη δερματοστικτικών πρακτικών ήδη από τη Νεολιθική εποχή - ένας ακόμη συνδετικός κρίκος της αλυσίδας στην ιστορία του τατουάζ.

Εικ. 3
Τατουάζ στο χέρι του Ότζι
Πηγή: Smithsonian Institution

ΤΟ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ: ΥΠΟΣΑΧΑΡΙΕΣ ΧΩΡΕΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑ ΑΙΓΥΠΤΟΣ

Συνεχίζοντας την έρευνα του τατουάζ στην αρχαιότητα, μουμιοποιημένα σώματα έχουν επίσης βρεθεί στην Αφρική και συγκεκριμένα στην Αίγυπτο. Βέβαια στην Αφρική το τατουάζ δεν φαίνεται να είναι τόσο διαδεδομένο συγκριτικά με τις υπόλοιπες ηπείρους, κι αυτό γιατί υπάρχουν άλλες αντίστοιχες πρακτικές αισθητικής παρέμβασης στο σώμα. Από την Εποχή των Μεγάλων Εξερευνήσεων, οι Ευρωπαίοι διαπίστωσαν πως ναι μεν συναντώνται «ακραίες» -για τα δυτικά δεδομένα- μορφές body art, ωστόσο, η πλειονότητα αφορά κυρίως στο body piercing³ ή το scarification (: Με τον όρο scarification αναφερόμαστε στην πρακτική κατά την οποία το δέρμα σκαλίζεται και αποκτά ανάγλυφες ποιότητες, για διακοσμητικούς κυρίως λόγους. Ορισμένες φορές προστίθεται μελάνι στις εγκοπές που δημιουργούν τα ανάγλυφα αυτά σχέδια δημιουργώντας κάποιο είδος tattoo, ωστόσο δεν είναι απαραίτητο). Στην εν λόγω περίπτωση, υπάρχει διαφορά ανάμεσα στην έννοια «του να χαράξεις» και του «να κάνεις tattoo», καθώς το δεύτερο σηματοδοτεί τη ζωγραφική, το σχέδιο ή το να πετύχεις κάποιο σημαντικό στόχο.

³ Η διάνοιξη σπών σε μέρη του σώματος προκειμένου να φορεθεί ένα κόσμημα κ.λπ. ως διακοσμητικό στοιχείο (www.oxfordlearnersdictionaries.com)

ΥΠΟΣΑΧΑΡΙΑ ΑΦΡΙΚΗ

Έτσι, η πρακτική του τατουάζ παρατηρείται κυρίως σε φυλές της υποσαχάριας Αφρικής, όπως στη Μοζαμβίκη, τη Νιγηρία, τη Ζάμπια, την Αιθιοπία ή το νησί της Μαδαγασκάρης κ.α.. Το τατουάζ σε αυτές τις περιοχές γίνεται στους άντρες, ως ένδειξη αρρενωπότητας, πολεμικών ικανοτήτων και γονιμότητας, ενώ στις γυναίκες αναδεικνύει τη θηλυκότητα και αποτελεί ένα είδος «φυλακτού αγάπης». Οι μαγικές ιδιότητες αυτών το σχεδίων εκτείνονται από την πνευματική και τη σωματική προστασία ως το πέρασμα στην ενηλικίωση και την ελκυστικότητα, και στα δύο φύλα.

Η φυλή Fulani στη Νιγηρία είναι μία από τις φυλές όπου οι άνθρωποι φέρουν αρκετά τατουάζ. Για τα σύγχρονα δυτικά δεδομένα, φαντάζει εκπληκτικό το ότι οι άντρες κάνουν τα τατουάζ τους για να εντυπωσιάσουν τις γυναίκες, ενώ αν μια γυναίκα δεν φέρει τατουάζ πάνω της αποκλείεται από την τελετή του γάμου, μέχρι να αποκτήσει. Κατά τη διάρκεια της εφηβείας, μόνο κάποιο κορίτσι που γνωρίζει την πρακτική, μετατρέπει το στόμα των άλλων κοριτσιών σε μαύρο.

Στην Ουγκάντα, την Τανζανία, τη Ναμίμπια και την Ανγκόλα τα τατουάζ γίνονται, τόσο από άντρες, όσο και από γυναίκες. Τα μελάνια περιλαμβάνουν κάρβουνο με ούρα από αγελάδα ή μαγικές ουσίες, οι οποίες εμπεριέχονται σε ακρωτηριασμένα μέλη ορισμένων ζώων. Με αυτόν τον τρόπο, ενισχύεται η στάμινα του οργανισμού, η επούλωση των πληγών, ενώ όταν εισχωρεί σε συγκεκριμένους μύες του σώματος, βελτιώνει τις αποδόσεις στο κυνήγι.

Από την άλλη, στο Καμερούν τα τατουάζ προσδίδουν την ενότητα μιας φυλής και μπορούν να χαρακτηριστούν περισσότερο «τοτεμικά». Αναπαριστούν το ζώο ή το λουλούδι-προστάτη της εκάστοτε φυλής και έτσι λειτουργούν ως φυλακτό.

Στη Μοζαμβίκη τα τατουάζ απευθύνονται στον ερωτικό τομέα και όποια γυναίκα δεν έχει, θεωρείται «γλιστερή» σαν ψάρι, άρα είναι δύσκολο για έναν άντρα να την «πιάσει». Απ' την άλλη, όποια έχει σημαίνει ότι είναι γενναία και δυνατή, εφόσον αντέχει τον πόνο. Στους άντρες, λειτουργούν κυρίως ως αναγνωριστικά. Μετά από κάποιο πόλεμο, ένας τρόπος να αναγνωρίζουν τα πτώματα της φυλής τους είναι μέσα από τα τατουάζ τους. Ωστόσο, το πολιτικό μιλιταριστικό κίνημα FRELIMO έχει απαγορεύσει παραδοσιακά έθιμα όπως το τατουάζ, ως ένα «πρωτόγονο είδος έκφρασης».

Αντίστοιχα, η πρακτική έχει εξαλειφθεί σε διάφορες φυλές της Μαδαγασκάρης από το 1950. Συχνά, τα τατουάζ εκεί θεωρούνταν ως κοσμήματα του σώματος, και εξυπηρετούσαν ερωτικούς σκοπούς, γι'

αυτό και γίνονταν κατά κόρον σε γυναίκες, όπως οι ίδιοι λένε. Είχαν μαγικές ιδιότητες και παράλληλα, ενίσχυαν την ομορφιά ενός ατόμου. Ο Γάλλος ερευνητής Raymond Decary (1935), διαπίστωσε πως σχεδόν καμία από τις αρχέγονες πρακτικές της Μαδαγασκάρης δεν υφίσταται πλέον. Όταν ο ίδιος εκπόνησε έρευνα σχετικά με τα τατουάζ της χώρας, ένας από τους πληροφοριοδότες του είπε χαρακτηριστικά: «Η γη είναι πολιτισμένη (τώρα), δεν είναι πια όπως ήταν κάποτε» (Krutak, 2010).

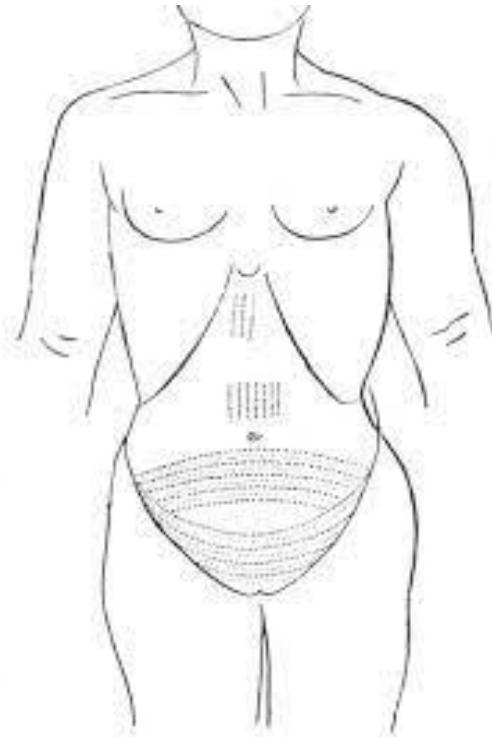
ΑΙΓΥΠΤΟΣ

Παρά το γεγονός, ότι δεν πρόκειται για κάποια χαρακτηριστική περίπτωση της ηπείρου, η Αίγυπτος αποτελεί αναπόσπαστο σημείο στο χάρτη του τατουάζ. Μπορεί να μην είναι εντυπωμένη στη σύγχρονη κουλτούρα των Αιγυπτίων, κι όμως εκεί βρίσκονται μερικά από τα αρχαιότερα σημεία καταγραφής αυτής της πρακτικής. Κατά την διάρκεια του 19ου αιώνα, αρκετές μούμιες που φέρουν τατουάζ βρέθηκαν στην Αίγυπτο. Οι περισσότερες είναι γυναικείες, με πιο δημοφιλείς τη μούμια της Amunet, μία ιέρεια της θεάς Hathor, καθώς και δύο γυναικών που πιθανόν να ήταν χορεύτριες ή βασιλικές παλλακίδες. Η Hathor ήταν θεά της αγάπης, της ομορφιάς, της απόλαυσης και της γονιμότητας μεταξύ άλλων. Θεωρούνταν προστάτιδα των γυναικών, και ως εκ τούτου, αποτελούσε ουσιαστικό σύμβολο γυναικείας ενδυνάμωσης.

Η μούμια της Amunet βρέθηκε το 1891, από τον Γάλλο Αιγυπτιολόγο Eugène Grébaud, στο Deir el-Bahari (μια περιοχή κοντά στον ποταμό Νείλο, η οποία φιλοξενεί πολλούς βασιλικούς τάφους και ναούς) και χρονολογείται κοντά στο 2000 π.Χ.. Το μουμιοποιημένο σώμα της Amunet, είχε αποτυπωμένα διάφορα σκουρόχρωμα τατουάζ, κυρίως γραμμές, παύλες και τελείες στην κοιλιακή περιοχή, τη λεκάνη και το στήθος, ενώ οι άλλες δύο μούμιες είχαν στα χέρια τατουάζ από τελείες σε σχήμα διαμαντιού και καμπυλωτά σχέδια χαμηλά στην κοιλιακή περιοχή. Ακόμα όμως, είναι αξιοσημείωτο πως στην ίδια τοποθεσία βρέθηκαν αγαλματίδια, τα οποία χρονολογούνται μεταξύ 4.000 π.Χ. και 3.500 π.Χ., κυρίως γυναικών αλλά και ανδρών, με παρόμοια tattoos. Βέβαια δινόταν ιδιαίτερη έμφαση και στην απεικόνιση τατουάζ στην περιοχή των μηρών και του στήθους.

Φαίνεται πως τα τατουάζ στην Αίγυπτο γίνονταν περισσότερο για θεραπευτικούς λόγους και ως κάποιο είδος φυλαχτού, παρά για διακοσμητικούς. Οι εξηγήσεις είναι δύο. Πολλοί ισχυρίζονται πως τα συγκεκριμένα σύμβολα στα συγκεκριμένα σημεία αφορούν στην

προστασία των γυναικών κατά την διάρκεια της γέννας. Οι τελείες και οι παύλες είναι έτσι τοποθετημένες ώστε, όταν «ανοίξει» το γυναικείο σώμα στο διάστημα της εγκυμοσύνης και του τοκετού, να ενωθούν και να δημιουργήσουν ένα σχέδιο που μοιάζει περισσότερο με προστατευτικό δίκτυο.

Εικ. 4
Σχέδιο με τατουάζ σε σώμα Αιγυπτίας
Πηγή: World History Encyclopedia

Από την άλλη, ο Daniel Fouquet -επιστήμονας, ο οποίος συμμετείχε στην εξέταση των μουμιών αυτών το 1898- διαπίστωσε πως τα τατουάζ τους στόχευαν στην ίαση από τη χρόνια πυελική περιτονίτιδα, μια λοίμωξη που προσβάλλει τα γεννητικά όργανα των γυναικών και είναι σεξουαλικά μεταδιδόμενη. Έτσι, συντηρητικές κοινωνικές αντιλήψεις ενισχύουν την άποψη ότι οι υπόλοιπες μούμιες που βρέθηκαν ήταν παλλακίδες ή χορεύτριες, καθώς θεωρείται ότι η ασθένεια αυτή συνδέεται άμεσα με πολύ έντονα σεξουαλικά ενεργές γυναίκες (Angel, 2012).

Το μόνο σίγουρο είναι πως όλα τα στοιχεία -οι παλλακίδες των οποίων ο ρόλος ήταν να εξυπηρετήσουν τις σεξουαλικές επιθυμίες των Φαραώ, η σεξουαλικά μεταδιδόμενη ασθένεια, οι αξίες που συμβολίζει η θεά Hathor, τα σημεία του σώματος στα οποία ήταν τοποθετημένα τα τατουάζ καθώς και το γεγονός ότι ήταν συνήθως σε γυναίκες, μαρτυρούν πως η χρήση τους αφορούσε στο εξής τρίπτυχο:

αναπαραγωγή, εγκυμοσύνη, γέννα. Η γέννα άλλωστε, ήταν μια διαδικασία που έφερνε πολλές γυναίκες σε κίνδυνο εκείνη την εποχή, καθιστώντας την ιατρική και την πνευματική υποστήριξη απαραίτητη.

Εικ. 5
Τατουάζ στο λαιμό αιγυπτιακή μούμια
Πηγή: American Research Center in Egypt

ΤΟ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΑΠΟ ΤΗ ΔΕΡΜΑΤΟΣΤΙΞΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ

Από τους πρώτους που φαίνεται να ανακάλυψαν την πρακτική της δερματοστιξίας ήταν οι αρχαίοι Έλληνες, ενώ έχουν διασωθεί γραπτές αναφορές, οι οποίες αποδεικνύουν το γεγονός, τουλάχιστον από τον 5^ο αιώνα π.Χ.. Κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου, η δερματοστιξία φημολογείται ότι υιοθετήθηκε ως μια τιμωρητική τακτική απέναντι σε εγκληματίες και με στοιχεία άσκησης εξουσίας σε σκλάβους, αποτελώντας ένδειξη διάκρισης και κοινωνικής θέσης. Σε γενικές γραμμές, οι Αρχαίοι Έλληνες δεν έφεραν τατουάζ πάνω τους, εκτός αν ήθελαν να στιγματίσουν, κυριολεκτικά και μεταφορικά, τους απόκληρους της κοινωνίας. Όσοι ανήκαν σε ανώτερα κοινωνικά στρώματα τα περιφρονούσαν και τα θεωρούσαν βάρβαρη πρακτική.

Σύμφωνα με τον ιστορικό Ηρόδοτο, οι αρχαίοι Έλληνες έμαθαν την ιδέα των «σωφρονιστικών» τατουάζ από τους Πέρσες, περίπου τον 6^ο αιώνα π.Χ.. Τα γραπτά του περιγράφουν τη χρήση των τατουάζ με πειθαρχική έννοια σε

αιχμαλώτους, σκλάβους, εγκληματίες, λιποτάκτες και φυλακισμένους πολέμου. Ειδικά στους σκλάβους, συνήθιζαν να κάνουν τατουάζ με το γράμμα «δέλτα» το πρώτο γράμμα της λέξης «δούλος». Όσοι κρατούμενοι καταδικάζονταν για φρικτά εγκλήματα φανέρωναν τα αδικήματά τους μέσα από τατουάζ στο μέτωπό τους ή σε άλλα εύκολα ορατά σημεία του σώματος. Αυτό όχι μόνο θα τους καθιστούσε εύκολα αναγνωρίσιμους αν επιχειρούσαν να δραπετεύσουν από τη φυλακή, αλλά θα συνέχιζε επίσης την τιμωρία τους ακόμη και μετά την αποφυλάκισή τους.

Ακόμα, σε γραπτά του Ηροδότου αναφέρεται πως λίγο πριν τη μάχη των Θερμοπυλών το 480 π.Χ., ορισμένοι Θηβαίοι με επικεφαλής τον Λεοντιάδη, λιποτάκτησαν και ακολούθησαν τους Πέρσες μόλις είδαν ότι εκείνοι υπερισχύουν. Μετά από διαταγή του βασιλιά Ξέρξη, στιγματίστηκαν με τατουάζ στο πρόσωπο, κάνοντας την επιστροφή τους στη Θήβα αδύνατη, όντας πλέον εμφανώς προδότες. Αυτή η πρακτική καταγράφηκε επίσης από μια πληθώρα άλλων γνωστών αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων και φιλοσόφων, όπως ο Ξενοφών, ο Πλάτων, ο Αριστοφάνης και ο Αίλιος Αριστείδης.

Εικ. 6

Ελληνικό ερυθρόμορφο αγγείο (450-440 π.Χ.) που απεικονίζει το θάνατο του Ορφέα από μια ξιφομάχο, θρακική μαινάδα που φέρει τατουάζ με γεωμετρικά μοτίβα στα γυμνά της χέρια.

Πηγή: Actas Dermo-Sifiliográficas

Ο ιστορικός Πλούταρχος περιγράφει την ήττα των Σαμίων σε ναυμαχία με τους Αθηναίους, λέγοντας πως τους έκαναν τατουάζ στο μέτωπο μια κουκουβάγια, το ιερό έμβλημα της Αθήνας και σύμβολο της σοφίας. Όταν

λίγο καιρό αργότερα οι Σάμιοι νίκησαν τους Αθηναίους, εκείνοι τους έκαναν τατουάζ μια «Σάμινα», ένα σαμιακό πολεμικό πλοίο, ως αντίποινα. Ύστερα, αναφέρει επίσης πως οι Συρακούσιοι πολεμιστές έκαναν τατουάζ ένα άλογο, το έμβλημα των Συρακουσών, στα μέτωπα 7.000 αιχμαλώτων, μετά την ήττα των Αθηναίων στη Σικελία το 413 π.Χ..

Αντίστοιχα, οι Ρωμαίοι υιοθέτησαν την πρακτική του tattoo από τους Έλληνες, χρησιμοποιώντας το κι εκείνοι για τους ίδιους λόγους. Λατίνοι συγγραφείς όπως ο Βιργίλιος, ο Σενέκας και ο Γαληνός, αναφέρουν ότι πολλοί δούλοι και εγκληματίες έφεραν τατουάζ. Ακόμα, σε μια νομική επιγραφή της Εφέσου γίνεται αναφορά για σκλάβους, οι οποίοι εξάγονταν προς την Ασία κατά την διάρκεια της πρώτης Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, και είχαν ως τατουάζ τη φράση «φόρος κατεβλήθη».

Τόσο τα λογοτεχνικά όσο και τα αρχαιολογικά τεκμήρια δείχνουν ότι η μόνη εξαίρεση ήταν οι αρχαίοι Θράκες. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, μεταξύ τους, τα τατουάζ ήταν σημάδι ευγένειας και υψηλής κοινωνικής θέσης, ενώ η έλλειψή τους ήταν ένδειξη κατώτερης καταγωγής. Βέβαια και σε αυτή την περίπτωση, το τατουάζ έπαιρνε το ρόλο τιμωρίας στις Θρακιώτισσες (Μαινάδες) για τον διαμελισμό και τον αποκεφαλισμό του Ορφέα, ενός μουσικού της αρχαιότητας, ο οποίος σύμφωνα με τον μύθο παρέσυρε τους συζύγους τους με τη μουσική του. Σε ερυθρόμορφο αγγείο του 450-440 π.Χ. απεικονίζεται αναπαράσταση οργισμένης Θρακιώτισσας γυναίκας τη στιγμή που επιτίθεται στον Ορφέα για να τον σκοτώσει. Κατά μήκος των γυμνών χεριών της εμφανίζονται τατουάζ με γραμμικά σχέδια.

Υπάρχει μια ακόμη μορφή τατουάζ, την οποία συναντάμε στην αρχαία Ελλάδα και ο ρόλος της είναι καθαρά επικοινωνιακός. Συγκεκριμένα, η αττική εικονογραφία αποδεικνύει πως πρόκειται για κρυφό τρόπο αναμετάδοσης μηνυμάτων μέσω εκθρικών γραμμών. Δημοφιλές παράδειγμα αυτό του Ιστιαίου, του τυράννου της Μιλήτου υπό τον Δαρείο Α', βασιλιά της Περσίας, ο οποίος είχε υποτάξει τη Μίλητο. Όταν ο Ιστιαίος φυλακίστηκε από τον Δαρείο, γύρω στο 500 π.Χ., ο πρώτος ξύρισε το κεφάλι του πιο έμπιστου σκλάβου του και του έκανε τατουάζ στο τριχωτό της κεφαλής τη φράση «Ο Αρισταγόρας πρέπει να επαναστατήσει από τον βασιλιά». Όταν τα μαλλιά του σκλάβου ξαναβγήκαν, τον έστειλε στον Αρισταγόρα, σε μια προσπάθεια να τον εμπνεύσει να επαναστατήσει. Φτάνοντας στον προορισμό του, το κεφάλι του σκλάβου ξυρίστηκε ξανά, ο Αρισταγόρας διάβασε το μήνυμα και ξεκίνησε την εξέγερση που κατέληξε στη περσική εισβολή στην Ελλάδα.

Περνώντας στον ορισμό της «δερματοστιξίας» -μια λέξη που χρησιμοποιείται σήμερα στην Ελλάδα όταν γίνεται αναφορά για την πρακτική του τατουάζ, ενώ μερικοί επαγγελματίες του χώρου χαρακτηρίζονται ως δερματοστίκτες- έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον το γεγονός ότι ετυμολογικά προέρχεται πράγματι από τα αρχαία ελληνικά. Όπως είναι αναμενόμενο, ενώνει τη λέξη «δέρμα» με τη λέξη «στίγμα», η οποία δηλώνει σημάδια στο

δέρμα -συχνά υπαινίσσοντας πάνω σε παραβάτες. Η μεταφορική εφαρμογή του στίγματος ως σημάδι ντροπής ή ηθικής παρακμής έχει σύγχρονη αξία, καθώς δεν αποκλίνει από τη σημασία της λέξης «στίγμα» στα σύγχρονα αγγλικά. Στην αρχαία Ελλάδα, η σωματική όψη ήταν στενά συνδεδεμένη με τις ηθικές αξίες ενός ατόμου, ένα ιδεώδες που συνοψίζεται στην έκφραση «καλὸς κάγαθός» (: το ωραίο και το καλό). Ένα άτομο θεωρούνταν όμορφο μόνο αν ήταν ταυτόχρονα ηθικά καλό και ως εκ τούτου, η ύπαρξη τέτοιων σιγμάτων στο σώμα καθορίζεται υποτιμητική.

Η χρήση των τατουάζ ως ένδειξη καταδίκης ή δουλείας σταμάτησε με την επικράτηση του χριστιανισμού στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Α' απαγόρευσε ρητά τα τατουάζ στο πρόσωπο γύρω στο 330 μ.Χ., δηλώνοντας ότι το πρόσωπο του ανθρώπου είναι πλασμένο «κατ' εικόνα του Θεού» και είναι ιεροσυλία να παραμορφώνεται, ανεξάρτητα από την αξία του ατόμου. Πρότεινε να γίνεται τατουάζ στα χέρια ή στις γάμπες, γι' αυτό και ορισμένοι πιστοί έφεραν τατουάζ σε εκείνα τα σημεία, με σταυρούς ή το όνομα του Χριστού. Ωστόσο το 787 μ.Χ., η Δεύτερη Σύνοδος της Νίκαιας απαγόρευσε επιπλέον όλα τα τατουάζ ως ειδωλολατρική πρακτική (Kyriakou G., Kyriakou A., Fotas Th., 2021).

Εικ. 7
Σταυροτύπωμα στο μέτωπο της Βάβως
Πηγή: Enallax Magazine

Μεταγενέστερα, χριστιανικά τατουάζ συνήθιζαν να κάνουν και οι Βλάχες, οι οποίες έφεραν έναν μικρό σταυρό ανάμεσα στα φρύδια ή πάνω στους καρπούς των χεριών, γνωστά με τις ονομασίες «seamni» (:σημάδια) και «crusti» (:σταυροί). Προφορικές μαρτυρίες δηλώνουν πως γινόντουσαν για

την αποφυγή του εκτουρκισμού. Για τα μελάνια τους χρησιμοποιούσαν απόσταγμα από φύλλα τσουκνίδας -ορισμένοι κάνουν λόγο και για τσίπουρο- ενώ στη διαδικασία αναφερόντουσαν ως «κέντημα» στη σάρκα. Σήμερα, η επιζώσες, η οποίες φέρουν αυτά τα «κεντήματα» ή αλλιώς «σταυροτυπώματα» φαίνεται να είναι ελάχιστες (Αργυρόπουλος Π., 2006).

ΤΟ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΤΗΝ ΙΑΠΩΝΙΑ: Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ YAKUZA

Στην Ιαπωνία, αν και δεν έχει αποδειχθεί, πιστεύεται ότι τα τατουάζ υπήρχαν ήδη από την περίοδο Jomon (10000 π.Χ. - 300 π.Χ.), καθώς φαίνονται σημάδια σε πήλινες φιγούρες «haniwa», οι οποίες εικάζεται ότι φέρουν tattoo. Την περίοδο Kofun, (250 - 538), οι Ιάπωνες κυβερνήτες είχαν εντυπώσει μεγάλο μέρος της κινεζικής ιδεολογίας και οι Κομφουκιανικές πεποιθήσεις διείσδυσαν σε βάθος στις ιαπωνικές πολιτιστικές αξίες. Κατά συνέπεια, τα τατουάζ απέκτησαν αρνητικό πρόσημο και θεωρούνταν βάρβαρη πρακτική.

Εικ. 8
Ιαπωνική φιγούρα haniwa που φέρει tattoo
Πηγή: World History Encyclopedia

Κατά την περίοδο Edo (1603 - 1867), στην περιοχή που είναι σήμερα το Τόκιο η κουλτούρα του ιαπωνικού τατουάζ άνθισε μέσα από τον εμπορικό και

βιοτεχνικό πολιτισμό της εποχής. Το Έντο ήταν η νέα αστικοποιημένη πρωτεύουσα της Ιαπωνίας, η οποία αναπτύχθηκε ραγδαία σε μια περίοδο κοινωνικής ευημερίας και οικονομικής ευμάρειας. Οι τέχνες διαδόθηκαν στο ευρύ κοινό και πλέον δεν απευθυνόντουσαν μόνο στις υψηλές τάξεις, σπέρνοντας έτσι τις βάσεις του τατουάζ στην Ιαπωνία. Από το 1870 και για ακόμη μια φορά, η πρακτική αυτή αποσκοπούσε σε στιγματισμό και τιμωρία των κακοποιών. Οποιαδήποτε άλλη αιτία ήταν παράνομη, έως ότου να γίνει η εισβολή των Η.Π.Α. στη χώρα το 1941.

Εικ. 9
Horimono στην πλάτη Ιάπωνα άντρα τον 19^ο αιώνα
Πηγή: Caroli Dilli – Tattoo & Art

Οι εγκληματικές οργανώσεις, οι οποίες αυξάνονταν ολοένα και περισσότερο τη δεδομένη περίοδο στους δρόμους, διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην ιστορία του ιαπωνικού tattoo. Ήταν μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο που η yakuza πολλαπλασιάστηκε μαζί με την εκτίμηση τους για τα τατουάζ. Η yakuza είναι η μαφία της Ιαπωνίας, μια οργάνωση η οποία συνδέεται με εκβιασμούς, τη βιομηχανία του σεξ, το λαθρεμπόριο όπλων, καθώς και τον επιχειρηματικό τομέα. Τα μέλη της έκαναν τατουάζ, μερικές φορές με εντολή ενός ανώτερου, για να αποδείξουν την προσήλωσή τους στην ομάδα και ως σύμβολο πίστης και ανδρείας. Μάλιστα κάποιες ομάδες το

απαιτούσαν, και το να κάνουν τατουάζ έπαιρνε τη μορφή τελετής μύησης. Μέχρι πριν από λίγα χρόνια, η yakuzza αδιαμφισβήτητα αποτελούσε το βασικό πελατολόγιο για αρκετούς καλλιτέχνες της χώρας, παρόλο που ορισμένοι αρνιόντουσαν να συνεργαστούν με εγκληματίες. Εξαιτίας λοιπόν των συσχετισμών με τον υπόκοσμο, οι διακρίσεις κατά των ανθρώπων με τατουάζ είναι ιδιαίτερα σκληρές, κάνοντας τη βιομηχανία παραμένει στη σκιά.

Σήμερα, οι περισσότεροι tattoo masters εξακολουθούν να λειτουργούν σχεδόν κρυφά σε διαμερίσματα και πολλοί από αυτούς είναι εξαιρετικά δύσκολο να βρεθούν, ακόμη και όταν η διεύθυνση τους είναι διαθέσιμη στο κοινό. Ο λαός θεωρεί πως πρόκειται εξίσου για εγκληματίες, και η φήμη τους έχει αρκετά κακή χροιά. Μάλιστα, το γεγονός αυτό ωθεί οποιονδήποτε έχει τατουάζ στην Ιαπωνία, να το κρύβει προκειμένου να μην στιγματιστεί. Αν φέρεις tattoo, υπάρχουν μαγαζιά, τα οποία δεν προτίθενται να σε εξυπηρετήσουν. Βέβαια για πολλούς φαντάζει και ως άκρως προσωπική υπόθεση, ώστε να το εκθέσουν στον κόσμο.

Παρά ταύτα, τα παραδοσιακά ιαπωνικά τατουάζ είναι ιδιαίτερα δημοφιλή παγκοσμίως και έχουν ασκήσει εξαιρετικά μεγάλη επιρροή στη δυτική κουλτούρα του tattoo, γεγονός οξύμωρο αν σκεφτεί κανείς τη κατάσταση που επικρατεί σήμερα. Διακρίνονται για τις μεγάλες ενιαίες σκηνές που απεικονίζουν, οι οποίες προέρχονται από την ιαπωνική εικονογραφία στις οποίες συνήθως προστίθενται συμπληρωματικά διακοσμητικά στοιχεία. Οι παραστάσεις που χρησιμοποιούνται απεικονίζουν ήρωες λαϊκών παραμυθιών, θρησκευτικές θεότητες, σαμουράι, μέχρι ζώα -μυθικά και πραγματικά όπως κυπρίνους, τίγρεις και δράκους- τα οποία στη συνέχεια περικλείονται από φύλλα σφενδάμου, άνθη κερασιάς, κύματα, νέφη και όμοια στοιχεία της φύσης. Το τατουάζ υφίσταται σε αμέτρητες κουλτούρες και πολιτισμούς του κόσμου, τα ιαπωνικά όμως θεωρούνται σίγουρα από τα πιο δυναμικά, καθώς είναι αισθητικά και ολιστικά ισορροπημένα, καθιστώντας τα ιδιαίτερα εντυπωσιακά στο ανθρώπινο μάτι. Συγκεκριμένα, τα περισσότερα καλύπτουν μεγάλα σημεία του σώματος και δημιουργούν ένα είδος ζωγραφικού κοστουμιού, καλύπτοντας την πλάτη, τα χέρια, τα οπίσθια και τους μηρούς. Το σώμα, διαμορφώνεται με τέτοιο τρόπο που πραγματικά δίνεται η αίσθηση ότι περιβάλλεται από ρουχισμό, ο οποίος σκεπάζει ολόκληρη την πίσω όψη, ενώ συνήθως το στήθος και η κοιλιά μένουν «ανοικτά». Τα τατουάζ αυτά ονομάζονται είτε «irezumi» είτε «horimono». Η διαφορά μεταξύ τους, είναι ότι τα horimono είναι περισσότερο διακοσμητικά και χαρακτηρίζονται πιο εύκολα ως μεγάλα έργα τέχνης. Σκοπός τους είναι να μοιάζουν όσο πιο πολύ γίνεται με ukiyo-e, παραδοσιακές ιαπωνικές ξυλογραφίες, ενώ το σχέδιο της πλάτης είναι αυτό που καθορίζει το σύνολο της αναπαράστασης. Για παράδειγμα, αν στο σχέδιο στην πλάτη απεικονίζεται η άνοιξη κι έχει άνθη κερασιάς, για τον σκοπό αυτό, τότε όλα

τα υπόλοιπα σχέδια στο σώμα, οφείλουν να αναπαριστούν την άνοιξη επίσης. Από την άλλη, τα irezumi μπορούν να ιδωθούν περισσότερο απομονωμένα σαν σχέδια και απευθύνονται αποκλειστικά σε μέλη της yakuza και του υπόκοσμου (Okazaki, 2013).

Εικ. 10
Μέλη των Yakuza που φέρουν irezumi στο σώμα
Πηγή: nova.edu.vn

Όπως πολλές μέθοδοι παραδοσιακών τατουάζ, έτσι και η ιαπωνική, ονομαζόμενη «tebori» (: σκαλίζω, χαράσσω με τα χέρια, χειροποίητο tattoo)⁴, είναι πραγματικά μοναδική για τον τρόπο που διατελείται και διαφοροποιείται αρκετά από άλλες. Για την ακρίβεια, λεπτές βελόνες δένονται στην άκρη ενός stick από μπαμπού, την οποία ο τατουατζής σπρώχνει στην επιφάνεια. Οι τεχνικές διαφέρουν ανάλογα με το αν θέλει να εισχωρήσει στο δέρμα χρώμα ή μαύρο μελάνι, να κάνει ίσιες γραμμές, σκιάσεις ή «στιβαρά» γεμίσματα. Η μέθοδος tebori είναι τόσο ξεχωριστή, διότι τα σχέδια, τα οποία πραγματοποιούνται μέσω αυτής της τεχνικής, αποκτούν όλο και πιο έντονες αποχρώσεις με την πάροδο του χρόνου, αντίθετα από τα τατουάζ που γίνονται με τη χρήση ηλεκτρικού μοτέρ.

⁴ <https://blendup.art/en/tattoos/historia/irezumi-tebori-horimono-tattoos/>

Σαφώς, αυτό σημαίνει ότι η διαδικασία χρειάζεται και διπλάσιο χρόνο ολοκλήρωσης.

ΤΟ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΤΗΝ ΚΙΝΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ DULONG

Παρά το γεγονός ότι η σημασία του τατουάζ στην Κίνα έχει κατά βάσει αρνητικό χαρακτήρα, η τέχνη αυτή εμφανίζεται τουλάχιστον από τη δυναστεία Zhou (1045 π.Χ. - 256 π.Χ.) και αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της παράδοσης της. Ο χαρακτηρισμός του είναι «Ci Shen» και σηματοδοτεί το τρύπημα στο σώμα. Όπως και στην αρχαία Ελλάδα, δεν ήταν μέρος της mainstream κουλτούρας, ωστόσο συχνά χρησιμοποιούνταν ως τιμωρία στους εγκληματίες ή έχοντας ως στόχο τον κοινωνικό στιγματισμό. Το πιο γνωστό τατουάζ στην ιστορία του κινέζικου πολιτισμού είναι του Yueh Fei, ο οποίος υπηρέτησε κατά τη δυναστεία Song, όμοιο παράδειγμα με την προαναφερθείσα ιστορία των Θηβαίων στη μάχη των Θερμοπυλών. Όταν ο στρατάρχης του πρόδωσε την αυτοκρατορία τους κατά τη διάρκεια μιας μάχης, ο Yueh Fei αποφάσισε να επιστρέψει σπίτι του, σε ένδειξη διαμαρτυρίας. Η μητέρα του θύμωσε μαζί του, λέγοντάς του ότι το καθήκον του ήταν πρωτίστως στην πατρίδα του, παρά όλα τα άλλα. Για να του θυμίσει αυτό το γεγονός του έκανε τατουάζ τέσσερις χαρακτήρες στην πλάτη του με βελόνα ραπτικής. Σε ελεύθερη μετάφραση οι χαρακτήρες έλεγαν: «Να υπηρετεί την πατρίδα του με απόλυτη πίστη» (China Culture, 2014).

Στην πλειονότητα του κινέζικου πληθυσμού τα τατουάζ δεν αποτελούν κοινή πρακτική, ωστόσο υπάρχουν μικρότερες εθνοτικές ομάδες, οι οποίες εμφανίζουν ισχυρές παραδόσεις στη δερματοστιξία. Μία από αυτές βρίσκεται στην περιοχή του ποταμού Dulong. Τα παραδοσιακά τατουάζ μεταξύ των γυναικών του Dulong χρονολογούνται από τη δυναστεία των Ming, πριν από περίπου 350 χρόνια. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου οι κάτοικοι δέχονταν επιθέσεις από γειτονικές πληθυσμιακές ομάδες και οι γυναίκες συχνά έπεφταν θύματα δουλείας. Εφόσον τα τατουάζ δεν εκτιμώνται ιδιαίτερα στον κινέζικο πολιτισμό, οι γυναίκες της περιοχής ξεκίνησαν να γεμίζουν με διάφορα γεωμετρικά μοτίβα τα πρόσωπα τους, ώστε να θεωρούνται άσχημες και να σωθούν από την απαγωγή και το βιασμό.

Πλέον, η εν λόγω πρακτική αποτελεί παράδοση για τις γυναίκες του Dulong, παρόλο που δεν συμβαίνουν εχθροπραξίες και όταν ένα κορίτσι μπαίνει στην εφηβεία, κάνει στο πρόσωπο της το αντίστοιχο τατουάζ, ως σημάδι ωριμότητας. Το γεωμετρικό αυτό σχέδιο, αποτελεί αποτύπωση της πεταλούδας, αξιοσημείωτο σύμβολο ελευθερίας της περιοχής (Aviram, 2017).

Εικ. 11
Γυναίκα από το χωριό Dulong με τατουάζ στο πρόσωπο
Πηγή: Fabio Nodari Photo

Σήμερα, μετά από την απαγόρευση της πρακτικής στη χώρα από την κινεζική κυβέρνηση, δημοφιλή σχέδια αποτελούν η τίγρης και ο δράκος, θηρία δηλαδή που συμβολίζουν τη δύναμη για έναν πολεμιστή, βάσει της παράδοσης.

ΤΟ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΤΗΝ ΤΑΪΛΑΝΔΗ: ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟ ΤΑΤΤΟΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Οι ρίζες του τατουάζ «Sak Yant» στην Ταϊλάνδη βρίσκονται βαθιά στην καρδιά του Βουδισμού και την παράδοση της χώρας. Η ιστορία του ξεκινάει από την αυτοκρατορία των Khmer (802-1431), η οποία έπειτα διασπάστηκε στα κράτη που σήμερα αναγνωρίζουμε ως Ταϊλάνδη και Καμπότζη.

Τα προηγούμενα χρόνια, σε όλο τον κόσμο πίστευαν ότι η ανθρώπινη ύπαρξη βασίζεται στα τέσσερα στοιχεία της φύσης: γη, αέρας, φωτιά, νερό. Καθώς όμως οι Βουδιστές, εισήλθαν στην αυτοκρατορία των Khmer, πρόσθεσαν ένα πέμπτο στοιχείο με τη μορφή του πνεύματος του Βούδα. Το πνευματικό αυτό στοιχείο διατυπώνεται μέσα από το Sak Yant και κυρίως ενυπάρχει μέσα σε αυτό. Τοπικοί θρύλοι υποστηρίζουν πως έδινε μαγικές ιδιότητες στους πολεμιστές, για αυτό και γέμιζαν τα σώμα τους από το κεφάλι μέχρι τα πόδια.

Ετυμολογικά, η λέξη «Sak» σηματοδοτεί το «χτύπημα» (στη συγκεκριμένη περίπτωση στο σώμα), ενώ «Yant» σημαίνει «Yantra» (ένα γεωμετρικό σχέδιο προερχόμενο από την Ταντρική παράδοση που αποσκοπεί στη διεύρυνση της συνειδητότητας του ατόμου). Επομένως, γίνεται εμφανές ότι ένα τέτοιο τατουάζ αποσκοπεί στην πνευματική διαύγεια του κατόχου του.

Η απόκτηση του Sak Yant είναι ιδιαίτερα σημαντική διαδικασία για έναν πιστό. Η κινητικότητα, η οποία σημειώνεται σε οικουμενικό επίπεδο προς την Ταϊλάνδη για την λήψη ενός τέτοιου πνευματικού τατουάζ φαίνεται συχνή και συστηματική. Το Sak Yant, δεν μπορεί να ολοκληρώσει το σκοπό του, εάν δεν υλοποιηθεί από έναν Βουδιστή μοναχό μέσα από την ορθή τελετή μύησης. Το εν λόγω συμβαίνει καθώς πρόκειται για μια άκρως πνευματική διαδικασία, η οποία στόχο έχει να προσδώσει συγκεκριμένες προστατευτικές ιδιότητες σε μια ατομικότητα.

Κάτι που φαντάζει ιδιαίτερα εντυπωσιακό για τα δυτικά δεδομένα, αποτελεί το γεγονός ότι στην Ταϊλάνδη υπάρχει ναός αφιερωμένος σε αυτή την πρακτική. Ο ναός Wat Bang Phra βρίσκεται λίγο πιο έξω από τη Bangkok και φιλοξενεί ίσως το μεγαλύτερο tattoo φεστιβάλ σε όλο τον κόσμο. Κατά τη διάρκεια αυτής της τετραήμερης εκδήλωσης, χιλιάδες πιστοί παρευρίσκονται, είτε για να κάνουν ένα νέο τατουάζ, είτε για να ξανά χτυπήσουν ένα παλιότερο, ώστε να επαναφέρει τις ιδιότητες του.

Εικ. 12
Ο ναός Wat Bang Phra κατά τη διάρκεια του Wai Khru Festival
Πηγή: Claudio Sieber Photography

Υπάρχει μια φράση, την οποία πολύς κόσμος χρησιμοποιεί σε σχέση με τα τατουάζ υποστηρίζοντας ότι «δεν διαλέγεις εσύ ένα τατουάζ, αλλά εκείνο σε διαλέγει». Στην περίπτωση των Sak Yant δεν θα μπορούσε παρά να είναι πέρα για πέρα αληθής. Στην πραγματικότητα, για να ξεκινήσει η διαδικασία της τελετής, ο δημιουργός πρέπει πρώτα να διαβάσει την αύρα κάθε ατόμου, ώστε να καθορίσει τι σχέδιο του χρειάζεται. Έπειτα, μπορεί να σχεδιάσει ένα Sak Yant βασισμένο στις ανάγκες του ατόμου αυτού. Τα σχέδια περιλαμβάνουν πληθώρα γεωμετρικών βουδιστικών συμβόλων, θεότητες και ζώα, με πνευματική και σωματική δύναμη, όπως η τίγρης, η σαρανταποδαρούσα, η χελώνα και ο ελέφαντας. Για την αποτύπωση τους στην επιδερμίδα, οι μοναχοί εισχωρούν το μελάνι μέσω μιας μεγάλης μεταλλικής βελόνας, την οποία σπρώχνουν προς το σώμα.

Εικ. 13
Κάνοντας ένα Sak Yant σε πλάτη
Πηγή: Thai to Siam

Μαγικά τατουάζ τέτοιου τύπου είναι ισχυρά, καθώς αντλούν ενέργεια από τον μοναχό, τους μέντορές του, αλλά πρωτίστως από τον Βούδα και τις διδασκαλίες του. Όλα αυτά είναι πηγές δύναμης. Με αυτόν τον τρόπο, οι Ταϊλανδοί που ακολουθούν τον Βουδισμό λειτουργούν με ένα σύνολο υποθέσεων σχετικά με τη φύση του κόσμου, τα όντα και τις δυνάμεις μέσα σε αυτόν και τους τρόπους με τους οποίους αυτά συνδέονται. Αυτές οι πεποιθήσεις σχηματίζουν ένα ολοκληρωμένο σύστημα ιδεών και προτάσεων που χρησιμοποιούν για να ερμηνεύουν τον κόσμο και να οργανώνουν τις καθημερινές τους πράξεις. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι εχθροί μπορούν να μετατραπούν σε φίλους με συγκεκριμένα τατουάζ, ενώ άλλα παρέχουν

στους κατόχους τους προσωπική προστασία, επιβλητικό και ελκυστικό λόγο, προσθέτοντας επιπλέον αξίες στην ιερή αρετή ενός ατόμου.

Οι μοναχοί, οι οποίοι κάνουν τατουάζ οφείλουν να ασκούν αυτοσυγκράτηση. Χωρίς αυτό, δεν έχουν δική τους ισχύ ή πρόσβαση στην καθοδήγηση των δασκάλων τους και του Βούδα. Το να ασκούν αυτοσυγκράτηση σημαίνει να τηρούν τις εντολές και να είναι έντιμοι. Αυτό το επίπεδο αυτοελέγχου και απόσυρσης από τον κόσμο παρέχει επαρκή πνευματικότητα για να προσφέρουν προστασία στους άλλους. Οι ευλογίες του μοναχού προς το εκάστοτε άτομο, ενσαρκώνονται μέσω των Sak Yant. Έτσι το κυριότερο - εφόσον ένας μοναχός ενδιαφέρεται και κατέχει την απαραίτητη επιδεξιότητα για να γίνει δερματοστίκτης- είναι να αποκτήσει τη γνώση και τη δύναμη που απαιτούνται για να κάνει αποτελεσματικά τατουάζ. Αυτή η απαραίτητη γνώση παίρνει τη μορφή του «katha», μια προσευχή το οποίο απαγγέλλεται κατά τη διάρκεια της πρακτικής και λειτουργεί ως είδος φαρμάκου. Επειδή όλα τα katha απαγγέλλονται από μνήμης, οι μοναχοί έχουν ένα εκτεταμένο ρεπερτόριο από αυτά, αλλιώς οι μαγικές ιδιότητες των τατουάζ τους θα αποβούν, ως επί το πλείστον, αναποτελεσματικές.

Εικ. 14
Βουδιστές μοναχοί κάνουντας ένα Sak Yant σε πιστό
Πηγή: Expert Vagabond

Αντίστοιχα, κάθε άτομο που επιθυμεί ένα Sak Yant, πρέπει μετά να ακολουθήσει ορισμένους κανόνες προκειμένου να μην χάσει την ιδιότητα του. Οι κανόνες διακρίνονται ως εξής:

1. Να μην σκοτώσεις
2. Να μην κλέψεις
3. Να μην λες ψέματα
4. Να μην μεθάς
5. Να μην μιλάς άσχημα για τη μητέρα σου
6. Να μην είσαι άπιστος σε μια σχέση

Βέβαια, μπορούν να διαφοροποιηθούν ανάλογα με τις αρχές του κάθε μοναχού ή να γίνουν πιο συγκεκριμένοι βάσει των αναγκών του κάθε πιστού. Στο Wat Bang Phra οι αναγραφόμενοι ιερείς κανόνες διαμορφώνονται σε:

1. Να μην τρως φαγητό από συμπόσια, γάμους ή κηδείες
2. Να μην σκύβεις κάτω από μια απλώστρα πλυντηρίου ή ένα προεξέχον κτίριο
3. Να μην τρως αποφάγια
4. Να μην είσαι εραστής οποιουδήποτε που είναι παντρεμένος
5. Να μην συκοφαντείς τη μητέρα κανενός
6. Να μην αφήνεις μια γυναίκα να κάθεται ή να ξαπλώνει από πάνω σου
7. Να μην αφήνεις έναν άνδρα να περάσει μπροστά από μια γυναίκα, ειδικά κατά τη διάρκεια της εμμήνου ρύσεως

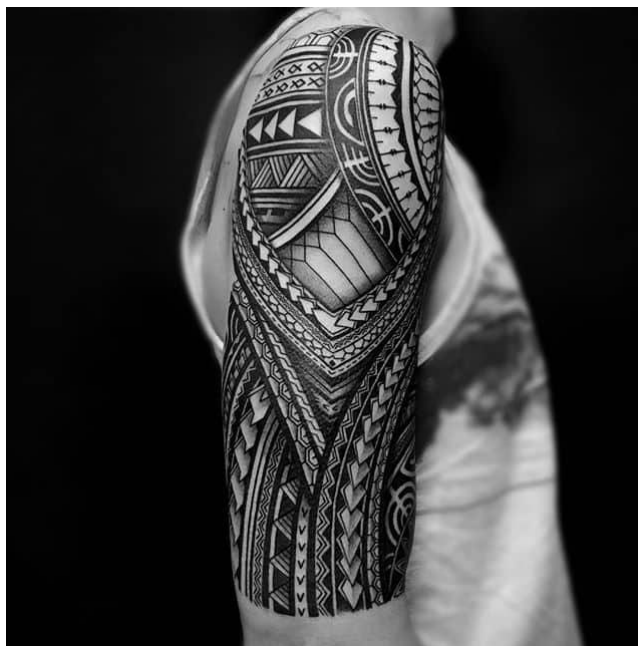
Μέχρι και σήμερα, μαρτυρίες των ντόπιων ισχυρίζονται πως η επιρροή των Sak Yant έχουν καθοριστικό ρόλο στη ζωή. Πολλοί λένε πως μπόρεσαν να πλουτίσουν και να έχουν τύχη μετά από αυτό, όσοι όμως δεν ακολούθησαν τους κανόνες, δεν μπόρεσαν να απολαύσουν τα προτερήματα, τα οποία προσφέρουν (Thai Tattoo Café).

ΤΟ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΕ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΕΙΡΗΝΙΚΟ ΩΚΕΑΝΟΥ: ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΥΝΗΣΙΑΣ

Ένα από τα πιο γνωστά tattoo στυλ σήμερα είναι το λεγόμενο «tribal» και πολλά άτομα φαίνεται να φέρουν στο σώμα τους κάτι σχετικό. Στην πραγματικότητα πρόκειται για σχέδια και μοτίβα προερχόμενα από την πολυνησιακή κουλτούρα, στην οποία την παράδοση το τατουάζ αποτελεί αναπόσπαστη πρακτική. Πέραν του πόσο δημοφιλές είναι σήμερα σε παγκόσμια εμβέλεια, είναι άκρως σημαντικό καθώς αποτελεί τη βάση για την επαναφορά και εγκαθίδρυση του τατουάζ στη δυτική κοινωνία. Βέβαια το πως και πότε θα το δούμε σε επόμενη ενότητα.

Προκειμένου να ξεκινήσει η γνωστοποίηση ορισμένων πληροφοριών, αρχικά η Πολυνησία αποτελείται από ένα αρκετά μεγάλο σύμπλεγμα νησιών -όπως άλλωστε λέει και η λέξη-ωστόσο τα μέρη όπου φημίζονται για την παράδοση

στο τατουάζ είναι η Νέα Ζηλανδία, η Σαμόα, η Ταϊτή, η Τόνγκα, το Νησί του Πάσχα, η Χαβάη, οι Νήσοι Μαρκέζας και ένα μέρος της Παπούα Νέας Γουινέας. Έτσι, αναφέροντας κάποια κοινά σημεία για όλη την Πολυνησία, η γνώση του τατουάζ μεταβιβάζεται από γενιά σε γενιά ως μια δοκιμασμένη και πατροπαράδοτη μέθοδος, με σκοπό να επηρεάσει τη σωματική, ψυχολογική και πνευματική αλλαγή σε όσους το αποκτούν. Κάθε νέο σχέδιο είναι εμπνευσμένο από μια αυθεντική προγονική πηγή και υπονοεί ταυτόχρονη αναφορά στο αρχαίο παρελθόν, το παρόν και το μέλλον. Όταν το εργαλείο χτυπάει το δέρμα, η απελευθέρωση του αίματος θεωρείται μια ισχυρή στιγμή σχετιζόμενη με τους επαναλαμβανόμενους κύκλους της γέννησης, της ωρίμανσης, της ολοκλήρωσης και της αναγέννησης, ενώ μέσω αυτής της επανάληψης, το τατουάζ εμφανίζει διάφορες σημαντικές αντιλήψεις και συναισθήματα γύρω από τη ζωή και τον θάνατο στον οπτικό ιστό του ιθαγενή πολυνησιακού πολιτισμού. Έτσι, είναι επόμενο κάθε τατουάζ να πραγματοποιείται σε μια συλλογική τελετή, η οποία περιλαμβάνει παραδοσιακά ακούσματα και χορευτικά δρώμενα, με σεβασμό στα ήθη και τα έθιμα τους.

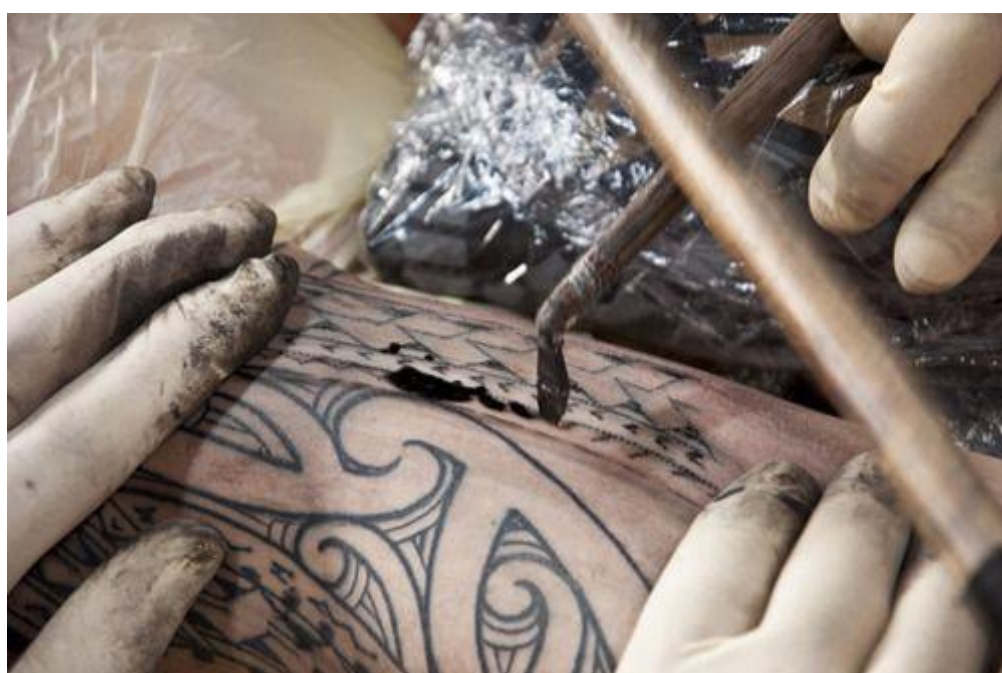

Εικ. 15
Σύγχρονο πολυνησιακό Tribal tattoo σε χέρι
Πηγή: All Day Tattoo

Από την άλλη, σαφώς σε κάθε περιοχή οι συνθήκες διαφοροποιούνται. Όχι μόνο τα σχέδια ποικίλουν και διαφέρουν μεταξύ τους οπτικά, αλλά εννοείται και σημασιολογικά, ανάλογα με τις αξίες του κάθε τόπου. Αντίστοιχα, η αιτία και ο σκοπός αλλάζει, μαζί με τη γενικότερη διαδικασία ως προς το ποιος την κάνει, σε ποιόν, με τι εργαλεία και τι υλικά.

ΝΕΑ ΖΗΛΑΝΔΙΑ

Το πιο γνωστό απ' όλα είναι αδιαμφισβήτητα των Μαορί στη Νέα Ζηλανδία. Πρόκειται για περίτεχνα σκουρόχρωμα μοτίβα κυρίως στο πρόσωπο. Η πρακτική ονομάζεται «ta moke» και στην ουσία σημαίνει «σκάλισμα του δέρματος», αφού τα εργαλεία είναι φτιαγμένα από οστά ή δόντια γλάρων, φαλαινών και καρχαριών, εισχωρώντας με τέτοιο τρόπο στο δέρμα που δημιουργούνται σκαλιστές αυλακώσεις.

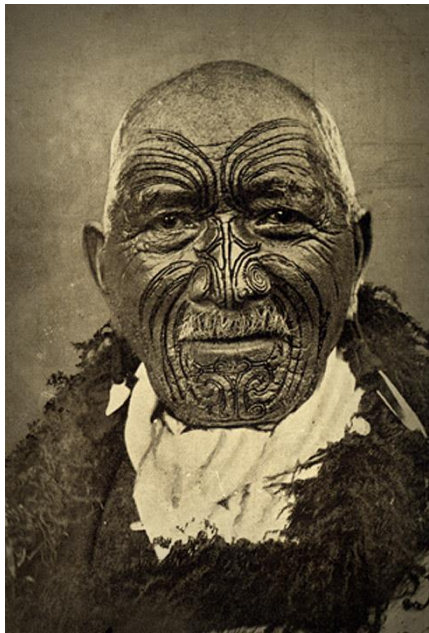

Εικ. 16
Παραδοσιακό πολυνησιακή τεχνική Ta Moko στο σώμα
Πηγή: Pinterest

Σε αυτό το πολιτισμικό πλαίσιο, ο έμφυλος αλλά και ο κοινωνικός διαχωρισμός φαίνεται πως σχετίζεται άμεσα με το τατουάζ. Πριν από τον 20ό αιώνα, οι παραδοσιακοί καλλιτέχνες τατουάζ των Μαορί ονομάζονταν «tohunga ta moko», δηλαδή «ειδικοί στα τατουάζ» και ήταν αποκλειστικά άνδρες. Αυτοί οι «ειδικοί» ασχολούνταν συχνά με άλλες τεχνικές δεξιότητες, όπως η ξυλογλυπτική, και οι γνώσεις τους μεταδίδονταν μέσω οικογενειακών γραμμών - από παππούδες, πατέρες ή αδελφούς των μητέρων τους. Ορισμένοι είχαν την ικανότητα έμφυτη και την καλλιεργούσαν σταδιακά. Ισχυρίζονταν πως για να γίνει η καλή δουλειά, η αμοιβή οφείλει να είναι ανάλογη, ενώ όσο χτυπούσαν τα τατουάζ στους πελάτες έψελναν:

«Αυτός που πληρώνει καλά ας είναι όμορφα περιποιημένος. Για όποιον όμως ξεχνάει τον τεχνίτη, ας γίνει απρόσεκτα (η δουλειά). Να είναι οι γραμμές μακριά...Χτύπα το, η σμίλη καθώς κόβει κατά μήκος μπορεί να ακουστεί...Οι άνθρωποι δεν γνωρίζουν την επιδεξιότητα του τεχνίτη στο να κινεί την ηχηρή σμίλη του κατά μήκος...»

Για τους άντρες, οι οποίοι γέμιζαν διάφορα σημεία του σώματος και κυρίως ολόκληρη την περιοχή του προσώπου, ήταν πολύ σημαντικό εφόσον συμβόλιζε την ανδρεία και τις σπουδαίες πολεμικές ή

Εικ. 17

Τα Moko στο πρόσωπο άντρα πολεμιστή το 1905

Πηγή: Αρχείο του Lars Krutak

αρχηγικές τους ικανότητες. Τα τατουάζ των γυναικών περιορίζονταν στα χείλη και το πηγούνι και χρησίμευαν ως σημάδια γονιμότητας που ονομάζονταν «whakatehe», από το «tehe» ή αλλιώς «το πέος σε όρθια κατάσταση». Πάντως και στις δύο περιπτώσεις ήταν ένδειξη επιβίωσης και ταυτότητας, ξεκαθαρίζοντας στον κόσμο το ποιος είσαι, ενώ η διαδικασία ήταν μακροχρόνια και αρκετά επίπονη.

Εικ. 18
Whakatehe στο πιγούνι γυναίκας
Πηγή: BBC

ΣΑΜΟΑ

Αντίθετα, το σαμοανικό «ta tau» (: άρτιο, περίτεχνο) γίνεται κυρίως από τη μέση και κάτω, με έμφαση στους μηρούς. Από την αρχή, σήμαινε πολλά πράγματα για πολλούς ανθρώπους. Σύμφωνα με μαρτυρίες, λειτουργεί εξίσου αναγνωριστικά, και συγκεκριμένα ως ένα είδος γλώσσας, αφού δείχνει την ανάγκη να καταγράψεις και να μεταφέρεις τη γνώση σου.

Εικ. 19
Τα Ταυ σε πόδια Σαμοανών
Πηγή: Beautiful Samoa

Οι τατουατζήδες στη Σαμόα ονομάζονται «tufuga ta tau» και ορισμένες φορές το επάγγελμα ήταν κληρονομικό. Ο καλλιτέχνης εργάζεται με ένα σετ έξι ή περισσότερων σφυριών. Οι λαβές είναι συνήθως κατασκευασμένες από μπαμπού ή κάποιο άλλο ελαφρύ ξύλο, στις οποίες ήταν δεμένες κεφαλές από κέλυφος χελώνας. Αυτές οι κεφαλές ήταν προσαρτημένες σε επίπεδες χτένες από ακονισμένα δόντια χοίρου ή ανθρώπινου οστού. Για το μελάνι, η χρωστική ουσία προερχόταν από καρύδια αναμειγμένα με νερό.

Όσοι tufuga είναι επιδέξιοι αναγνωρίζονται από τα συμμετρικά σχέδια και τις λεπτότατα ισορροπημένες συνθέσεις και γραμμές που εκτελούν. Οι ευθείες γραμμές αναφέρονται σε γενεαλογίες, περιπέτειες και επιτεύγματα, ενώ οι καμπύλες λειτουργούν ως οπτική μαρτυρία για τη δέσμευση του ατόμου να ενσωματώσει μόνιμα την οικογενειακή καταγωγή του στη ζωή του. Γενικά, τα σχέδια προέρχονται από τη φύση, όπως οι σαρανταποδαρούσες, τα κοχύλια, τα πουλιά και οι νυχτερίδες -οντότητες δηλαδή που ενσαρκώνουν τα πνεύματα των προγόνων και όταν μετατρέπονται σε τατουάζ, περικλύουν το σώμα με έναν ιερό μανδύα προστασίας.

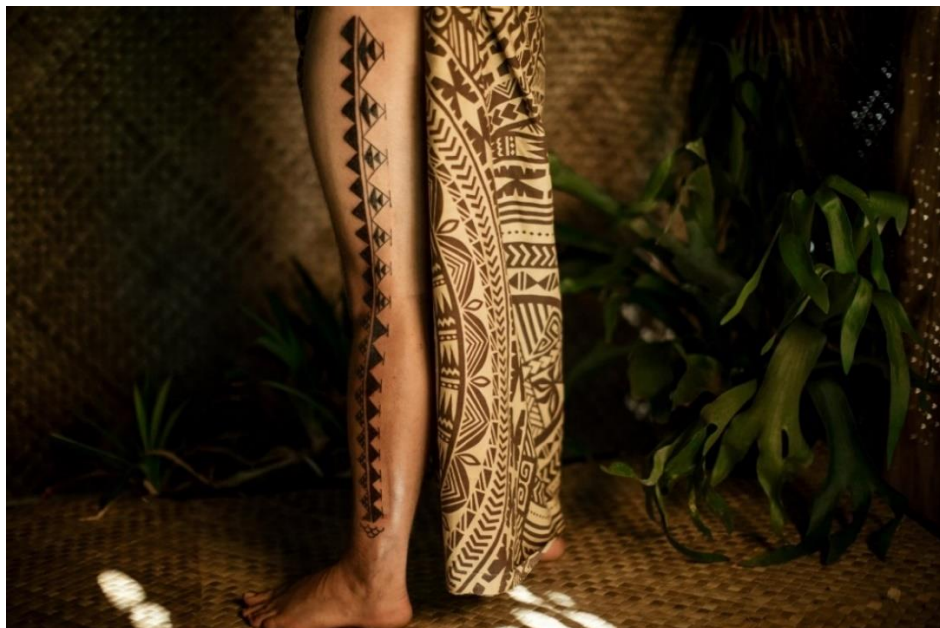
Εικ. 20
Πρακτική Τα Ταυ στη Σαμόα το 1979
Πηγή: Mark Adams

Και σε αυτή την περίπτωση, οι έμφυλοι ρόλοι και τα κοινωνικά στρώματα είναι επίσης εμφανή. Στην αρχή, δικαίωμα σε αυτό είχαν μόνο αρχηγοί φυλών, οι γιοί τους και οι κόρες τους. Αγόρια και

κορίτσια έκαναν τα ταυ ήδη από την ηλικία των 14 έως και τα 18. Η τελετουργία μύησης, όχι μόνο τα μεταμόρφωνε σε ώριμους ενήλικες, αλλά τους επέτρεπε επίσης να προσδώσουν φόρο τιμής στους μεγαλύτερους, δείχνοντας έτσι σεβασμό προς αυτούς. Ταυτόχρονα χρησίμευε ως έμβλημα έμπνευσης για όλους εκείνους που παρέμεναν άσημοι. Βέβαια, οι γυναίκες, έπρεπε να το αξίζουν για να το διεκδικήσουν, ακόμα κι αν για εκείνες αποτελούσε ενδυναμωτικό δώρο και ευλογία που συμβολίζει τη μητρότητα και τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να προστατεύουν και να υπηρετούν την οικογένεια. Πλέον μπορεί οποιαδήποτε γυναίκα να το υποστεί, αλλά επειδή ακριβώς η διαδικασία απαιτεί ψυχολογική και σωματική έκθεση, οι Σαμοανές δηλώνουν πόσο σημαντικό θα ήταν να γίνεται από γυναίκες σε γυναίκες.

ΧΑΒΑΗ

Στη Χαβάη, το τατουάζ ονομάζεται «kakaui ka uhi» που σημαίνει «χτύπημα με μαύρο». Για τη γνώση της ύπαρξης του δεν έχουν διασωθεί πολλά εργαλεία ή άλλα τεκμήρια. Το σίγουρο είναι ότι ως αρχέγονη παράδοση είχε σχεδόν εξαφανιστεί έως το 1830. Κι αυτό ακριβώς είναι το γεγονός που εντυπωσιάζει, όταν πρόκειται για σχέδια που επίσης είναι «πολυφορεμένα» από τη σύγχρονη δυτική κοινωνία, προφανώς πάλι εν αγνοία του ιστορικού πλαισίου τους.

Εικ. 21
Ζιγκ-Ζαγκ σχέδιο Kakaui ka uhi στο πόδι
Πηγή: Go Hawaii

Τα μοτίβα είναι ως επί το πλείστον εξαιρετικά γεωμετρικά, με τεθλασμένες γραμμές, τρίγωνα, ζιγκ-ζαγκ και σημεία που αποτυπώνουν -προφανώς- στοιχεία της φύσης όπως το νερό ή του ζωικού βασιλείου όπως τα δόντια του καρχαρία. Για την αποτύπωση τους ο «kahuna» (δηλ. ένα σοφό άτομο ή αλλιώς ο δερματοστίκτης στη Χαβάη) στο ένα χέρι κρατούσε μια ξύλινη λαβή από καρύδα, η οποία είχε προσαρτημένο ένα χτενάκι από κόκκαλα γλάρων και στο άλλο κρατούσε ένα σχετικά βαρύ, ξύλινο σφυράκι που την χτυπούσε για να τοποθετήσει το μελάνι στο δέρμα. Καθ' όλη τη διαδικασία έψελνε μια ευχή, ώστε να μπορέσει να ενσωματώσει προστατευτικές ιδιότητες στο σώμα του ατόμου. Όπως και σε άλλα μέρη της Πολυνησίας, τα σχέδια προστατεύουν το σώμα με γενεαλογική και πνευματική δύναμη και το μετατρέπουν σε κατοικία για τους θεούς και τους προγόνους. Όπως έγραψε η Χαβανέζα μελετήτρια και εκπαιδευτικός Mary Kawena Pukui: «το τατουάζ ήταν κυρίως ένα σημάδι που χαρακτήριζε τα άτομα ως μέλη ενός χωριού, λάτρεις του ίδιου θεού ή απόγονοι ενός κοινού προγόνου».

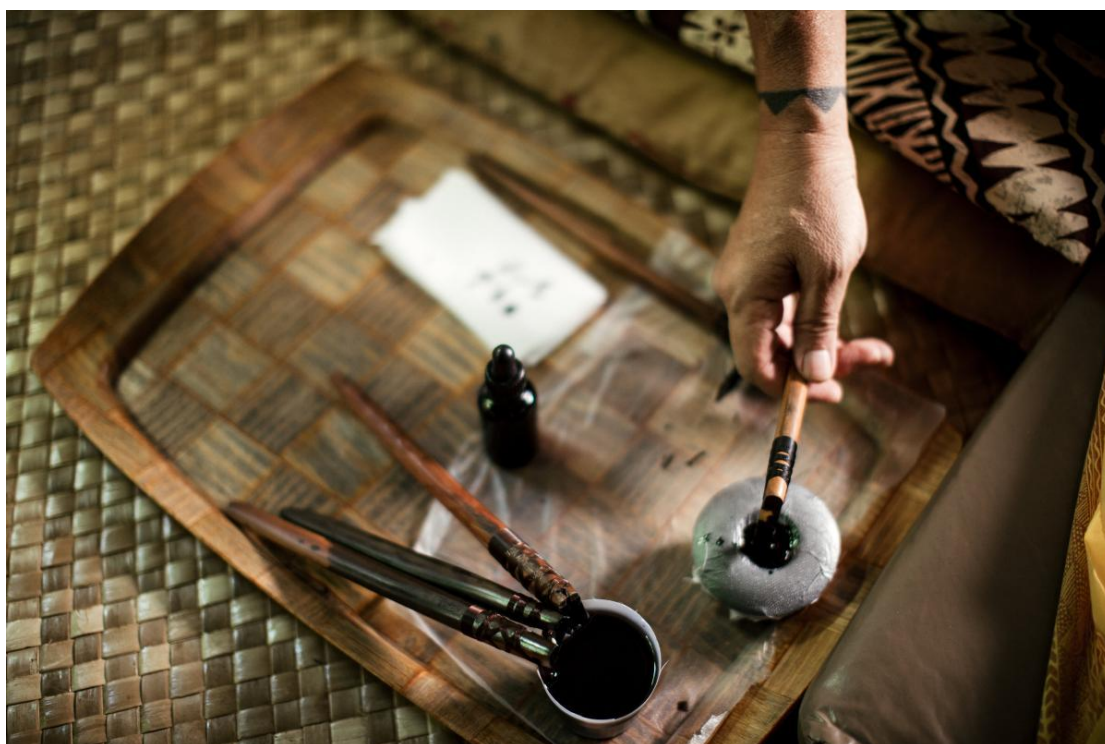

Εικ. 22
Πρακτική *Kakau I ka uhi* στη Χαβάη το 1819
Πηγή: Lars Krutak

Επομένως, παρατηρούμε πως στα νησιά του ειρηνικού ωκεανού υπάρχει μια γενικότερη τάση για σεβασμό προς τους προγόνους, τη φύση και την τοπική ταυτότητα. Με την πάροδο του χρόνου το τατουάζ έχασε σταδιακά τη σημασία του στο πολιτιστικό ρεπερτόριο της πλειονότητας των πολυνησιακών λαών. Αν και σε ορισμένες περιοχές η πρακτική επιβίωσε

(π.χ. Σαμόα) ή έστω οδηγήθηκε στο περιθώριο μέχρι που τελικά αναβίωσε τις τελευταίες δεκαετίες, η αποικιοκρατία και κυρίως οι χριστιανικές ιεραποστολές άνοιξαν βίαια το δρόμο για την παραίτηση από τα αρχαία έθιμα σε πολλές περιοχές (π.χ. Ταΐτή και Τόνγκα).

Σήμερα, η πρακτική του πολυνησιακού τατουάζ συνεχίζεται. Όμως, οι ολοένα αυξανόμενες ευκαιρίες για δανεισμό των παραδοσιακών σχεδίων από άτομα που δεν σχετίζονται με εκείνες τις περιοχές, έχουν συμβάλει σε αυξανόμενες εντάσεις, αναπτύσσοντας ζητήματα και προβληματισμούς πολιτισμικής οικειοποίησης. Πολλά σύγχρονα σχέδια είναι γενεαλογικά σύμβολα και μορφές πνευματικής ιδιοκτησίας που σχετίζονται με συγκεκριμένες οικογένειες, και υπάρχει μια ισχυρή αίσθηση ότι έχουν απαξιωθεί καθώς έχουν αντιγραφεί από ξένους που δεν έχουν γνώση του τι θέλουν να μεταφέρουν αυτά τα σχέδια. Ωστόσο, για τους Πολυνησίους αυτή η μορφή τέχνης παραμένει σε μεγάλο βαθμό πιστή στην προέλευσή της. Το τατουάζ όχι μόνο επιβεβαιώνει την καταγωγή, τη γενεαλογία και τη θρησκευτική σκοπιμότητα, αλλά τιμά τους προγόνους μέσω μιας καλλιτεχνικής εκδήλωσης αμοιβαίου σεβασμού (Krutak 2013).

Εικ. 23
Παραδοσιακά εργαλεία Kakau I ka uhi στη Χαβάη σήμερα
Πηγή: Go Hawaii

ΤΟ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΤΙΣ ΦΙΛΙΠΠΙΝΕΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ 103ΧΡΟΝΗΣ WHANG-OD

Για τις Φιλιππίνες, ερευνητές πιθανολογούν πως το τατουάζ ανήκει στην ιστορία τους εδώ και τουλάχιστον χίλια χρόνια. Οι γυναίκες κοσμούν το σώμα τους με «batok», όπως αυτά ονομάζονται, ως χαρακτηριστικό το οποίο θα τονίσει την ομορφιά τους. Οι άντρες από την άλλη, θα πρέπει να το κατακτήσουν, έχοντας αιχμαλωτίσει και έπειτα σκοτώσει εχθρούς. Είναι σύμβολο γενναίων κυνηγών και προστατεύει τους πολεμιστές από κακά πνεύματα.

Εικ. 24
Χτυπώντας Batok σε χέρι από την Apo Whang-Od
Πηγή: Tattoo Stories

Αυτό όμως που ξεχωρίζει στην ιστορία του φιλιππινέζικου τατουάζ, είναι το παράδειγμα του χωριού Kalinga. Πρόκειται για ένα ορεινό χωριό της χώρας, το οποίο διατηρεί την παράδοση της δερματοστιξίας μέχρι και σήμερα. Παρόλο που οι δεκαετίες της ιεραποστολής, της αποικιοκρατικής κυβέρνησης και του εκσυγχρονισμού οδήγησαν σταδιακά στην εγκατάλειψη των πολεμικών τατουάζ από τους άντρες, το χωριό βρίθει από ηλικιωμένες γυναίκες με τατουάζ της γηραιότερης καλλιτέχνιδας εν ζωή: την 103χρονη Whang-Od που έμαθε την τέχνη από τον πατέρα της. Η ίδια, αφού έχασε τον αγαπημένο της σε ηλικία 25 ετών, αποφάσισε να αφιερωθεί αποκλειστικά στην πρακτική αυτή.

Η Whang-Od μεταμορφώνει τα κορίτσια σε γυναίκες μέσω των όμορφων και περίπλοκων batok που δημιουργεί. Ένας παλιός μύθος λέει ότι οι γυναίκες πρέπει να κάνουν τατουάζ για να αυξήσουν τη γονιμότητά τους. Αυτός είναι

ο λόγος για τον οποίο πολλές από τις γυναίκες στο χωριό έχουν μεγάλες οικογένειες. Τα περισσότερα σχέδια προέρχονται από τη φύση. Γεωμετρικά μοτίβα, τα οποία συνήθως καλύπτουν μεγάλες επιφάνειες του σώματος, αποτυπώνουν δέσμες ρυζιού, φτέρες, ίχνη ή λέπια φιδιού και κυρίως σαρανταποδαρούσες, οι οποίες θεωρούνται ισχυροί πνευματικοί καθοδηγητές και φίλοι του πολεμιστή. Ορισμένες από τις γυναίκες έχουν επίσης περιδέραια με τατουάζ.

Εικ. 25

Η Apo Whang-Od χτυπώντας Batok σε πλάτη
Πηγή: Vogue Philippines

Η διαδικασία απαιτεί ένα μπουλ καρύδας για την ανάμειξη μιας χρωστικής ουσίας από αιθάλη και νερό, ένα αγκάθι από κλαδί πορτοκαλιάς (ως βελόνα) προσαρτημένο στην άκρη μιας μικρής ράβδου από μπαμπού και μία ράβδο ακόμα, η οποία χρησιμοποιείται για να χτυπήσει το αγκάθι στο δέρμα. Το συγκεκριμένο αγκάθι δεν φαίνεται να είναι τυχαία επιλογή, καθώς το άρωμα των φύλλων πορτοκαλιάς ενοχλεί τα κακά πνεύματα, τα οποία πρέπει πάντα

να κρατούνται μακριά από τους ζωντανούς, ειδικά όταν το αίμα που ρέει μπορεί να τα προσελκύσει.

Εικ. 26
Batok στο σώμα ηλικιωμένων ανδρών το 2009
Πηγή: Lars Krutak

Για την Whang-Od, το τατουάζ αποτελεί αυστηρή θρησκευτική πρακτική και χρήζει ανάλογης σοβαρότητας και σεβασμού. Ακολουθώντας πιστά τις αρχές της, δεν πίνει ποτέ αλκοόλ το προηγούμενο βράδυ από αυτό που θα κάνει τατουάζ σε κάποιο άτομο. Αν το κάνει τα τατουάζ θα είναι μολυσμένα και το άτομο που θα τα αποκτήσει μπορεί ακόμα και να πεθάνει. Κατά τα λεγόμενα της, αν αυτή ή εκείνο το άτομο φτερνιστούν πριν αρχίσει το τατουάζ, θα αποτελούσε πολύ κακό οιωνό και θα σταματήσει τη διαδικασία επί τόπου. Ένα πνεύμα που παραμονεύει, κάνει κάποιον να φτερνιστεί επειδή ζηλεύει ή επειδή κρίνει σοφό να αναβάλει το τατουάζ για μια μελλοντική στιγμή.

Για τους ανθρώπους στο Kalinga, η φύση αποτελούσε πάντα ένα είδος φυλαχτού ενάντια στην αχαλίνωτη αλλαγή και έναν σύνδεσμο με τις αρχαίες παραδόσεις, επειδή είναι σταθερή, αέναη και αιώνια. Με άλλα λόγια, είναι η βάση από την οποία ξεπήδησαν πολλές πολιτιστικές παραδόσεις τους και καμία δεν ήταν τόσο σημαντική όσο η αρχαία τέχνη του τατουάζ. Το τατουάζ ήταν μια φυσική γλώσσα του δέρματος που έδινε φωνή στους προγόνους και

τους απογόνους τους, οι οποίοι προσπαθούσαν να τους μιμηθούν θυσιάζοντας τα ίδια τους τα σώματα για να τα κάνουν περισσότερο ανθεκτικά και ιερά.

Δυστυχώς όμως, η γενιά της Whang-Od μπορεί να είναι η τελευταία που φέρει αυτά τα ανεξίτηλα σύμβολα, τα οποία είναι τόσο στενά συνδεδεμένα με τη φύση, την ταυτότητα των Kalinga και το προγονικό παρελθόν. Και όπως οι επιδρομείς κυνηγοί κεφαλών κάποτε περιπλανιόντουσαν στα βουνά και τα δάση του χωριού μόλις πριν από έναν αιώνα, έτσι και αυτοί οι ηλικιωμένοι είναι τα τελευταία απομεινάρια μιας εποχής που σύντομα θα σβήσει στη μνήμη, αλλά θα παραμείνει πάντα στην ιστορία, στο τραγούδι και πάνω απ' όλα στο πνεύμα (Krutak, 2013).

ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΑΠΟ ΤΗ ΒΙΚΤΩΡΙΑΝΗ ΕΠΟΧΗ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΑ

Η ΕΞΟΙΚΕΙΩΣΗ ΜΕ ΤΟ ΤΑΤΤΟΟ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΜΕΓΑΛΕΣ ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΕΙΣ

Μέχρι τώρα, παρατηρούμε πως το τατουάζ αποτελεί αρχέγονη πρακτική σε έναν εντυπωσιακό αριθμό φυλών από όλο τον πλανήτη. Σε κάποιες περιοχές η παράδοση συνεχίζεται μέχρι και σήμερα, ενώ σε άλλες είτε έχει εξαλειφθεί είτε έχει δεχθεί αρκετές μετατροπές. Στη δυτική κοινωνία υπάρχει μια σχετική διαφοροποίηση. Οποιαδήποτε πρακτική που μπορεί να υπήρχε στην αρχαιότητα, είχε εξαφανιστεί μέχρι το 17^ο αιώνα με τη διάδοση του χριστιανισμού. Η εξοικείωση με το τατουάζ εμφανίστηκε μεταγενέστερα κυρίως από την πολυνησιακή κουλτούρα. Πώς όμως έγινε αυτό;

Όταν ο Captain James Cook ξεκίνησε να εξερευνά τα νησιά της Πολυνησίας στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, μαζί με τον Joseph Banks επισκέφθηκαν μεταξύ άλλων, τη Νέα Ζηλανδία, την Ταϊτή, την Τόνγκα, το νησί του Πάσχα και τη Χαβάη -περιοχές δηλαδή που το τατουάζ είναι βαθιά ριζωμένο στις παραδόσεις τους.

Εικ. 27
Πορτραίτο του Πρίγκιπα Ομαι με τατουάζ στα χέρια
από τον Sir Joshua Reynolds το 1776
Πηγή: The Art Newspaper

Στα ημερολόγια τους βρίσκονται οι πρώτες καταγραφές και παρατηρήσεις αυτών των τατουάζ. Όπως προαναφέρθηκε η ετυμολογική ρίζα του τατουάζ προέρχεται από την Ταϊτινή λέξη «tatau». Οι δυο τους προφανώς ακούγοντας τη, σημείωσαν τη λέξη «tattoo» από όπου και γεννήθηκε η σημερινή λέξη «tattoo». Ο λόγος για τον οποίο γινόταν η πρακτική δεν τους ενδιέφερε. Αυτό που αντίκριζαν ήταν τόσο παράξενο στα μάτια τους, οπότε και ασχολήθηκαν σχεδόν αποκλειστικά με την τεχνική και την αποτύπωση των σχεδίων στο δέρμα. Ο Banks όμως, δεν αρκέστηκε στη γραπτή περιγραφή, την οποία κατέθεσε στο ημερολόγιο του. Επιστρέφοντας από το δεύτερο μεγάλο τους ταξίδι, αποφάσισε να φέρει μαζί τον Πρίγκιπα Ομαι, από την Ταϊτή, του οποίου το σώμα είχε διασκορπισμένα τατουάζ. Τον έβλεπε σαν ένα είδος λάφυρου που κέρδισε κατά τη διάρκεια αυτής της περιπέτειας. Μάλιστα ο ίδιος είχε δηλώσει:

«Δόξα τω Θεώ, έχω αφθονίες και δεν καταλαβαίνω γιατί να μην μπορώ να τον πάρω μαζί μου ως κάτι αξιοπερίεργο, όπως οι γείτονες

μου κάνουν με λιοντάρια και τυφλοπόντικες που τους δημιουργούν μεγαλύτερα έξοδα. Η διασκέδαση που θα λάβω από τη συζήτηση που θα προκαλέσει και το όφελος που θα δώσει στο πλοίο, καθώς και το τι μπορεί να συμβεί αν κάποιος άλλος σταλθεί σε αυτές τις θάλασσες, πιστεύω θα με αποζημιώσει πλήρως» (Banks, 1692).

Αυτού του είδους η κινητικότητα ενίσχυσε την εξάπλωση των τατουάζ στη δυτική κοινωνία, αφού πολλοί ήταν οι ναυτικοί, οι οποίοι επέστρεψαν στην πατρίδα τους με μερικά από αυτά στα σώματα τους. Στην Ταϊτή υπήρχε η ευχέρεια να ζητήσουν αρχικά ονομάτων, ημερομηνίες και άλλα σύμβολα πέρα από τα παραδοσιακά της περιοχής, σε αντίθεση με τη Σαμόα και τη Νέα Ζηλανδία, όπου οι ντόπιοι ήταν πιο αυστηροί ως προς αυτό. Ταυτόχρονα, υπήρξαν και ορισμένες περιπτώσεις όπου ιθαγενείς απήγαγαν δυτικούς και έτσι, όσοι κατάφεραν να επιστρέψουν έφεραν διάφορα ανεξίτηλα σημάδια στο σώμα τους (Beaglehole, 1962). Δημοφιλές παράδειγμα αποτελεί αυτό της Olive Oatman (βλέπε ενδεικτική βιβλιογραφία: Mifflin M., *Bodies of Subversion*, 2011).

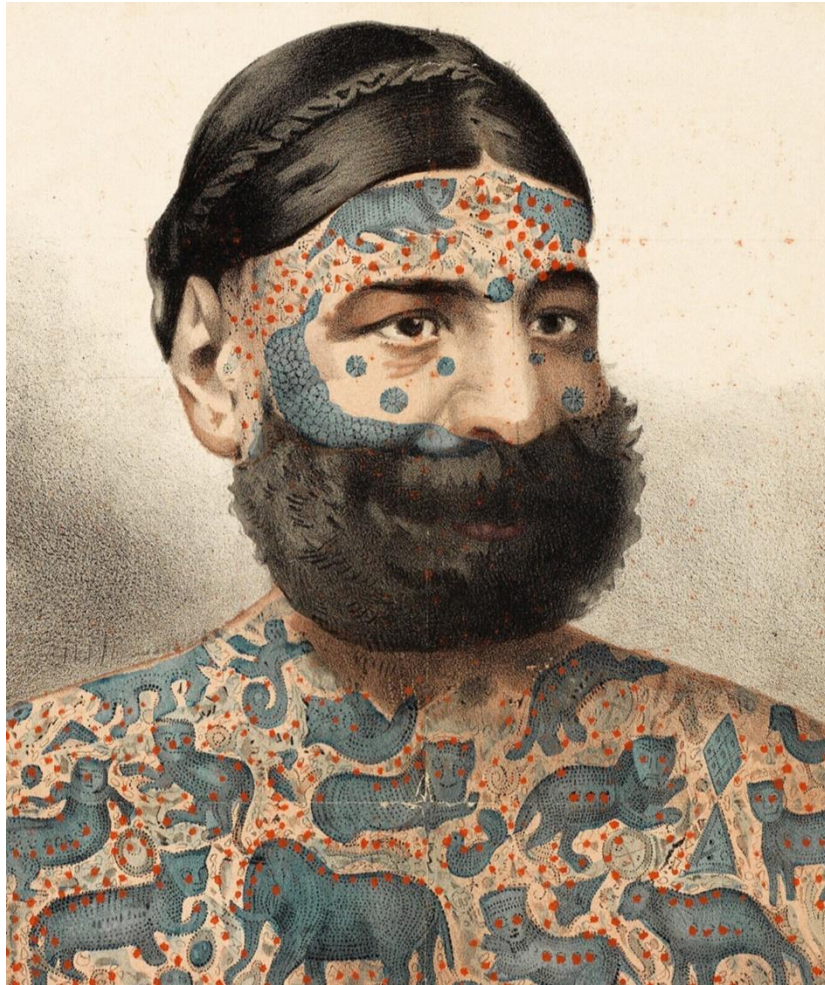

Εικ. 28
Το τατουάζ στο πρόσωπο της Olive Oatman
Πηγή: Wikipedia

Η ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΟ ΤΣΙΡΚΟ

Μέσα σ' αυτό το συνονθύλευμα αποικιοκρατικών κινήσεων, υιοθέτησης νέων πολιτισμικών πρακτικών και εξαναγκαστικής οικειοποίησης αυτών, αναδύθηκε ένα νέο πλαίσιο για το τατουάζ στα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Συγκεκριμένα, υπήρξε μια πληθυσμιακή ομάδα η οποία μπόρεσε να αντιστρέψει τους ρόλους και να χρησιμοποιήσει αυτά τα στοιχεία προς όφελος της. Πρόκειται για τους μη προνομιούχους εκείνης της εποχής. Το 1870 λοιπόν, δημιουργείται ένας έντονος διάλογος γύρω από την περίπτωση του Constantenus, ο άντρας που έφερε τα περισσότερα (τουλάχιστον στη δυτική κοινωνία του τότε) τατουάζ. Ο ίδιος επινοήθηκε μια ιστορία, κατά την οποία απήχθη από ιθαγενείς της Μιανμάρ. Εκείνοι του επέβαλαν ως τιμωρία να γεμίσει το σώμα του με τατουάζ μέχρι να πεθάνει απ' τον πόνο -μια διαδικασία που διήρκεσε 3 μήνες. Αφού επέζησε και απελευθερώθηκε, γύρισε τον κόσμο επιδεικνύοντας το σώμα του σε sideshows⁵, γνωστοποιώντας τα όσα είχε βιώσει. Φυσικά, η ιστορία του Constantenus ήταν ένα φανταστικό κατασκεύασμα προκειμένου να εξασφαλίσει τα προς το ζην, ωστόσο έχοντας το ίδιο κίνητρο, πολλές γυναίκες της εποχής ακολούθησαν την ίδια τακτική (www.sideshowworld.com).

⁵ Μια δευτερεύουσα παράσταση που προσφέρεται επιπλέον μιας κύριας έκθεσης, όπως σε ένα τσίρκο. (www.merriam-webster.com)

Εικ. 29
Πορταίτο από αφίσα του *Capt. Constantenus*
Πηγή: Bristol & London Antiquarian Art Prints

Στα τέλη του 19ου αιώνα το φαινόμενο των «tattooed ladies/girls» φαίνεται πως ήταν αρκετά μαζικό ακόμα και αν συχνά παραλείπεται από τη γενικότερη ιστορία του τατουάζ στην Αμερική. Ο Τύπος έδειχνε μεγάλη απόρριψη ως προς αυτές, εκτός από μερικές αναφορές σε «δευτεροκλασάτα ή τερατώδη φρικιά του τσίρκου». Ας μην ξεχνάμε πως ταυτόχρονα τους προσέδιδαν και τον χαρακτηρισμό της «σεξουαλικοποιημένης ανωμαλίας». Το αφήγημα τους είναι ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς αφέθηκαν να μαραζώνουν σε ένα παρελθόν που δεν ήξερε τι να τις κάνει όταν ήταν ζωντανές, και ένα παρόν που δεν ξέρει πως να διαχειριστεί τη μνήμη τους -στις περισσότερες περιπτώσεις. Παρ' όλα αυτά, η έναρξη αυτού του επαγγελματικού κλάδου αποτελεί ένδειξη χειραφέτησης για εκείνες. Όπως γράφει η Margot Miffin (1997) στο βιβλίο της «Bodies of Subversion», οι γυναίκες με τατουάζ είδαν τα πρώτα σημεία του φεμινισμού στην απελευθέρωση τους από τον κορσέ που διατηρούσε την εμφάνισή τους ομοιόμορφη και ελκυστική για το ανδρικό βλέμμα.

Εικ. 30
Η Lady Viola, κορίτσι των τσίρκο το 1920
Πηγή: All Things Tattoo

Για να κατανοήσει κανείς πως ξεκίνησε όλο αυτό, ανάμεσα στο 19^ο και τον 20^ο αιώνα, οι γυναίκες αν δεν ανήκαν στην ανώτερη τάξη ή αν δεν είχαν «καλοπαντρευτεί», αγωνίζονταν σκληρά για να εξασφαλίσουν την ποιότητα ζωής τους. Η θέση της γυναίκας θεωρούνταν ότι ήταν στο σπίτι και το δικαίωμα στην εκπαίδευση ανήκε κυρίως στους άνδρες, δεν ήταν εύκολο να βρουν δουλειά όσες την είχαν ανάγκη. Εκείνη την εποχή, η πιο δημοφιλής ψυχαγωγία, φθηνή και διαθέσιμη σε όλους, ήταν το τσίρκο. Εξωτικά εκπαιδευμένα ζώα, κλόουν, ακροβάτες, κυρίες με μούσια -ένας ολόκληρος γαλαξίας από «φρικιά» και πλέον ανάμεσά τους γυναίκες με τατουάζ. Όλες αυτές οι ενδιαφέρουσες απολαύσεις προκαλούσαν γοητεία και κατάπληξη στο πολυπληθές κοινό. Ως εκ τούτου, πολλές από αυτές όπως η Irene

Woodword, η Nora Hildebrandt και η Artoria Gibbons μεταξύ άλλων, εκμεταλεύτηκαν το γεγονός και επινόησαν τις δικές τους ιστορίες χτίζοντας έτσι λαμπρές καριέρες στο χώρο, ακόμα και αν είναι συνυφασμένες με το περιθώριο και την παρακμή -ως θηλυκότητες (Osterud, 2009).

Εικ. 31
Η Artoria Gibbons, κορίτσι των τσίρκο το 1920
Πηγή: Vice

Η ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΒΙΚΤΩΡΙΑΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Υπάρχει όμως και μια ακόμη πληθυσμιακή ομάδα που συνέβαλε στη διάδοση του τατουάζ στη Δύση. Μπορεί να φαντάζει αλλόκοτο, ωστόσο παρατηρούμε πως η πρακτική του τατουάζ υπήρχε ταυτόχρονα στα δύο άκρα του 19^{ου} αιώνα. Στην Αμερική, tattoo έφεραν σχεδόν αποκλειστικά άτομα που τα υποτιμούσε το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, δηλαδή ναύτες και κορίτσια των τσίρκων, ενώ στην Βικτωριανή Αγγλία άτομα κύρους και θαυμασμού -οι αριστοκράτες. Όσο παράξενο και αν φαίνεται, πράγματι κάτω από όλη αυτή την ευπρεπή και εμβληματική ενδυμασία που μπορεί να είχε ένα

άτομο της υψηλής κοινωνίας, υπήρχαν από λίγα έως πολλά tattoo και έτσι θα ήταν αδύνατον να μην γίνει έστω και μια στοιχειώδης αναφορά.

Εικ. 32

Τατουάζ σε άντρα από τον Sutherland McDonald, τον πρώτο επαγγελματία τατουαζή της Βικτωριανής Αγγλίας
Πηγή: My Modern Met

Όπως υπάρχει σημασιολογική και αιτιολογική διαφοροποίηση ανάμεσα στα τατουάζ που έκαναν στο ναυτικό και τα τσίρκο, έτσι συμβαίνει και με τους αριστοκράτες που κατά κόρον τα κρατούσαν κρυφά. Παραθέτοντας και έναν εκτενέστερο προβληματισμό, δημιουργείται μια πολύ ενδιαφέρουσα αντίθεση μεταξύ των δύο παραδειγμάτων: Πώς η ίδια πρακτική σε κοινή περίοδο της Δύσης αποτελεί κοινωνικοοικονομική ανάγκη, η οποία συνεπάγεται με άπλετη έκθεση στο κοινό για ψυχαγωγικούς σκοπούς -στην περίπτωση των tattooed ladies- και ταυτόχρονα άκρως προσωπική και μυστική -στην περίπτωση των γαλαζοαίματων;

Η τάση εμφανίστηκε πρώτα στην ανώτερη τάξη της Βρετανίας και της Ευρώπης και στη συνέχεια εξαπλώθηκε στην αμερικανική αριστοκρατία περίπου μια δεκαετία αργότερα. Εκείνη την εποχή, τα τατουάζ είχαν αρνητικό υπόβαθρο καθώς γινόντουσαν για ακόμη μια

φορά σε σκλάβους (Alker, Shoemaker, 2019). Επειδή ακριβώς η πρακτική υπήρχε σε ιθαγενείς φυλών από όλο τον κόσμο, δηλαδή σε αυτούς που οι δυτικοί θεωρούσαν βάρβαρους, ενίσχυε το γεγονός ότι πρόκειται για κάτι αχρείο και τελείως ξένο. Αρχικά, οι πλούσιοι Αμερικανοί ήταν μάλλον τρομοκρατημένοι από τους Ευρωπαίους ομολόγους τους. Ο Ward McAllister του American Aristocrat αναφέρεται στη δεκαετία του 1890 λέγοντας: «Είναι σίγουρα η πιο χυδαία και βάρβαρη συνήθεια που εφηύρε ποτέ το εκκεντρικό μυαλό της μόδας. Μπορεί να κάνει για έναν αγράμματο ναυτικό, αλλά δύσκολα για έναν αριστοκράτη» σύμφωνα με το Grey Journal.

Πιθανότατα όμως αυτή ήταν και η γοητεία τους. Όσοι μπόρεσαν να κάνουν υπερπόντια ταξίδια, καλλιέργησαν το αίσθημα εναντίωσης απέναντι στον καθωσπρεπισμό και την απόλαυση στη σκέψη ότι κρύβουν μια τέτοια «αγριότητα» κάτω από όλα τα στρώματα της φινέτσας τους. Πηγαίνοντας στην Ασία, άρχισαν να εκτιμούν ιδιαίτερα τα τατουάζ της Ιαπωνίας και να τα τοποθετούν στο σώμα τους ως κάποιο είδος φυλακτού καλοτυχίας (συνήθως ήταν δράκοι). Άλλες φορές έκαναν τιμητικά εμβλήματα, σημαίες και οικόσημα της καταγωγής τους. Κατά τη NY Times, μέχρι το 1897 «το New York World υπολόγιζε ότι το 75% των γυναικών της αμερικανικής κοινωνίας είχε τατουάζ συνήθως σε σημεία που καλύπτονται εύκολα από ρουχισμό». Έτσι, οι πλούσιοι και ισχυροί άντρες επέλεγαν τα τατουάζ για να δείξουν πόσο ταξιδεμένοι ήταν, ενώ οι γυναίκες της ελίτ το έβλεπαν ως ένα ακόμη σημάδι διακόσμησης όπως τα κοσμήματα, σύμφωνα με το τατουατζίδικο «Cloak and Dagger» στο Λονδίνο (Saunders, 2021).

Το εν λόγω θέμα, είναι αξιοσημείωτο διότι πραγματικά δεν γίνεται ποτέ αναφορά σε τέτοιες προσωπικότητες που έφεραν τατουάζ, γι' αυτό και δεν δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στο τι έκαναν ή πως. Είναι δηλαδή ένα συμβάν που έχει αποκοπεί πλήρως από τα «κουτσομπολιά» της κοσμοπολίτικης ελίτ. Βασιλιάδες και βασίλισσες της Ισπανίας, της Ελλάδας, της Βρετανίας, της Αυστρίας, της Δανίας, της Γιουγκοσλαβίας, της Σουηδίας, της Ρουμανίας, της Γερμανίας και της Ρωσίας, αναφέρεται ότι έχουν κάνει τατουάζ. Δίνοντας λίγο παραπάνω φως στην ιστορία, μερικά από τα ευρέως γνωστά άτομα ήταν ο Winston Churchill και η μητέρα του, ο Βασιλιάς Γεώργιος Ε', ο Δούκας του New Castle, η Πριγκίπισσα Σίσσυ, ο Τσάρος Νικόλαος Β' και μεταγενέστερα ο Βασιλιάς Παύλος της Ελλάδας.

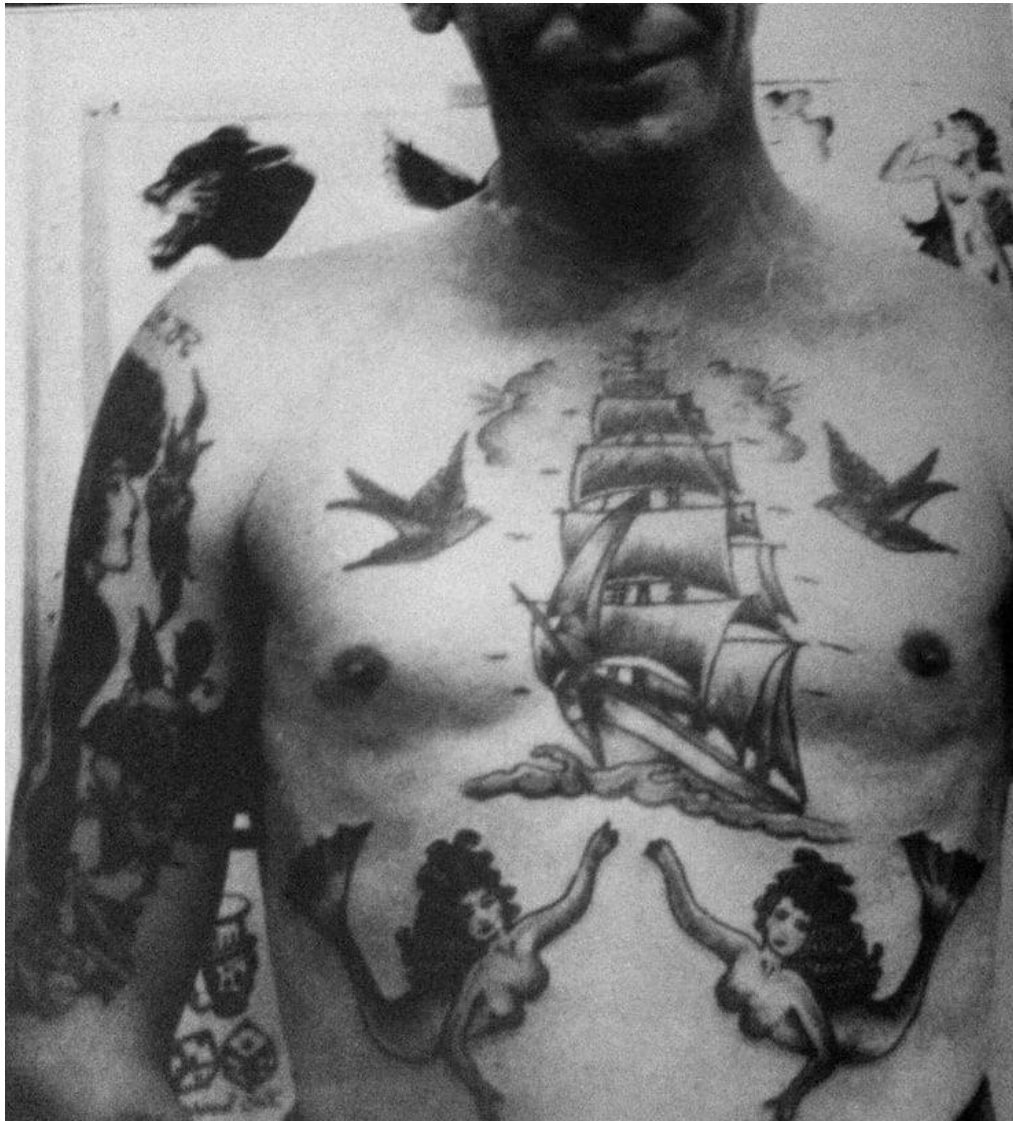
Εικ. 33
Τα τατουάζ στο σώμα του βασιλιά της Δανίας Φρειδερίκου ΙΧ
Πηγή: Tattoodo

Εν τέλει, φαίνεται πως το βασιλικό παράδειγμα παρότρυνε και άλλες ευρωπαϊκές βασιλικές και κοινωνικές προσωπικότητες να κάνουν τατουάζ και μια νέα σύντομη μόδα εξαπλώθηκε μεταξύ της ελίτ στην Αγγλία και την Αμερική του 1890. Σύντομα, ωστόσο, η αριστοκρατική μανία ξεθώριασε και το τατουάζ επανέκτησε την ελαφρώς δυσάρεστη φήμη του.

Ο SAILOR JERRY ΚΑΙ Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ OLDSCHOOL ΣΧΟΛΗΣ TATTOO

Όπως σε κάθε ήπειρο, έτσι και στην Αμερική, η ιστορία του τατουάζ εκτείνεται σε αμέτρητες παραδόσεις φυλών και ιθαγενών ήδη από την προκολομβιανή περίοδο. Ο λόγος όμως για τον οποίο δεν θα γίνει αναφορά σε αυτή, δεν είναι γιατί δεν είναι αρκετά μοναδική ή αξιοσημείωτη, αλλά γιατί εκεί γεννήθηκαν τα διαδεδομένα

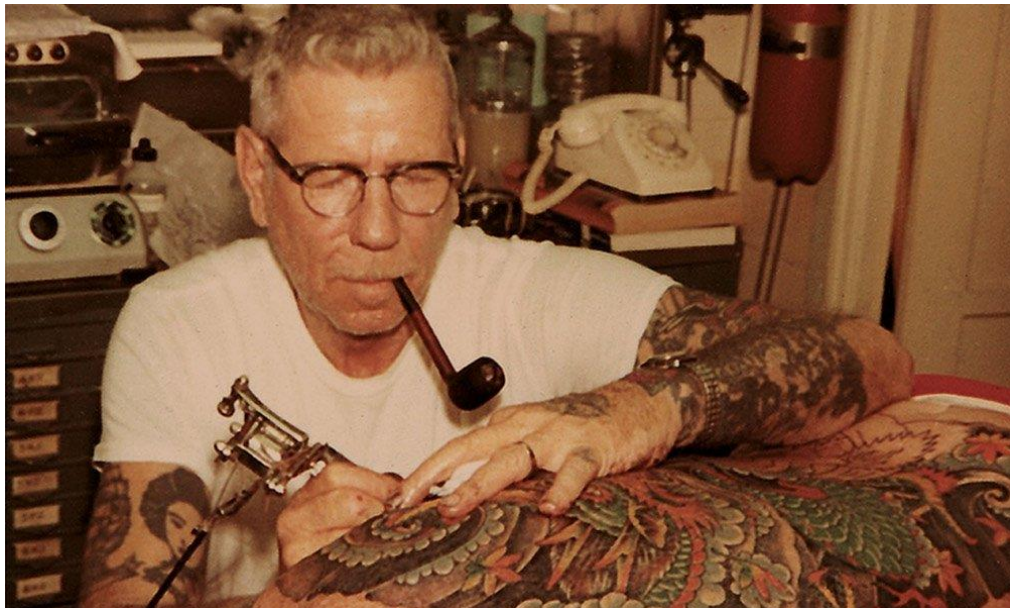
«traditional» ή «old school» tattoos, αποτελώντας έναν από τους σημαντικότερους σταθμούς στην ιστορία αυτής της κουλτούρας.

Εικ. 34
Σώμα ναυτικού με *oldschool* τατουάζ
Πηγή: Cultura Inquieta

Πατέρας αυτής της σχολής ήταν ο Norman Keith Collins -κατά κόσμο Sailor Jerry. Τη δεκαετία του 1920, όταν δηλαδή εκείνος ενηλικιώθηκε, το τατουάζ ήταν μια έκφραση που ανήκε αποκλειστικά στην αναδυόμενη αμερικανική αντισουλτούρα. Πώς όμως κατάφερε να χτίσει αυτού του είδους την κληρονομιά και έτσι το τατουάζ να διαδοθεί στο ευρύτερο κοινό της δυτικής κοινωνίας;

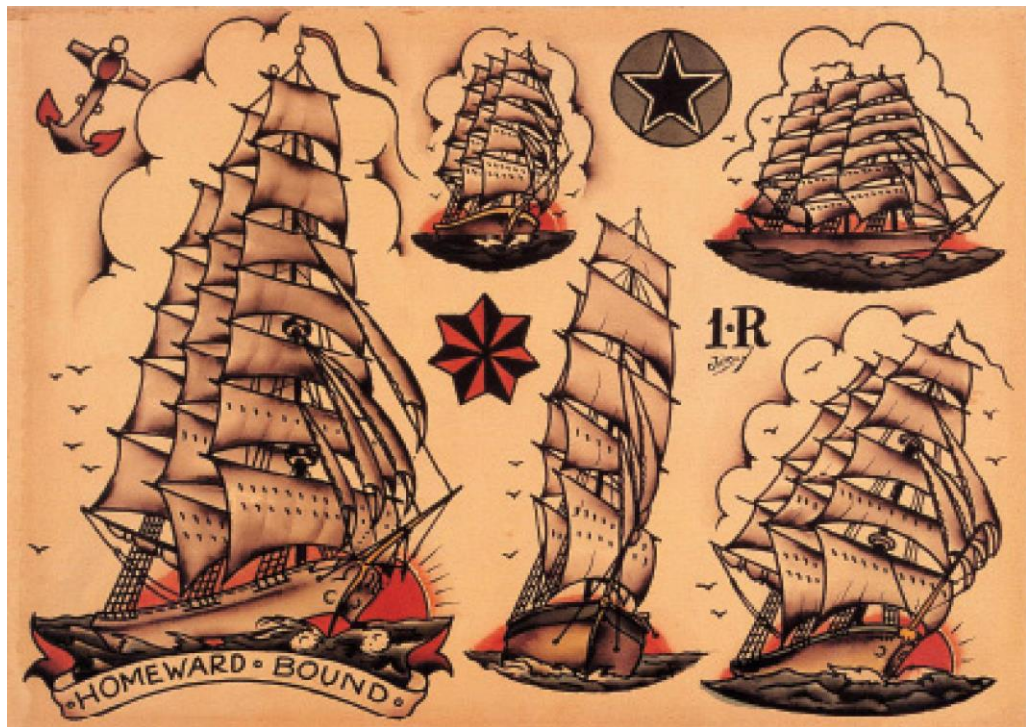
Ο ίδιος έφυγε από το σπίτι του ως έφηβος για να ταξιδέψει με ωτοστόπ και τρένα. Εκείνη την εποχή, ένας σημαντικός αριθμός Αμερικανών, νέων και ηλικιωμένων, παρέκαμπτε το λεγόμενο «Αμερικανικό Όνειρο» αναζητώντας έναν εναλλακτικό τρόπο ζωής. Έτσι κατέληξε στο Σικάγο, όπου συνέβησαν δύο πράγματα που άλλαξαν τη ζωή του. Πρώτον, γνωρίστηκε με τον τοπικό θρύλο του τατουάζ, Gib «Tatts» Thomas, ο οποίος του έμαθε πως να χρησιμοποιεί ένα tattoo μοτέρ. (Για εξάσκηση, πλήρωνε τους «αλήτες» με φτηνό κρασί ή μερικά σεντς για να τον αφήσουν να τους κάνει τατουάζ). Ο δεύτερος ήταν η ένταξή του στο Πολεμικό Ναυτικό.

Εικ. 35
Ο Sailor Jerry την ώρα που χτυπάει τατουάζ
Πηγή: 10 Masters

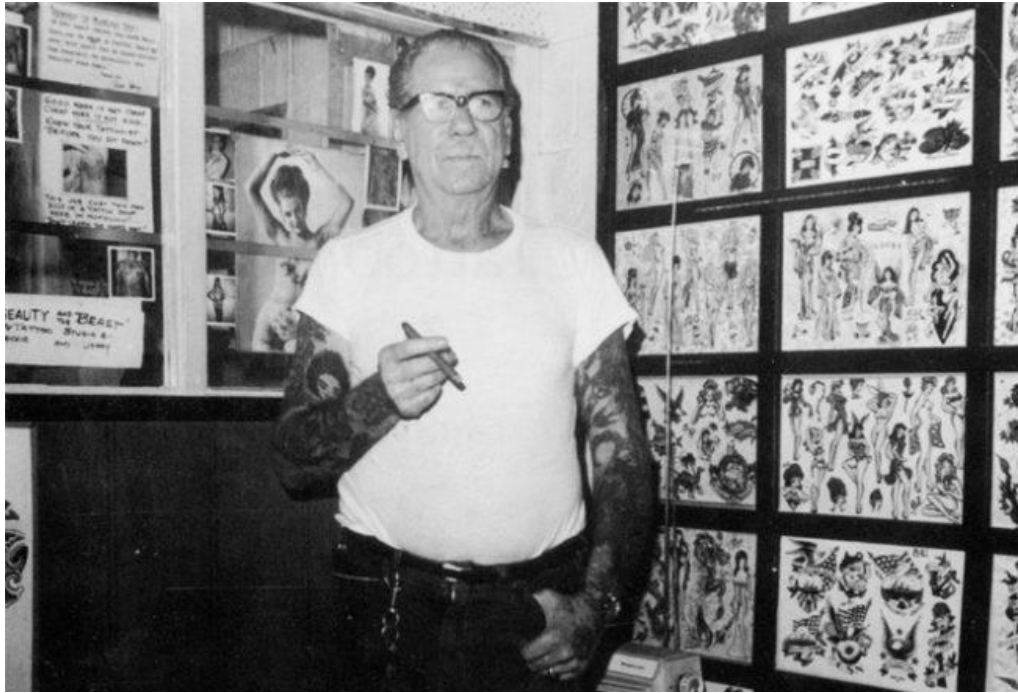
Το εν λόγω, είναι άκρως αλληλένδετο με την πρακτική του τατουάζ, κι αυτό γιατί κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η θητεία στον στρατό κατάφερε να ενώσει τα διάφορα κοινωνικά στρώματα μεταξύ τους. Ήταν μια σπάνια στιγμή στην αμερικανική ιστορία, όπου άνθρωποι από όλους τους σταθμούς της ζωής κατέληγαν στα ίδια πλοία, στις ίδιες διμοιρίες, στο ίδιο πεδίο μάχης. Ως εκ τούτου, οι ναυτικοί μετέδιδαν ο ένας στον άλλον πολιτισμικές πρακτικές από τη χώρα καταγωγής τους. Η ιστορία δείχνει πως η συναναστροφή των Αμερικανών με τους Ιάπωνες έπαιξε καθοριστικό ρόλο για την υιοθέτηση της πρακτικής μέσα στα πλοία. Οι ναυτικοί, επηρεασμένοι από παραδόσεις της ασιατικής κουλτούρας, ξεκίνησαν να κάνουν τατουάζ, δημιουργώντας δικά τους σχέδια με ανάλογους συμβολισμούς. Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, κινούνται όλα κάτω από κοινές θεματικές, ωστόσο καθένα από αυτά έχει ξεχωριστή σημασία. Τα περισσότερα

γινόντουσαν για να τιμήσουν μέλη της οικογένειας τους που άφησαν πίσω ή την πατρίδα τους, ενώ άλλα δήλωναν τα ναυτικά μίλια που έχουν διασχίσει και αφορούσαν στα ταξίδια που έχουν κάνει. Παραδείγματος χάριν, για κάθε ένα σπυργίτι, σημαίνει ότι ο ναυτικός έχει διασχίσει 5.000 ναυτικά μίλια, μια άγκυρα όμως δηλώνει τη διάσχιση του ατλαντικού, ενώ δύο σταυρωτές άγκυρες φορούσαν μόνο όσοι ήταν υποπλοίαρχοι. Πρόκειται δηλαδή για έναν κώδικα επικοινωνίας για πολλά από τα σχέδια που συναντάμε σήμερα, χωρίς να γνωρίζουμε την πραγματική τους προέλευση.

Εικ. 36
Tattoo Flash από τον Sailor Jerry
Πηγή: Sailor Jerry

Έτσι λοιπόν, ακολουθώντας το ναυτικό τρόπο ζωής, οι περισσότεροι με το που μάρκαραν, επιζητούσαν τρεις βασικές επιθυμίες: να καταναλώσουν πολύ αλκοόλ, να γνωριστούν με κορίτσια της περιοχής και να «χτυπήσουν» ένα τατουάζ.

Εικ. 37
Ο Sailor Jerry στο μαγαζί του
Πηγή: Cool Material

Επιστρέφοντας στο αρχικό θέμα, όταν ο Sailor Jerry εγκατέλειψε το Πολεμικό Ναυτικό, αποφάσισε να εγκατασταθεί στη Χονολουλού και συγκεκριμένα στη Hotel Street, μια περιοχή, η οποία απαρτίζεται σχεδόν αποκλειστικά από μπαρ, οίκους ανοχής και tattoo studios -ένας επίγειος παράδεισος για τους ναυτικούς. Εκείνος επηρεάστηκε βαθιά από την Ιαπωνική κουλτούρα. Οι πιο ικανοί και εξελιγμένοι τατουατζήδες της εποχής ήταν οι Ιάπωνες δάσκαλοι, γνωστοί ως Horis. Ο Sailor Jerry έγινε ο πρώτος Δυτικός που επιχείρησε τακτική αλληλογραφία με αυτούς τους δασκάλους, ανταλλάσσοντας τεχνικές και φιγούρες. Συνδυάζοντας τις αμερικανικές και ασιατικές αισθητικές, δημιούργησε το δικό του tattoo στυλ: εμβληματικό και εικαστικό, ασεβές και γεμάτο ψυχή, ριζοσπαστικό και όμορφο, όπως άλλωστε έχει χαρακτηριστεί. Ο ίδιος ισχυρίζεται πως ήταν ο πρώτος που άρχισε να χρησιμοποιεί χρωματιστά μελάνια, όπως μωβ, κίτρινο, λευκό και μπλε. Ακόμα, συνέβαλε ιδιαίτερα και σε πιο τεχνικό επίπεδο, κάνοντας πρωτοποριακές διαμορφώσεις στα μοτεράκια, στις ήδη υπάρχουσες μεθόδους αποστείρωσης, ενώ εφηύρε το μωβ μελάνι.

Το αντίκτυπο που είχε στη δυτική κουλτούρα των τατουάζ φαίνεται μέχρι και σήμερα. Τα σχέδια του φοριούνται πλέον από μια τεράστια μερίδα ανθρώπων, ενώ οι γνώστες του αντικειμένου δείχνουν αμέριστο σεβασμό στο πρόσωπο του (www.sailorjerry.com).

Ο ΤΖΙΜΗΣ ΚΑΙ Η ΕΓΚΑΘΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΑΔΑ

Η αλήθεια είναι πως τα σύγχρονα τατουάζ γενικότερα, είναι λίγο πολύ γνώριμα σε όλους και ενδεχομένως να μην χρειάζεται κάποια εκτενέστερη αναφορά σε αυτό. Η έρευνα που υλοποιήθηκε όμως για την παρούσα εργασία οδήγησε σε άλλα μονοπάτια καθιστώντας την αναπόφευκτη. Πιο συγκεκριμένα, η περίπτωση των σύγχρονων τατουάζ στην Ελλάδα είναι άξια προσοχής, αρκεί να εξετάσει κανείς το πως προέκυψε η αναβίωση τους στη χώρα. Όσο αυτονόητο και αν φαντάζει, ποια ήταν στα αλήθεια η αφορμή για την διάδοση της πρακτικής στο ευρύ κοινό της πρωτεύουσας του σήμερα; Θα μπορούσε να σχετίζεται με κάποιο άλλο πολιτισμικό πλαίσιο;

Παραπάνω είδαμε πως ο Sailor Jerry αποτελεί προσωπικότητα κλειδί για τη διάδοση του traditional tattoo στο σύγχρονο δυτικό κόσμο. Έτσι δεν θα μπορούσε να παραλειφθεί η αναφορά στον Τζίμη -πατέρα των σύγχρονων τατουάζ στην Ελλάδα- κι αυτό γιατί δημιουργείται ένας εκ νέου παραλληλισμός ανάμεσα σε αυτούς τους δύο.

Εικ. 38
Τατουάζ στα χέρια του πρώτου Έλληνα δερματοστίκτη, Τζίμη, το 2014
Πηγή: Lifo

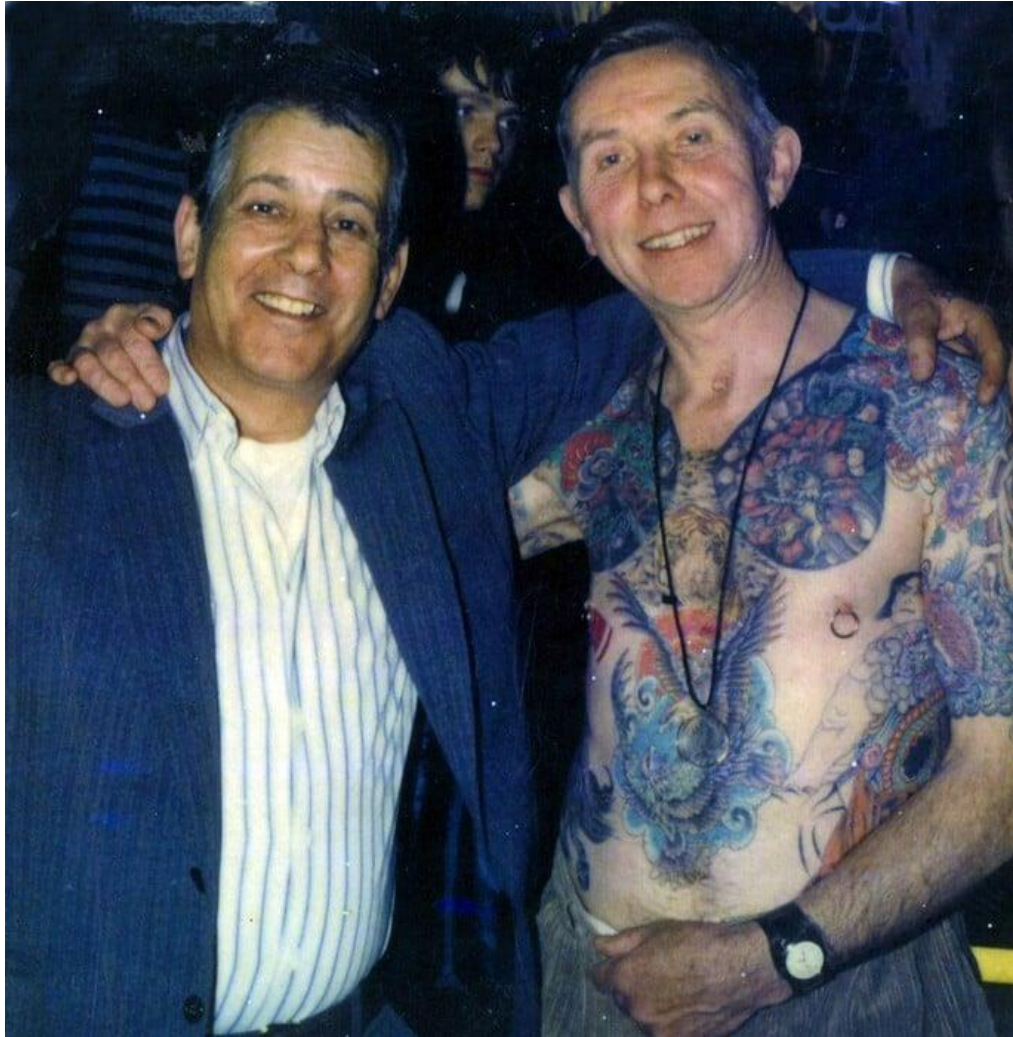
Η ιστορία του Δημήτρη Μαματσή -κατά κόσμον Τζίμη- ξεκινάει κάπου μεταξύ του 1945 και 1950, όταν τον πήρανε μικρό στα καράβια. Γυρνώντας όλο τον κόσμο κατάφερε να έρθει σε επαφή με το αντικείμενο. Μάλιστα ο ίδιος υποστηρίζει ότι «κόλλησε» το μικρόβιο

όταν έκανε το πρώτο του τατουάζ στη Βομβάη, από έναν αρχηγό ιθαγενών της Αμερικής. Κατά τη δεκαετία των '60s, εγκαταστάθηκε στο Τορόντο του Καναδά και δούλεψε ως οικοδόμος, όμως κάτω απ' το σπίτι του υπήρχε ένα τατουατζίδικο. Ο ίδιος σχεδίαζε καλά κι έτσι εκεί έμαθε να κάνει τα πρώτα του τατουάζ. Το 1973, επιστρέφοντας στην Ελλάδα έβγαλε άδεια ώστε να ασχοληθεί με το ταξί, όταν ένας από τους πελάτες του, ο οποίος δούλευε στο ναυτικό, τον ρώτησε που θα μπορούσε να κάνει ένα tattoo. Ο Τζίμης του εξήγησε πως δεν υπάρχουν τατουατζίδικα στην χώρα και πως το tattoo δεν είναι καθόλου διαδεδομένο, προτείνοντας να του το κάνει εκείνος. Σταδιακά άρχισε να δημιουργεί ένα πελατολόγιο, βασισμένο σε ναυτικούς, ώσπου άνοιξε το πρώτο tattoo studio της χώρας το 1978. Σύμφωνα με μαρτυρία του, πρόκειται για ένα απ' τα πρώτα studio ολόκληρης της Μεσογείου. Στην αρχή, μέσα από το επάγγελμα βίωσε ιδιαίτερες δυσκολίες λόγω των συντηρητικών αντιλήψεων της εποχής. Μέχρι τότε, θεωρούταν παράνομο καθώς δεν υπήρχε άδεια άσκησης του επαγγέλματος της δερματοστιξίας. Τατουάζ έφεραν μόνο οι ναυτικοί και οι χίπηδες και πέρασαν πολλά χρόνια μέχρι να αποενοχοποιηθεί από την ευρύτερη κοινωνία (Χαραμής, 2014).

Εικ. 39
Ο Τζίμης δείχνοντας τα τατουάζ του
Πηγή: Lifo

Ο Τζίμης απεβίωσε τον Μάιο του 2022 και πλέον το μαγαζί του στην Πλάκα λειτουργεί χάρη στα παιδιά του που ασχολούνται με το επάγγελμα. Ήταν ο πρώτος που κατάφερε να νομιμοποιήσει τον κλάδο, να τον μεταδώσει στην ελληνική mainstream κουλτούρα και τελικά ο γηραιότερος δερματοστίκτης της χώρας.

Εικ. 40
Ο Τζίμης με έναν από τους διασημότερους Αμερικάνους tattoo artist, Don Ed Hardy
Πηγή: Lifo

ΤΟ ΤΑΤΟΥΑΖ ΣΤΗ ΡΩΣΙΑ: ΕΝΑΣ ΚΩΔΙΚΑΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ

Στη Ρωσία, η κουλτούρα του τατουάζ είναι άρρητα συνδεδεμένη με περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες, όπως μέλη της Ρωσικής Μαφίας, κρατούμενους φυλακών και σεξεργάτριες. Συγκεκριμένα, μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα, το τατουάζ αποτελούσε ένα αρκετά συνηθισμένο φαινόμενο μεταξύ των Ρώσων εγκληματιών. Ο Alexander Sidorov (2008) Σοβιετικός

εγκληματολόγος, αναφέρει ότι στα χρόνια μεταξύ των πολέμων, περίπου το 25% των κρατουμένων στις φυλακές είχαν ανάλογα τατουάζ. Το ποσοστό αυτό σημείωσε αύξηση σε 56% στις αρχές της δεκαετίας του 1980, ενώ ανέβηκε στο 65% τη δεκαετία του 1990. Μπορεί λοιπόν το στίγμα να σπάει με τον καιρό, ωστόσο εάν κάποιος άτομο φέρει τατουάζ σε εμφανή σημεία του σώματος, το πιο πιθανό είναι να συνδυαστεί με κράτηση σε φυλακές, κάνοντας σαφή τη σημασία αυτών στην ιστορία του τατουάζ.

Εικ. 41

Αστυνομικό αρχείο με τατουάζ κρατουμένου σε ρωσικές φυλακές
Πηγή: Russian Criminal Tattoo Archive - Fuel

Το τατουάζ στις ρωσικές φυλακές έκανε την εμφάνιση του το 19^ο αιώνα, έχοντας τιμωρητικό ρόλο για ακόμη μια φορά, σύμφωνα με την παγκόσμια ιστορία. Η κυβέρνηση ήταν αυτή, η οποία υποχρέωνε καταδικαστέους για κάποιο έγκλημα, να φέρουν τη λέξη «ΚΑΤ» -τα πρώτα τρία γράμματα της λέξης «κατορжник» που σημαίνει κατάδικος- στο πρόσωπο τους. Αυτό είχε ως συνέπεια τη γνωστοποίηση όσων είχαν μπει στη φυλακή, ανεξαρτήτου διαστήματος. Με τον καιρό, οι κρατούμενοι άρχισαν να οικειοποιούνται την πρακτική, διατηρώντας την κρυφή μέσα στα κελιά. Κάθε σχέδιο αποσκοπεί

σε μια συγκεκριμένη σημασιολογία και το σύνολο τους μπορεί να μαρτυρήσει πολλές πληροφορίες για την προσωπική ζωή του ατόμου τόσο εντός, όσο και εκτός φυλακής. Έτσι, δημιουργείται ένας νέος γλωσσικός κώδικας μεταξύ των κρατουμένων και πλέον δεν χρειάζεται παρά να δεις τα τατουάζ κάποιου, ώστε να καταλάβεις το κοινωνικό του στάτους μέσα στη φυλακή, τα χρόνια έκτισης του, τον αριθμό και το είδος των εγκλημάτων που έχει διαπράξει, τις πολιτικές του πεποιθήσεις, την οικογενειακή του κατάσταση μέχρι και τον σεξουαλικό του προσανατολισμό. Σε αυτό όμως, σημαντικό ρόλο έχει και η τοποθέτηση τους στο δέρμα. Ένα (ίδιο) σχέδιο δηλαδή, μπορεί να αφηγείται δύο διαφορετικές ιστορίες, ανάλογα με το αν βρίσκεται στους ώμους ή στα γόνατα. Το εν λόγω, δεν αποτελεί κανόνα για όλα τα σχέδια, αλλά για μερικά από αυτά. Ομοίως, υπάρχουν σχέδια τα οποία τοποθετούνται μόνο σε συγκεκριμένα σημεία του σώματος και δεν πρόκειται για κάποια αυθαίρετη επιλογή. Φέρνοντας μερικά παραδείγματα, ένα τατουάζ εμβλήματος ή γαλονιού, φανερώνει την υψηλή θέση, την οποία έχει κάποιο άτομο σε αυτό το κοινωνικό σύνολο και βρίσκεται αποκλειστικά στους ώμους. Από την άλλη, ένα ζευγάρι μάτια μπορεί να λειτουργεί ως απειλή για τον εχθρό αν βρίσκεται στο στέρνο, αν όμως βρίσκεται στη λεκάνη, δηλώνει ερωτική έλξη από άτομα του ίδιου φύλου.

Πώς γίνονται όμως τα τατουάζ μέσα σε ένα κελί; Το ερώτημα αυτό είναι επόμενο, όταν η συζήτηση στρέφεται γύρω από ένα χώρο αυστηρής επιτήρησης, που μάλιστα θεσπίζει την πρακτική αυτή ως απαγορευμένη. Η διαπραγμάτευση είναι απλή. Οι κρατούμενοι πηγαίνουν στον τατουατζή με μια δική τους ζωγραφιά ή ζητάνε από εκείνον ένα σχέδιο, ορίζοντας ανάλογα την αμοιβή του. Για τους τατουατζήδες, φαίνεται ως μια διέξοδος ώστε να «υπάρχουν» μέσα στις φυλακές. Με αυτόν τον τρόπο, καταφέρνουν να κερδίσουν χρήματα, τσιγάρα ή τσάι. Η ομαλή σχέση μεταξύ των εγκλεισμένων τίθεται καίρια. Σε άλλη περίπτωση κανείς δεν μπορεί να υποσχεθεί πως το αρχικό tattoo που συμφωνήθηκε, δεν θα μετατραπεί σε τατουάζ εκδίκησης από τον δερματοστίκτη της φυλακής⁶.

Σχετικά με τον τρόπο πραγματοποίησης τα εργαλεία είναι όλα αυτοσχέδια. Μπορεί σαφώς να γίνει απλώς με τη χρήση μιας βελόνας, συχνά όμως συναντάμε αυτοσχέδιες μηχανές. Το κύριο σώμα απαρτίζεται από οποιαδήποτε συσκευή με μοτέρ (π.χ. μια ξυριστική μηχανή), στην οποία τοποθετείται το περίβλημα ενός στυλό, ενσωματώνοντας μια βελόνα ή ένα αιχμηρό αντικείμενο (π.χ. μια ακονισμένη χορδή κιθάρας) που θα τρυπήσει το σώμα. Αντίστοιχα, το μελάνι είναι επίσης χειροποίητο. Για τη δημιουργία του χρησιμοποιείται κυρίως αιθάλη σε συνδυασμό με κάποιο υγρό όπως νερό, αλκοόλη ή ακόμα και ούρα (Bullen, 2016).

⁶https://www.youtube.com/watch?v=Ekqt27CwJqk&list=PL69074B7AFBA95979&index=2&ab_channel=pegelatrin

Εικ. 42
Αυτοσχέδια μηχανή tattoo
Πηγή: Reddit

Μεταγενέστερα, ορισμένα από τα σχέδια εξαπλώθηκαν και στην ευρύτερη κοινωνία, επηρεάζοντας έτσι τις mainstream τάσεις στο τατουάζ. Το στίγμα όμως, είναι τέτοιο που ώθησε πολλούς από τους κρατούμενους να εγκαταλείψουν την πρακτική, προκειμένου να μπορέσουν να ενσωματωθούν στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο μετά την αποφυλάκιση τους. Σε κάθε περίπτωση, οι απόψεις διίστανται.

Εικ. 43
Αστυνομικό αρχείο με τατουάζ κρατουμένου σε ρωσικές φυλακές
Πηγή: Russian Criminal Tattoo Archive - Fuel

Κλείνοντας με τα λόγια του Vsevolod Stekolschuck, tattoo artist στο Yekaterinburg: «Υπάρχει ποίηση και ρομαντισμός στα τατουάζ της φυλακής. Είναι ένα στερεότυπο, το οποίο είναι ακόμα ζωντανό: ότι τα τατουάζ είναι για τους κατάδικους, και νομίζω ότι μόνο τώρα αποκτά αξία για μένα. Ενωώ ότι παλιότερα προσπαθούσα να αμυνθώ, να πω: «Όχι! Κάνεις λάθος! Το τατουάζ δεν έχει σχέση με τη φυλακή, είναι διαφορετικό. Είναι τέχνη που έχει αναγνωριστεί και στην Ευρώπη και αλλού» και τώρα, ας πούμε, αν πάω στην Ευρώπη θα τους πω: «Ναι, είμαι από τη Ρωσία, όπου υπάρχουν αρκούδες στους δρόμους και κατάδικοι, και μπορώ να κάνω αυτά τα τατουάζ»⁷.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζεται και τεκμηριώνεται το σκεπτικό γύρω από τον σχεδιασμό και την υλοποίηση της έκθεσης. Για να ξεκινήσει όμως η διαδικασία του σχεδιασμού, θα πρέπει πρώτα να γίνει η σύνθεση της εκθεσιακής αφήγησης. Ερχόμενη αντιμέτωπη με αυτό και προκειμένου να ξεδιαλύνει το τοπίο έπρεπε πρώτα να βρω την κεντρική ιδέα της, απαντώντας στα τρία παρακάτω ερωτήματα⁸:

1. Συνοπτικά, σε τι αφορά η συγκεκριμένη έκθεση;
2. Και αυτό γιατί είναι σημαντικό για τους ανθρώπους; Τι θα τους κάνει να επισκεφθούν την έκθεση;
3. Ποιο είναι το πιο σημαντικό πράγμα που θέλω να αποκομίσουν οι επισκέπτες;

Πρώτον, ο αρχικός στόχος της έκθεσης ήταν η ανάδειξη του τατουάζ, ως πρακτική, από την αρχαιότητα έως σήμερα. Όπως όμως αναφέρθηκε και παραπάνω, η ολοκληρωτική καταγραφή αυτής ήταν αδύνατο να υλοποιηθεί στην παρούσα συνθήκη, επομένως έγινε μερική αναφορά σε συγκεκριμένα πολιτισμικά επεισόδια. Μετά την ενδελεχή βιβλιογραφική έρευνα, κατέληξα στο ότι το τατουάζ γινόταν -θεωρητικά- πάντα, παντού και για μια πληθώρα διαφορετικών αιτιών. Ως εκ τούτου, επιλέχθηκαν α) περιοχές σε ποικίλες γεωγραφικές τοποθεσίες, δείχνοντας έτσι το εύρος του χωρικά και πληθυσμιακά, β) σε διάφορα χρονολογικά περάσματα, υποδεικνύοντας ότι

⁷ https://www.youtube.com/watch?v=Co9zZrWirLk&ab_channel=syg_ma

⁸ <https://museum.bc.ca/wp-content/uploads/2020/11/Exhibit-Dev-Tool-The-Art-of-Storytelling-120.pdf>

δεν πρόκειται για μια μόδα των σύγχρονων ημερών (όπως λογικά πιστεύεται) και γ) έχοντας διάφορες αιτίες πίσω από αυτό με βάση το εκάστοτε πολιτισμικό υπόβαθρο, τονίζοντας που συγκλίνουν και που όχι, καθώς ακόμα και πως ο ρόλος του δεν είναι αμιγώς διακοσμητικός ή αισθητικός (όπως επίσης θεωρείται).

Αυτά, είναι και ο λόγος που ο επισκέπτης θα θελήσει να παρευρεθεί στην έκθεση. Το ότι πρόκειται δηλαδή για ένα τόσο κοινό θέμα, όχι όμως για μια τόσο δημοφιλή ιστορία. «Όλοι» κάνουν ή έχουν δει τατουάζ σε σώματα άλλων, χωρίς να ξέρουν τις ρίζες του ή τις παραδόσεις πίσω από αυτό. Το αφήγημα που συνήθως επικρατεί αφορά, λίγο παλαιότερα, στην underground κουλτούρα και στο ότι πλέον αποτελεί απλώς ένα ακόμα trend της νεολαίας που κάποια στιγμή ίσως και να ξεχαστεί.

Τέλος, σκοπός είναι ο επισκέπτης να αποκτήσει μια βιωματική εμπειρία, στην οποία α) θα καταφέρει να κατανοήσει όλα τα παραπάνω, β) να απορρίψει μύθους και προκαταλήψεις γύρω από το τατουάζ που θέτουν οι σύγχρονες δυτικοκεντρικές πεποιθήσεις, γ) να αντιληφθεί ότι μιλάμε για μια κοινωνική πρακτική αλλά και ανάγκη του ανθρώπινου είδους και δ) να έρθει σε επαφή με κάποιους επιμέρους προβληματισμούς που θα ήθελα προσωπικά να θίξω μετά τα όσα μελέτησα, μέσα από όλα τα αισθητηριακά μέσα που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη μιας έκθεσης.

ΟΙ ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ

Παρά την επιφανειακή αντίληψη ότι μια έκθεση θα «πρέπει να απευθύνεται σε όλους», στην πράξη η επιλογή και η συγκεκριμένη πραγμάτευση του θέματος απαιτεί τη σκιαγράφηση μιας συγκεκριμένης ομάδας «επιδιωκόμενων» επισκεπτών. Για αυτό το λόγο, η ομάδα ή οι ομάδες κοινού που θέλουμε να απευθυνθούμε, όπως και η επιλογή τους, χρειάζεται να διατυπωθούν με σαφήνεια (Χουρμουζιάδη, 2023).

Το σκεπτικό γύρω απ' αυτή την έκθεση είναι ότι δεν στοχεύει περισσότερο σε κάποια συγκεκριμένη πληθυσμιακή ή κοινωνική ομάδα. Είναι μεν αναμενόμενο να προσελκύσει άτομα σχετικά νεαρής ηλικίας, ωστόσο δεν αποτελεί αυτοσκοπό. Το θέμα της έκθεσης προσεγγίζεται με τέτοιο τρόπο, ο οποίος σίγουρα απευθύνεται σε ένα αρκετά ευρύ φάσμα ηλικιών, από 'κει και έπειτα, είναι ζητούμενο της επικοινωνίας να επιτύχει η προσέλευση τους. Λόγω όμως της θεματικής που είναι κατά κόρον συνυφασμένη με την κουλτούρα της νεολαίας, η πρόκληση είναι αρχικά να καταφέρει να δελεάσει και άτομα μεγαλύτερων ηλικιών και να τους πείσει ότι τους αφορά επίσης. Το ίδιο ισχύει και για το αντιθετικό ζεύγος των ατόμων που έχουν ή δεν έχουν τατουάζ. Το γεγονός ότι είναι μια έκθεση για την ιστορία του τατουάζ

δεν συνεπάγεται δηλαδή με το ότι θέλει να προσελκύσει αποκλειστικά τα άτομα που φέρουν tattoo ή εμπλέκονται επαγγελματικά με τον χώρο. Αντιθέτως, το ιδανικό είναι να υπάρξει ένα ανομοιογενές σύνολο επισκεπτών που θα μας δώσει τη δυνατότητα να προκαλέσουμε διαφορετικές αντιδράσεις και συμπεριφορές μέσα στο χώρο. Ας μην ξεχνάμε, ότι πρόκειται για μια έκθεση ανθρωπολογικού χαρακτήρα, η οποία προσπαθεί να αναδείξει μια πολιτισμική πρακτική σε ένα σχετικά αντιπροσωπευτικό βαθμό του συνόλου της. Επομένως είναι σημαντικό να την επισκεφθούν άτομα που αγαπούν την πρακτική αυτή, άτομα που απλώς τη γνωρίζουν, άτομα που διαφωνούν με αυτήν ιδεολογικά κ.ο.κ., με σκοπό να έρθουν σε επαφή με βασικές πληροφορίες αλλά και να διευρύνουν ακόμα περισσότερο τους ορίζοντες τους, τόσο σε σχέση με το τατουάζ όσο και με νέες εκθεσιακές προτάσεις.

Ωστόσο, έχοντας υπόψιν τα παραπάνω δημιουργείται τελικά μια πληθυσμιακή ομάδα αυτόματα, κι αυτή δεν είναι άλλη από τους κατοίκους του τόπου που δημιουργείται η έκθεση. Παρακάτω θα δούμε συγκεκριμένα πως αυτός ο παράγοντας επηρεάζει στην πραγματικότητα το περιεχόμενο αυτής της έκθεσης, η οποία πραγματοποιείται στη Λέσβο. Ουσιαστικά, ο τόπος διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του κοινού κι αυτό άλλωστε φαίνεται όχι μόνο από το ντόπιο πληθυσμό του νησιού, αλλά και από το γεγονός ότι η Μυτιλήνη συγκεκριμένα περιλαμβάνει ένα σημαντικό αριθμό φοιτητών ως κατοίκους, άρα δημιουργείται και μια ομάδα που περιλαμβάνει άτομα της φοιτητικής κοινότητας ως αναμενόμενο κοινό. Το συμβάν αυτό είναι δηλαδή αναπόφευκτο θέλοντας και μη (προφανώς για εμένα προσωπικά είναι θεμιτό).

Τέλος, θα ήθελα να σημειώσω πως η συγκεκριμένη έκθεση δεν είναι σχεδιασμένη με τρόπο που να δίνει πρόσβαση σε άτομα με αναπηρίες ή σε άτομα που δεν μιλούν Ελληνικά, επομένως εδώ προκύπτουν ομάδες οι οποίες αυτόματα αποκλείονται, επιβεβαιώνοντας όντως πως ακόμα και αν θέλουμε μια έκθεση δεν απευθύνεται πάντα σε όλα τα άτομα.

ΤΟ ΣΕΝΑΡΙΟ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Σχετικά με την εκθεσιακή αφήγηση, έχει διαπιστωθεί πως εκτός του ότι είναι ένας τρόπος για να συνδυάζουμε ιστορίες αλλά και στρατηγικές επικοινωνίας, είναι και σημαντική μέθοδος για την προσέγγιση δημιουργίας διαφόρων νοημάτων. Μια αφήγηση αποτελεί ουσιαστικά δομή, βασισμένη σε συναισθηματικές, μαθησιακές, εκπαιδευτικές, διαδραστικές, ατομικές ή συλλογικές, φανταστικές ή μη φανταστικές, ψηφιακές, υποκειμενικές ή αντικειμενικές συνθήκες. Επιστεί την προσοχή προκαλώντας συναισθήματα, αναμνήσεις και περιέργεια. Αυτό συνδέει άμεσα την έννοια της αφήγησης με

τον ορισμό της επικοινωνίας και παρόλο που μια ιστορία δεν δίνει πάντα νόημα (και δεν χρειάζεται πάντα, για να είναι ελκυστική), η κατανόηση της μπορεί να επιτευχθεί μόνο όταν κάτι έχει νόημα. Επομένως, η δομή αυτή παίρνει συχνότερα τη μορφή αφηγήσεων για τις οποίες είτε έχουμε επίγνωση, είτε συμβαίνουν σε ασυνείδητο βαθμό. Ακόμα, η εκθεσιακή αφήγηση μπορεί να θεωρηθεί ένας άμεσος τρόπος προσέγγισης της συμμετοχής και της αλληλεπίδρασης των επισκεπτών. Πολλές εκθέσεις σήμερα προσανατολίζονται προς το πλαίσιο των αφηγηματικών σεναρίων, ενώ σύμφωνα με τον Gabriel (2000): «Οι ιστορίες και η εμπειρία συνδέονται στους μεταμοντέρνους διαλόγους σαν σιαμαία δίδυμα - όχι μόνο οι ιστορίες μετατρέπονται σε εμπειρία, αλλά και η εμπειρία μετατρέπεται σε ιστορίες» (Nielsen, 2017).

Λαμβάνοντας όλα τα παραπάνω υπόψιν, ξεκίνησε η αναζήτηση ενός πιθανού σεναρίου, βασισμένο στην ιστορία που διαδραματίζεται στην έκθεση. Αρχίζοντας από τα πιο γενικά στοιχεία, συγκέντρωσα τους ευρύτερους άξονες που επιθυμούσα να περιλαμβάνονται στην έκθεση, οι οποίοι διαμορφώνονται ως εξής:

1. Η παρουσία του τατουάζ στην αρχαιότητα
2. Η παρουσία του τατουάζ σε μεταγενέστερες εποχές ανά τον κόσμο
3. Μια γενικότερη εικόνα του σήμερα
4. Η ξεχωριστή αναφορά σε τρία συγκεκριμένα άτομα: Τον Ötzi, επειδή είναι η αρχαιότερη μούμια που καταγράφεται με τατουάζ, τον Sailor Jerry επειδή είναι ο πατέρας των δυτικών παραδοσιακών τατουάζ και τον Τζίμη επειδή ήταν ο πρώτος νόμιμος επαγγελματίας τατουατζής στην Ελλάδα και μάλιστα με καταγωγή από τη Λέσβο

Ορισμένες επιμέρους θεματικές, οι οποίες ενυπάρχουν στους παραπάνω άξονες και στις οποίες δίνεται έμφαση είναι:

1. Τα εργαλεία, οι τεχνικές και τα υλικά
2. Τα σχέδια και τα μοτίβα
3. Η σημασία και η νοηματοδότηση των σχεδίων
4. Το ιστορικο-κοινωνικό πλαίσιο των πολιτισμών που εξετάζονται και το πως αυτό διαμορφώνει την εκάστοτε πρακτική

Παρακάτω, θα δούμε πως αυτές οι θεματικές δεν έχουν όμοια βαρύτητα μεταξύ τους, γι' αυτό και αλλού θα παρουσιαστούν περισσότερο, αλλού λιγότερο, ανάλογα με το τι είναι πιο ουσιαστικό ή αξιοπρόσεκτο σε κάθε περίπτωση. Τα κριτήρια για την απόφαση αυτού, σε καμία περίπτωση δεν είναι «αντικειμενικά» και ενδεχομένως να μοιάζουν αρκετά δυτικοκεντρικά, εφόσον επιλέχθηκαν από εμένα. Ωστόσο, προσπάθησα να απομακρυνθώ από αυτή την οπτική -όσο είναι δυνατόν- και από 'κει και πέρα να παρουσιάσω με

συστηματικό τρόπο όσα μου κέντρισαν και εμένα το ενδιαφέρον, ελπίζοντας ότι αυτά θα κεντρίσουν το ενδιαφέρον και των υπολοίπων.

Βάσει αυτών των στοιχείων, θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένα σενάριο πάνω σε χρονολογική σειρά, η οποία θα ορίζει την πορεία της έκθεσης. Αυτό όμως λογικά καταλήγει σε μια τετριμμένη τακτική, η οποία να μην στέκει, αλλά ούτε είναι απαραίτητη, ούτε αρκετά επεξεργασμένη, δεδομένου του πολύπλευρου υλικού που καλούμαι να διαχειριστώ. Στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν έχει νόημα η προκαθορισμένη πορεία του επισκέπτη. Ίσα ίσα, είναι προτιμότερο να κινηθεί ελεύθερα στο χώρο ακόμα και αν μπερδευτεί, συνειδητοποιώντας ακριβώς αυτή την πολυπλοκότητα του ζητήματος. Άλλωστε, εφόσον έχουν επιλεγθεί συγκεκριμένα πολιτισμικά επεισόδια, θα ήταν και ιστορικά ανακριβές να τοποθετηθούν σε χρονολογική σειρά, παραλείποντας τις υπόλοιπες περιπτώσεις που είτε δεν εντοπίστηκαν κατά την έρευνά μου είτε αποφάσισα να μην τις συμπεριλάβω. Εάν θέλουμε να δούμε τι είναι τελικά το τατουάζ, θα πρέπει να το δούμε στο σύνολό του, άρα να μπορείς με μία και μόνο ματιά να το αντικρίζεις συνολικά. Τι σημαίνει αυτό; Ότι με το που εισέρχεσαι στον χώρο, δέχεσαι οπτικοακουστικά ερεθίσματα, τα οποία δημιουργούν ένα πολυαισθητηριακό περιβάλλον και επομένως, μια περισσότερο συμπεριληπτική εικόνα.

Βέβαια για να μπορέσει ο επισκέπτης να αντιληφθεί περί τίνος πρόκειται θα πρέπει να έρθει σε επαφή με ένα πρόλογο. Γι' αυτό, κρίνεται αρκετά σημαντικό να εισέλθει πρώτα σε ένα «χώρο», ο οποίος θα τον εισάγει στο επιμέρους υλικό -ακριβώς όπως συμβαίνει σε ένα κείμενο ή μια ταινία. Αντίστοιχα, αυτό συμβαίνει και με τον επίλογο. Αφού ο επισκέπτης έχει περιεργαστεί το κυρίως πληροφοριακό υλικό και έχει καταλήξει εσωτερικά σε δικά του συμπεράσματα και προβληματισμούς, γιατί αυτό να μην τεθεί σε εφαρμογή μέσα στην έκθεση; Έτσι, το τέλος της επίσκεψης μπορεί να είναι επίσης προκαθορισμένο, τονίζοντας παράλληλα το σήμερα και όντας αποκομμένο από το υπόλοιπο ιστορικό πλαίσιο. Επομένως, η έκθεση αυτή θα πρέπει να έχει μια συγκεκριμένη αρχή και ένα συγκεκριμένο τέλος, όπου έρχεται σε επαφή ο επισκέπτης, μπορώντας όμως να κινηθεί ελεύθερα στο κύριο σώμα της. Δομείται ουσιαστικά ένα μοντέλο βασισμένο σε αρχή-μέση-τέλος, το καθένα από αυτά έχοντας τα δικά του χαρακτηριστικά.

Και αφού λύθηκε αυτό το ερώτημα, ήρθε η ώρα της συγγραφής του σεναρίου. Για τη δημιουργία του προσπάθησα να καταλάβω τι είναι αυτό που ενώνει όλα τα στοιχεία μαζί, καταλήγοντας σε μερικά κοινά: την επικοινωνία, την ανθρώπινη ανάγκη, τη συνάθροιση και την κοινωνική πρακτική. Παράλληλα, έχοντας ήδη στο μυαλό μου ότι προς τιμήν του Sailor Jerry, έχει δημιουργηθεί το ομώνυμο ρούμι, είχα ήδη αποφασίσει ότι αυτό θέλω να ενταχθεί με κάποιο τρόπο στην έκθεση και εκεί δημιουργήθηκε η εξής συσχέτιση: όλα τα στοιχεία που θέλω να παρουσιάσω γύρω από το τατουάζ τα συναντάμε σε ένα μπαρ, όπου και τελικά εκτυλίσσεται η ιστορία. Στο

μπαρ, πέραν του ότι θα βρεις να πιείς ένα ποτό Sailor Jerry, κάθε άτομο μπορεί να βρεθεί για να επικοινωνήσει, να δει άλλους ανθρώπους, να διασκεδάσει, να μοιραστεί τις σκέψεις του με τον εαυτό του, να πιει ένα ποτό και να απαλύνει τους πόνους του -όπως ακριβώς συμβαίνει με το τατουάζ. Αποτελεί χώρο συνάθροισης, ως αποτέλεσμα κοινωνικών διαδικασιών που σχετίζονται με το αίσθημα του «ανήκειν» σε ένα σύνολο -πάλι όπως συμβαίνει με την πρακτική του τατουάζ- ενώ αφορά στη συλλογικότητα, την ανθρώπινη επαφή και την επικοινωνία, μεταξύ άλλων. Όπως είδαμε η ιστορία δείχνει ότι τατουάζ κάνουν «όλοι». Οι ρίζες του φτάνουν σε ένα ιδιαίτερα ευρύ πολιτισμικό φάσμα, τόσο γεωγραφικά, όσο και χρονολογικά, παρά το γεγονός ότι οι λόγοι διαφέρουν μεταξύ τους. Επομένως, υπάρχει αυτή η κοινή γραμμή που συνδέει κάθε είδους πρακτική tattoo στα διαφορετικά σημεία του κόσμου. Σε ένα παράλληλο, σουρεαλιστικό σύμπαν, καθένας μπορεί να πάει στο μπαρ να πιει ένα ποτό, μαζί με ανθρώπους από διαφορετικούς τόπους και εποχές που έχουν να του πουν κάτι για το τατουάζ. Μπορεί η κάθε ξεχωριστή παρέα να μην έχει αυτό που θα λέγαμε «άμεση» διάδραση, αρκεί καμιά φορά να αφήσεις τα σώματα να επικοινωνήσουν και να αφηγηθούν τις δικές τους ιστορίες, εν προκειμένω μέσα από τα τατουάζ που φέρουν.

Και έτσι διαμορφώθηκε η ιδέα του να παρουσιαστεί κάθε πολιτισμικό επεισόδιο ως μια ξεχωριστή παρέα «πελατών» στο μπαρ. Ουσιαστικά, ο χώρος είναι έτσι διαμορφωμένος, άλλοτε με περισσότερο ρεαλιστικά και άλλοτε με σουρεαλιστικά στοιχεία, όπου καλεί τον επισκέπτη να πιει το ποτό του και περνώντας από τραπέζι σε τραπέζι να γνωριστεί με όποιες από τις υπόλοιπες παρέες θέλει (ιδανικά όλες). Οι παρέες αυτές, κατά κόρον κάθονται σε τραπέζια, αντικατοπτρίζουν τον εκάστοτε πολιτισμό και ως εκ τούτου την εκάστοτε δερματοστικτική πρακτική. Τέλος, το μπαρ λειτουργεί ιδανικά ως συμβολισμός, καθώς είναι ένας χώρος όπου μέσα θα βρεις κάθε λογής πελάτη. Η ετερότητα λοιπόν αυτών των πελατών-παρεών, δεν είναι καθόλου παράλογη συνδυαστικά, δεδομένου του ότι και σε ένα μπαρ συναντάς πολλές διαφορετικές προσωπικότητες την ίδια στιγμή, άλλες φορές στο ίδιο τραπέζι, κι άλλες όχι.

ΟΙ ΑΦΗΓΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Για να μπορέσει ο επισκέπτης να περιηγηθεί στην έκθεση, θα πρέπει να υπάρχει ένας νοητός αφηγητής, ο οποίος θα τον καθοδηγήσει στα όσα πρέπει να μάθει, δίνοντας παράλληλα και υφολογική συνέπεια στις πληροφορίες.

Η επιλογή του αφηγητή είναι εξίσου καθοριστικής σημασίας καθώς όχι μόνο προσδιορίζει το περιεχόμενο που θα ενταχθεί, αλλά κυρίως τον τρόπο με τον οποίο αυτό θα παρουσιαστεί. Σκοπός του είναι να διαδραματίζει έναν συγκεκριμένο αφηγηματικό ρόλο, να διατηρεί σταθερά τη δική του οπτική γωνία πάνω στα όσα αναπτύσσονται στην έκθεση και να εμφανίζεται με έναν

σαφώς προσδιορισμένο και κατά προτίμηση διακριτό εκθεσιακό τρόπο. Συνεπώς, σε κάθε έκθεση πρέπει να υπάρχει οπωσδήποτε ένας (ή και περισσότεροι) αφηγητής, ενδεχομένως, εντελώς αόρατος εκθεσιακά, όντας αυτός που καθορίζει την οπτική γωνία μέσα από την οποία προσεγγίζεται το θέμα (Χουρμουζιάδη, 2023).

Έτσι, φτάνοντας στο σημείο του ποιος αφηγείται αυτή την ιστορία, ήξερα εξ αρχής ότι θα προτιμούσα μια γλώσσα λιγότερο ξύλινη και περισσότερο «ανθρώπινη», καθώς σκοπός είναι ο επισκέπτης να αισθανθεί άνετα και να μην δυσκολευτεί να προσλάβει τα όποια ερεθίσματα. Άλλωστε αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, έτσι κι αλλιώς, όταν γίνεται η προσπάθεια να αποδομηθεί το κλασικό μουσειακό μοντέλο έκθεσης που απομονώνει τα αντικείμενα και τα εκθέματα από τις ιστορίες που έχουν να πουν. Κρατώντας λοιπόν το στοιχείο του μπαρ, είτε πας μόνος είτε με παρέα και καθίσεις στην μπάρα, όλο και λίγη φιλοκουβέντα θα ανοίξεις με τον μπάρμαν. Εκείνος μπορεί να σου περιγράψει με ιδιαίτερη ευκολία, ό,τι έχουν δει τα μάτια του, κάθε παράξενο θαμώνα ή νέο επισκέπτη. Οπότε η ιστορία αυτή δεν θα μπορούσε παρά να μεταδίδεται από αυτόν. Το στοιχείο αυτό, εξυπηρετεί σημαντικά, μιας και δίνει τη δυνατότητα επεξεργασίας του λόγου, με τρόπο λιτό και κατανοητό, παρακινώντας τον επισκέπτη να μάθει τις πληροφορίες και όχι να αποτραβηχτεί από αυτές, όπως συμβαίνει όταν έρχεται αντιμέτωπος με δυσνόητες λεζάντες μουσείων ή εκθέσεων. Κρατώντας αυτή τη λογική, αυτό συμβαίνει σε κάθε σταθμό της αφήγησης. Ο επισκέπτης, έρχεται τελικά αντιμέτωπος με τις προσωπικές μαρτυρίες των εκάστοτε παρεών -είτε σε τραπέζια, είτε στη μπάρα, προκειμένου να έρθει σε επαφή με τις πληροφορίες και να ενταχθεί στο κλίμα. Φυσικά, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι μαρτυρίες είναι φτιαγμένες εκ νέου, βασισμένες σε ένα σενάριο ειδικά διαμορφωμένο για την κάθε μια, αντλώντας στοιχεία από πραγματικές αφηγήσεις και τεκμηριωμένο πληροφοριακό υλικό, δίνοντας το σύνολο της κάθε πρακτικής, χωρίς όμως να ξεφεύγει από τη σφαίρα του «πραγματικού».

Παράλληλα όμως, διαπίστωσα πως αυτό δεν είναι από μόνο του επαρκές, εφόσον στην έκθεση έπρεπε να υπάρχουν επιμέρους συνδετικά στοιχεία, τα οποία ενώνουν τους σταθμούς αισθητικά και σημασιολογικά, για την ομοιογένεια του συνολικού αποτελέσματος. Με αυτόν τον τρόπο, δημιουργήθηκε και μια δεύτερη οντότητα αφήγησης: το μπαρ. Ουσιαστικά, μέρος της εξιστόρησης τελείται από το ίδιο το μπαρ. Πως επιτυγχάνεται αυτό; Με στοιχεία, τα οποία συναντάμε σε ένα τέτοιο χώρο, όπως οι κατάλογοι. Έτσι σε κάθε τραπέζι, υπάρχουν κατάλογοι που αντιστοιχούν στην κάθε πρακτική, επεξηγώντας γενικότερα την εκάστοτε πρακτική. Ουσιαστικά, κάθε κατάλογος περιλαμβάνει cocktails τα οποία αποτελούνται από τα συστατικά που συνθέτουν μια πρακτική. Γίνεται δηλαδή αναφορά στη χρονολογία της πρακτικής, την τοποθεσία, την τεχνική, τα εργαλεία, τα μελάνια και την ευρύτερη κοινωνική υπόσταση στο χωροταξικό πλαίσιο του. Επομένως, η αφήγηση αποτελείται από διάφορες αλληλοσυνδεόμενες οντότητες: το μπαρ, τις παρέες και το προσωπικό στη μπάρα.

ΤΟ ΥΦΟΣ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Το επόμενο βήμα για το σχεδιασμό της έκθεσης, είναι η επιλογή διαφόρων υφολογικών στοιχείων, τα οποία συντελούν στη σύνθεση της γενικότερης αίσθησης που θέλουμε να αποκτήσει ο επισκέπτης.

Η απόφαση λοιπόν για το εκθεσιακό ύφος ή στυλ είναι αρκετά δύσκολο να περιγραφεί, ωστόσο κρίνεται καίρια καθώς αποτελεί το συγκεκριμένο τρόπο με τον οποίο θα παρουσιαστεί η αφήγηση, έτσι ώστε οι επιμέρους επιλογές των εκθεσιακών μέσων να βρίσκονται σε αρμονία μεταξύ τους και ως σύνολο να υποστηρίζουν γνωστικά και συναισθηματικά την αφήγηση. Σχετίζεται με την ατμόσφαιρα της έκθεσης, την οπτική, χωρική και ηχητική της ταυτότητα αλλά και με το αν η έκθεση θα έχει ένα παιγνιώδες, χιουμοριστικό, ελαφρό, αυστηρό, σοβαρό, ψυχρό, βαρύ, συναισθηματικό ύφος (Χουρμουζιάδη, 2023).

Σε αυτή την περίπτωση, γνωρίζουμε σίγουρα δύο βασικά χαρακτηριστικά για την επιλογή του ύφους της έκθεσης: πρώτον, ότι η έκθεση αφορά στην ιστορία του τατουάζ και δεύτερον, ότι η ιστορία εκτυλίσσεται μέσα σε ένα μπαρ. Επομένως, ξεκινώντας από τα πιο γενικά στοιχεία, για όσες επιφάνειες λειτουργούν σαν τοίχος ή φόντο επιμέρους στοιχείων, επιλέγεται ένα πολύ σκούρο γκρι χρώμα, προκειμένου να παραπέμπει σε μελάνι. Το χρώμα αυτό, δημιουργεί έτσι κι αλλιώς μια σκουρόχρωμη σύνθεση, η οποία ολοκληρώνεται από χαμηλό φωτισμό, προκειμένου να δοθεί η ατμοσφαιρική αίσθηση ενός μπαρ, ο οποίος δημιουργήθηκε με τη χρήση χαρτονιών πάνω από τα φώτα και μιας μαύρης κουρτίνας στο παράθυρο της αίθουσας, εμποδίζοντας ακόμα και το φυσικό φως της μέρας.

Επιπρόσθετο συνδετικό στοιχείο που συναντάται παντού στην έκθεση είναι οι γραμματοσειρές, οι οποίες έχουν επιλεγεί έτσι ώστε να ταιριάζουν στο συνολικό ύφος. Η κύρια γραμματοσειρά, η οποία μπαίνει σε τίτλους και υποδείξεις, είναι μία κλασική γραμματοσειρά που συναντάμε στην αισθητική των old-school tattoos, ενώ η επιμέρους που χρησιμοποιείται για μεγαλύτερα κείμενα, είναι μια σχετικά παιγνιώδης γραμματοσειρά, η οποία παραπέμπει σε γραφικό χαρακτήρα (ενδεχομένως ενός παιδιού), ερχόμενη σε συνοχή με τη χρήση της κύριας γραμματοσειράς και προσδίδοντας μια ευχάριστη αίσθηση κατά την ανάγνωση, ξεφεύγοντας από τα συνηθισμένα αυστηρά υφολογικά στοιχεία. Ταυτόχρονα, αν και αρκετά στυλιζαρισμένες, και οι δύο είναι ευανάγνωστες και ταιριάζουν απόλυτα με την αισθητική ενός μπαρ. Καθώς οι επιφάνειες είναι σκουρόχρωμες, τα κείμενα αποτυπώνονται σε λευκό χρώμα, με εξαίρεση κάποιες περιπτώσεις στις οποίες είναι ροζ ή μωβ (π.χ. στον τίτλο της έκθεσης και σε στοιχεία της αφίσας προώθησης της).

Εν προκειμένω, στόχος είναι τα αντικείμενα και οι οντότητες ενός μπαρ να εμπεριέχουν την αισθητική της παραδοσιακής δυτικής δερματοστικτικής κουλτούρας, ώστε να υπάρχει οπτική και εννοιολογική συνάφεια μεταξύ

τους. Η μπάρα, είναι η μόνη επιφάνεια βαμμένη με μωβ χρώμα, για να ταιριάζει με τα τραπεζάκια, τα οποία είναι αναγκαστικά κόκκινα (διότι ήταν τα μόνα διαθέσιμα και δεν γινόταν να δεχθούν παρέμβαση).

STIGMA
μια έκθεση
για το tattoo
από παλιά

16-18 ΙΟΥΝΙΟΥ
στο future lab
στις φοιτητικές εστίες
είσοδος ελεύθερη

ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ
16/6
19:30

17-18/6
11:00-14:00
17:00-22:00

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΑΙΤΑΙΟΥ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΠΡΟΒΛΕΨΕΩΝ
museo|ab

COCKTAILS

HORIZONO

Ένα κοκτέιλ βασισμένο σε παραδοσιακή συνταγή που χρονολογείται τουλάχιστον από το 300 π.Χ.. Περιέχει μεγάλες ποσότητες λαϊκών θρούλων και παραμυθιών, σαμαυράι, θεότητες και ζώα, συμπληρωματικές νότες από άνθη κερασιάς, φύλλα σφενδάμου, νέφη και κύματα. Δεν σερβίρεται σε όσα άτομα φέρουν τατουάζ, καθώς στην Ιαπωνία θεωρούνται εγκληματίες.

IREZUMI

Ένα κοκτέιλ βασισμένο στη συνταγή της Ιαπωνικής μαφίας των Yakuza. Φτιάχνεται με την παραδοσιακή μέθοδο Tebori που ζωντανεύει τα χρώματα με την πάροδο του χρόνου. Η συνταγή είναι μυστική όπως και οι tattoo masters που στο προσφέρουν. Δεν σερβίρεται σε όσα άτομα φέρουν τατουάζ, καθώς στην Ιαπωνία θεωρούνται εγκληματίες.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Αν έχετε αλλεργία στο στίγμα παρακαλώ ενημερώστε το προσωπικό, καθώς εμπεριέχεται και στα δύο κοκτέιλ.

Εικ. 44, 45
Η αφίσα της έκθεσης, Κατάλογος της έκθεσης
Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

Ο ΤΙΤΛΟΣ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Ο τίτλος, αποτελεί επίσης σημαντικό στοιχείο σε μια έκθεση, εφόσον είναι η λέξη/φράση που θα τη χαρακτηρίζει. Για την επιλογή του, πρέπει να βρεθεί κάτι που να επεξηγεί το σύνολο της και να έρχεται σε υφολογική συνάφεια με αυτή, με τη χρήση μιας λέξης ή μιας περιφραστικής πρότασης. Άλλωστε καλό είναι να είναι εύκολη και εύηχη για τον επισκέπτη.

Το τατουάζ, είναι μια πρακτική στην οποία εμπλέκονται τρεις συγκεκριμένες οντότητες: δέρμα, βελόνα και μελάνι. Με τη χρήση αυτών των τριών, το αποτέλεσμα είναι το στίγμα στο σώμα. Σε αυτή την περίπτωση όμως και εφόσον η πρακτική εξετάζεται ανθρωπολογικά, τότε το στίγμα είναι κυριολεκτικό και τότε μεταφορικό;

Από τη μια, είναι σίγουρα κυριολεκτικό από τη στιγμή που αποτυπώνεται στο δέρμα. Έπειτα και μεταφορικό είναι, αλλιώς δεν θα γινόταν λόγος για μια πρακτική-ταμπού, σε διάφορα κοινωνικά σύνολα. Στην περίπτωση της

Ελλάδας στην αρχαιότητα, συνδυάζει και τα δύο, γι' αυτό και προέκυψε η λέξη «δερματοστιξία». Στόχος ήταν οι δούλοι να στιγματιστούν κυριολεκτικά και μη. Καθώς παραμένει ανεξίτηλο, σε χαρακτηρίζει για πάντα και διάφορες ευάλωτες κοινωνικές ομάδες συχνά χαρακτηρίζονται από αυτό. Εξάλλου σε πολλούς τόπους είναι ακράδαντα συνδεδεμένο με την εγκληματικότητα, τη ναρκοκουλτούρα, τη rock μουσική σκηνή, τη σεξεργασία, άρα αμέσως του προσδίδεται το φορτίο του αρνητικού στίγματος (χωρίς φυσικά να υπονοώ ότι τα παραπάνω έχουν από μόνα τους αρνητικό πρόσημο). Αντίθετα, το στίγμα αυτό που σε καθορίζει για όλη σου τη ζωή μπορεί τελικά να έχει θετική χροιά, εάν για παράδειγμα βρίσκεσαι στην Πολυνησία. Παράλληλα, σε ένα κοινωνικό σύνολο όπως οι φυλακές - που για τον έξω κόσμο το στίγμα είναι αρνητικό είτε αφορά την έκτιση ποινής εκεί, είτε το να φέρεις κάποιο τατουάζ από εκεί- ο συμβολισμός μετατρέπεται σε θετικός εάν έχεις κάποιο αξίωμα, βάσει των κοινωνικών μεταβολών μέσα σε ένα τέτοιο σύνολο.

Όπως και να 'χει, το συμπέρασμα όλης αυτής της βιβλιογραφικής έρευνας δηλώνει ένα βασικό πράγμα: το στίγμα είναι το απόσταγμα του τατουάζ. Εφόσον η έκθεσηπραγματεύεται αυτού του είδους τον προβληματισμό, γιατί λοιπόν να μην ονομαστεί «STIGMA»; Από 'κει κι έπειτα, ο κάθε επισκέπτης μπορεί να το ερμηνεύσει όπως θέλει.

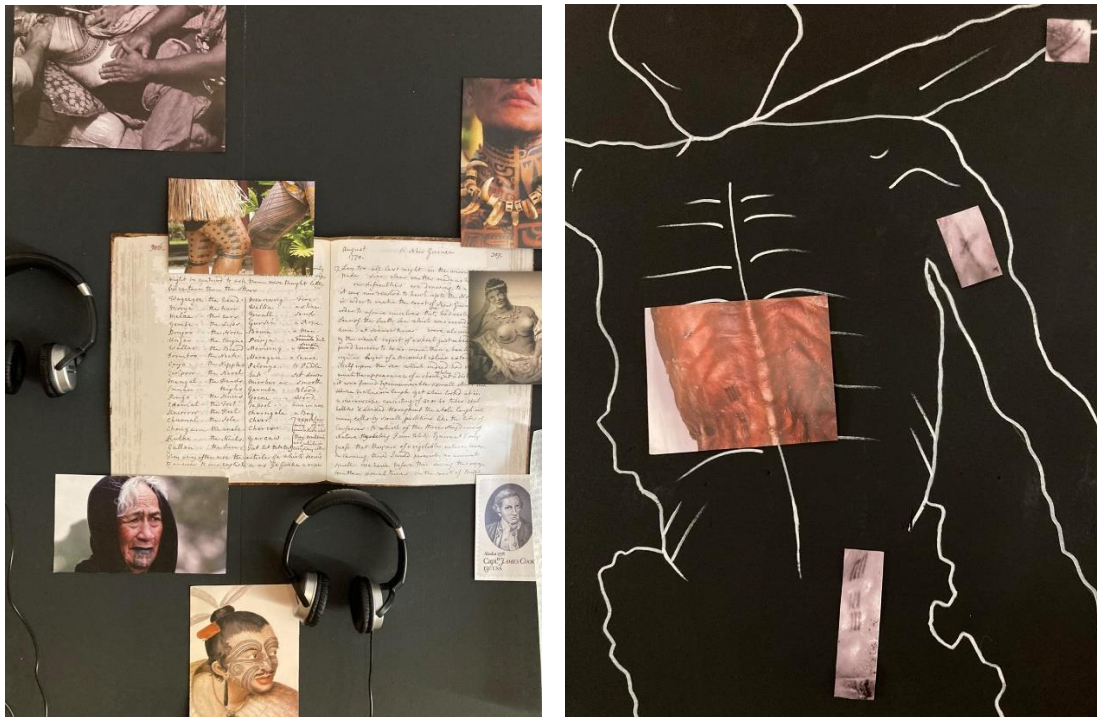
ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΙΑΚΩΝ ΜΕΣΩΝ ΤΗΣ

ΕΚΘΕΣΗΣ

Αφού λύθηκαν όλα τα παραπάνω ζητήματα, σε αυτή την ενότητα, θα γίνει η παρουσίαση όλων των αφηγηματικών μέσων που χρησιμοποιήθηκαν για την υλοποίηση της έκθεσης, καθώς και η λογική πίσω από την επιλογή τους. Για να συμβεί αυτό, κρίνεται καίριο να εξετάσουμε πρώτα τα μέσα αυτά και τη χρησιμότητα τους, τα οποία δεν είναι άλλα από την εικόνα, την κινηματογραφική εικόνα, τον ήχο, το κείμενο και τα αντικείμενα.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΙΚΟΝΑ

Ξεκινώντας από την εικόνα, φαίνεται πως είναι μάλλον το πρώτο οπτικό στοιχείο που εισέρχεται σε μια έκθεση για να υποστηρίξει τα τυπικά μουσειακά πράγματα (Wittlin, 1949). Στη συγκεκριμένη έκθεση η εικόνα έχει σαφώς πρωταγωνιστικό ρόλο, όχι για να υποστηρίξει ένα άλλο μουσειακό έκθεμα, αλλά διότι η ίδια μετατρέπεται σε αυτό. Ένα τατουάζ στο ανθρώπινο σώμα, δεν έχει νόημα να το περιγράψεις εάν δεν το δείξεις. Χάνει αυτόματα τον σκοπό του. Σε αυτή την αφήγηση, η στατική -πάντα- εικόνα εμφανίζεται με δύο διαφορετικές εκδοχές: τη ρεαλιστική φωτογραφία και τη δημιουργία συμπληρωματικών γραφικών εικόνων.

Εικ. 46, 47
 Η εικόνα στην έκθεση
 Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

Καθώς μιλάμε για την αξιοποίηση μιας φωτογραφίας σε μια έκθεση, εκτός των τυπικών φωτογραφικών εκθέσεων, μεταφέρουμε το σημείο ενδιαφέροντος από αυτό που απεικονίζεται, ως ένα πράγμα τοποθετημένο απέναντι στον θεατή, στο βλέμμα που δανείζουμε ή ίσως επιβάλλουμε στον επισκέπτη. Με άλλα λόγια, οι φωτογραφικές εικόνες που τοποθετούμε σε μια έκθεση είναι ο τρόπος να δείξουμε στον επισκέπτη τους συνειρμούς, τις εστιάσεις, τις ιεραρχήσεις και τις αξιολογήσεις που κάνουμε εμείς, οι δημιουργοί της έκθεσης, αφηγούμενοι. Αυτό βεβαίως θα μπορούσαμε να το πούμε και για κάθε είδος εκθεσιακής εικόνας. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της φωτογραφικής εικόνας, όμως, σε σχέση με όλες τις υπόλοιπες, είναι ότι η πραγματικότητα που εμείς οι δημιουργοί παρατηρούμε και σχολιάζουμε είναι κατά κάποιον τρόπο παρούσα και η ίδια αυτή καθαυτή, μέσα από τα στοιχεία του κόσμου που έχουν καταγραφεί με τη βοήθεια της τεχνολογίας (Χουρμουζιάδη, 2022). Στην έκθεση «STIGMA» η χρήση της φωτογραφικής εικόνας έχει αυτόν ακριβώς το σκοπό. Πρώτον, να δημιουργήσει άμεσα το συνειρμό ότι πρόκειται για ένα (ή περισσότερα) σώμα με τατουάζ, δεύτερον να παρατηρήσουμε τα επιμέρους στοιχεία, δηλαδή ποιος τα έχει, που τα έχει, σε τι ποσότητα και με τι συλ (άχρωμα, έγχρωμα, γραμμικά, λεπτομερή κ.λπ.) και τρίτον, να μεταφράσουμε υπόλοιπα στοιχεία που μπορεί να προσδίδουν επιπλέον λεπτομέρειες εάν, για παράδειγμα, φαίνεται η τοποθεσία του υποκειμένου ή ο ρουχισμός του. Στις εγκαταστάσεις που θα δούμε παρακάτω, αποκαλύπτεται πως η φωτογραφία υποδεικνύει ουσιαστικά το

κύριο θέμα κάθε ενότητας, σαν συμβολισμός αυτής. Ουσιαστικά, εάν σε ένα γραπτό κείμενο για τα τατουάζ στις Φιλιππίνες θέλουμε να βάλουμε τον τίτλο «Τα τατουάζ στις Φιλιππίνες και η περίπτωση της 103χρονης Apo Whang-Od», στην έκθεση η φωτογραφία αντικαθιστά τον τίτλο αυτό.

Εικ. 48
Η εικόνα στην έκθεση
Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

Το επόμενο είδος εικόνας που χρησιμοποιείται είναι τα εκθεσιακά γραφικά. Αυτά έχουν συνδεθεί σχεδόν αποκλειστικά με το design οπτικών στοιχείων που είναι κατάλληλα να πλαισιώσουν, να συνοδεύσουν και να αναδείξουν αντικείμενα ή πληροφορίες. Μπορεί να μην έχουν να πουν κάτι ιδιαίτερο, ωστόσο επιχειρούν να «κρατήσουν το ίσο» σε αυτό που λένε τα πράγματα (Χουρμουζιάδη, 2022). Έτσι κι εδώ, σκοπός είναι να συμπληρώσουν κυρίως στοιχεία της έκθεσης, πρωτίστως φωτογραφίες και ύστερα κείμενο, προσδίδοντας επιπλέον χωρικές ή εννοιολογικές πληροφορίες στον επισκέπτη.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ

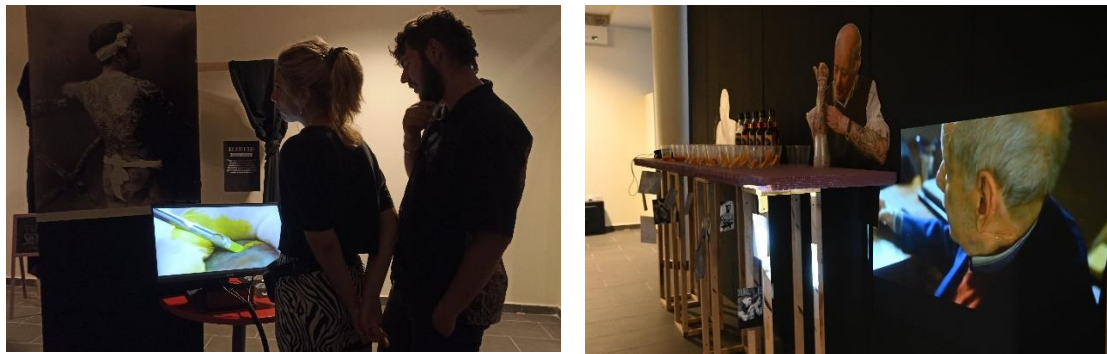
Ακόμη σημαντικό εργαλείο της έκθεσης, κι ας μην συναντάται σε όλες τις ενότητες, αποτελεί αυτό που ονομάζουμε «κινηματογραφική εικόνα».

Αρχικά, ο όρος υποδηλώνει την εστίαση σε αυτό που βλέπει ο επισκέπτης, ανεξάρτητα από το αν περιλαμβάνει ήχο, καθώς και κάθε οπτικό υλικό που έχει υποστεί οποιαδήποτε επεξεργασία που παραπέμπει στις τεχνικές και εν γένει στη γλώσσα του κινηματογράφου. Εφόσον μας ενδιαφέρει η κινηματογραφική εικόνα ως αφηγηματικό εργαλείο, δεν μας απασχολεί τόσο το αν το θεμελιώδες της συστατικό είναι μια στιγμιαία απεικόνιση ενός χώρου, προσώπου, πράγματος, αλλά το πώς αυτή η απεικόνιση, μέσω ορισμένων διαφοροποιήσεων που συμβαίνουν μέσα στον χρόνο, συγκροτεί μια στοιχειώδη έστω αφήγηση (Χουρμουζιάδη, 2022). Γενικά, υπάρχουν διάφορες υποκατηγορίες ως προς το περιεχόμενο της κινηματογραφικής εικόνας. Στην εν λόγω έκθεση αυτό που μας απασχολεί είναι η λεγόμενη «καταγραφή».

Ο όρος «καταγραφή» αφορά κινηματογραφικές εικόνες που αποτυπώνουν ή περιγράφουν μέσω οπτικών στοιχείων μια διαδικασία, ένα φαινόμενο, ένα γεγονός κ.λπ. Παρότι ένα τέτοιο είδος κινηματογραφικών εικόνων θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «ντοκιμαντέρ», αυτό δεν είναι ορθό καθώς παραπέμπει σε ένα μεγαλύτερης διάρκειας, θεματικής έκτασης και συνθετότητας έργο. Στην περίπτωση της εκθεσιακής αφήγησης, αξιοποιούνται κυρίως σύντομα έργα που δεν έχουν παρόμοιες δυνατότητες ανάπτυξης. (Χουρμουζιάδη, 2022) Έτσι, με τη χρήση αρχειακού υλικού, η έκθεση επιχειρεί να αποδώσει τέτοιου είδους αφηγήσεις γύρω από διάφορες δερματοστικτικές πρακτικές. Μέσω αυτού, ο επισκέπτης όχι μόνο μαθαίνει για ένα γεγονός όπως συμβαίνει όταν έρχεται αντιμέτωπος με κάποια σχετική διήγηση ή κάποιο γραπτό ντοκουμέντο, αλλά εκείνη τη στιγμή νιώθει ότι το βιώνει (Baron, 2014).

Ένα μέσο όπως το βίντεο, βοηθάει τον επισκέπτη να λάβει απευθείας το οπτικό ή ακουστικό μήνυμα, τόσο σε περιπτώσεις που είναι εμφανές, όσο και σε περιπτώσεις που θα πρέπει να το επεξεργαστεί περισσότερο. Εφόσον στην έκθεση ανοίγει μια συζήτηση για το τατουάζ, δεν θα μπορούσε παρά να δείξει τι σημαίνει, από το να περιγράψει. Από τη στιγμή που η πληροφορία περιέχει μεθόδους και τεχνικές, είναι πολύ πιο εύκολο για τον επισκέπτη να δει και να ακούσει όλες αυτές τις διαφοροποιήσεις που προκύπτουν στον εκάστοτε πολιτισμό, παρά να τις διαβάσει, δημιουργώντας μόνος του πλαστές εικόνες που κατά πάσαν πιθανότητα θα είναι διαστρεβλωμένες. Στις συγκεκριμένες εκθεσιακές επιλογές, το οπτικό ερέθισμα είναι αδιαμφισβήτητο κυρίαρχο. Άλλωστε σε κάθε ενότητα λειτουργεί αναγνωριστικά, προκειμένου να γίνει αντιληπτό αμέσως σε τι αφορά η κάθε μια από αυτές. Ο επισκέπτης, καθώς κατευθύνεται ξεχωριστά στην εκάστοτε ενότητα, έχει την επιλογή να εμβαθύνει όλο και περισσότερο στο πληροφοριακό υλικό, αρχικά βλέποντας περισσότερες λεπτομέρειες, έπειτα ακούγοντας είτε συνειδητά είτε ασυνείδητα, αλληλοεπιδρώντας με πολλές από αυτές και στη συνέχεια διαβάζοντας τα πιο διευκρινιστικά στοιχεία. Εξάλλου, συχνά θεωρείται πως ένα κινούμενο έργο συνδυαστικά με άλλα εκθέματα κάνει την περιήγηση του επισκέπτη πιο ενδιαφέρουσα και έντονη, ενώ μπορεί να προκαλέσει μεγαλύτερη εμβάθυνση λόγω της αμεσότητας που έχει το ίδιο το έργο της κινούμενης εικόνας (Γαλάνη, 2023).

Ακόμα και στην περίπτωση των ήχων, που δεν είναι μεμονωμένοι σε κάποιο ακουστικό, αλλά αποτελούν κομμάτι ενός βίντεο και διαχέονται στο χώρο, συμβαίνει το ίδιο. Δημιουργούν ένα περιβάλλον για τον επισκέπτη που μπορεί να μην το αντιλαμβάνεται απ' ευθείας, αλλά σίγουρα του προσδιορίζουν στοιχεία όπως χωρικά, χρονικά κ.ο.κ.. Το τατουάζ δεν είναι μόνο το αποτέλεσμα στο σώμα κάποιου -είναι και η τεχνική με την οποία υλοποιείται. Κάθε τεχνική και μέθοδος διαφοροποιείται ανάλογα με το χωρικό και το χρονικό πλαίσιο στο οποίο υφίσταται, επομένως το αποτέλεσμα θα ήταν ημιτελές αλλά και αναληθές, εάν ο επισκέπτης δεν μπορεί να το δει και να το ακούσει. Τέλος, γυρνώντας πίσω στην «εικόνα», ένα τατουάζ παύει να είναι τατουάζ εάν δεν βρίσκεται πάνω στο δέρμα. Αυτό είναι το στοιχείο που το ξεχωρίζει από τη ζωγραφική -μένει ανεξίτηλο κάτω από το χόριο στρώμα της επιδερμίδας. Για αυτόν ακριβώς τον λόγο τα πλάνα που έχουν επιλεγεί για τις προβολές των εγκαταστάσεων, φροντίζουν να αναδεικνύουν πως «συμπεριφέρεται» ένα tattoo στο σώμα. Πως αποτυπώνονται δηλαδή αυτά τα σχέδια όταν ένα σώμα είναι λευκό ή μαύρο, αδύνατο ή χοντρό, χαλαρό ή σφιχτό, με ρυτίδες, με σπυριά ή ελιές, με ουλές ή τρίχες, τι διαφορά έχει όταν βρίσκεται στο κεφάλι απ' ότι στο χέρι και πως αλλάζει όταν το σώμα βρίσκεται σε κίνηση. Αυτά όλα, αποκαλύπτονται ασυναίσθητα μέσα σε μερικά δευτερόλεπτα, χάρη στη χρήση της κινούμενης εικόνας.

Εικ. 49, 50
Η κινηματογραφική εικόνα στην έκθεση
Πηγές: Αρχείο της συγγραφέως, Ελένη Γαλάνη

Στο ίδιο πλαίσιο της χρήσης αρχειακού υλικού, μπορεί ένα τέτοιο να αποτελεί και προϊόν βίντεο μαρτυρίας. Τα βίντεο μαρτυρίες είναι καταγεγραμμένες στην κάμερα, απόψεις, αναμνήσεις, περιγραφές αυτών που έζησαν τα γεγονότα, ή είχαν μια μεγαλύτερη σχέση με αυτά ή μια μεγαλύτερη δυνατότητα πρόσβασης στις πηγές ή μια μεγαλύτερη δυνατότητα ερμηνείας σε σχέση με αυτόν που κρατά την κάμερα και σίγουρα πολύ περισσότερο σε σχέση με τον επισκέπτη της έκθεσης (Χουρμουζιάδη, 2022). Πρόκειται δηλαδή για έργα κινούμενης εικόνας που έχουν μαρτυρίες ανθρώπων για ένα γεγονός και θεωρείται πως προσφέρουν αμεσότητα, έχουν τεκμηριωτικό χαρακτήρα και βοηθούν στη διατήρηση της μνήμης ενός γεγονότος (Γαλάνη, 2023). Βάσει αυτού και εφόσον βρέθηκε αντίστοιχο

υλικό, πρόκειται για μια ακόμη περίπτωση οπτικοακουστικού υλικού που συναντάμε στην έκθεση «STIGMA».

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΗΧΟ

Σε σχέση με τον ήχο στην εν λόγω περίπτωση, ένα ακόμη μέσο που χειρίζεται με ποικίλους τρόπους σε εκθεσιακές αφηγήσεις, η χρήση του περιορίζεται καθαρά έχοντας δύο στόχους: να μετατραπεί σε έκθεμα μέσα από την ανθρώπινη φωνή, και δη τη μαρτυρία, και επιπλέον να χρησιμοποιηθεί ως στοιχείο αισθητηριακού εμπλουτισμού στα κινηματογραφικά προϊόντα. Άλλωστε είναι αποδεδειγμένο ότι αποτελεί ισχυρό εργαλείο ερμηνείας, νοηματοδοτώντας, παρέχοντας πληροφορίες και αποτελώντας σημαντικό μέσο εμπύθισης και αναψυχής του επισκέπτη, βοηθώντας στην εκπαιδευτική και αντιληπτική ικανότητα (Καρκαζή, 2023).

Αρχίζοντας με την πρώτη, ένα εξαιρετικά σύνθετο αφηγηματικά ακουστικό ερέθισμα είναι η ανθρώπινη φωνή. Προσπαθώντας να την αξιολογήσουμε, θα πρέπει εξ αρχής να υπογραμμίσουμε ότι, πέρα από το προφανές αφηγηματικό περιεχόμενο των λόγων το οποίο αυτή μεταφέρει, τα χαρακτηριστικά της ομιλίας αυτής καθαυτήν έχουν μεγάλη σημασία και φέρουν, επίσης, ένα αξιολογικό βάρος. Η εισαγωγή, αποσπασμάτων ομιλίας σε μια εκθεσιακή σύνθεση δεν σημαίνει ότι απλώς μετατρέπουμε σε ακουστικό το οπτικό ερέθισμα ενός γραπτού κειμένου ή ότι δίνουμε με ηχητικό τρόπο ένα σύνολο πληροφοριών για λόγους τεχνικής αναγκαιότητας ή εκφραστικής ποικιλίας (Χουρμουζιάδη, 2022). Σύμφωνα με την Anne Karpf (2007: 12): «από τη στιγμή που ανοίγουμε το στόμα μας για να μιλήσουμε, ακόμη και αν πρόκειται να διαβάσουμε φωναχτά τον κανονισμό για την αποχέτευση, η φωνή μας κάνει κάτι τρομακτικό: διαρρέει πληροφορίες για τη βιολογική, ψυχολογική και κοινωνική μας κατάσταση. Μέσω αυτής μπορούν να ανιχνευτούν το ύψος, το βάρος, η φυσική μας κατάσταση, το φύλο, η ηλικία, η απασχόληση, ακόμη και ο σεξουαλικός προσανατολισμός».

Λαμβάνοντας υπόψιν όλα τα παραπάνω, στην έκθεση γίνεται χρήση του ήχου ακολουθώντας αυτή την μεθοδολογία. Αν και προς το παρόν, αυτή η επιλογή θεωρείται σπάνια, είναι γενικώς αποδεκτό ότι η ηχητική απόδοση ενός γραπτού κειμένου ενισχύει τη συγκινησιακή διάσταση, ενώ ο τρόπος ανάγνωσης ενός κειμένου και η επιλογή ηθοποιών γι' αυτό τον σκοπό, εντάσσει το περιεχόμενο του λόγου σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο (Καρκαζή, 2023). Έτσι, η ανθρώπινη φωνή γίνεται το καίριο συστατικό για τη δημιουργία «πλαστών» μαρτυριών, προσδίδοντας ύφος και χαρακτήρα στις πληροφορίες. Μέσα από τη χρήση του α' προσώπου, την εκφραστική και γλωσσική ποικιλία, τη χροιά μιας φωνής ανάλογα με το βιολογικό φύλο αυτού που μιλά και το συναίσθημα το οποίο αποδίδει, επιχειρείται η ακόμα πιο βιωματική μετάδοση πληροφοριών για τον επισκέπτη. Εάν δηλαδή, θέλουμε να αναδείξουμε ένα έκθεμα μέσα στην έκθεση, σε αυτή την περίπτωση οι προσωπικές μαρτυρίες -πλαστές μεν, βασισμένες σε αληθινά

γεγονότα δε- μετατρέπονται στο ίδιο το έκθεμα, αλλά και στον αφηγητή ταυτόχρονα.

Εικ. 51
Χρήση ακουστικού τηλεφώνου από επισκέπτρια της έκθεσης
Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

Συγκεκριμένα, κάθε απόσπασμα περιλαμβάνει μαρτυρίες ντόπιων που εξιστορούν την κάθε δερματοστικτική πρακτική στον τόπο τους. Προφανώς, οι μαρτυρίες δεν είναι αυτούσιες, αλλά πρόκειται για κατασκευασμένο προϊόν που στόχο έχει να περάσει το μήνυμα στον επισκέπτη. Για την ηχογράφηση τους, επιλέχθηκαν άτομα με εμφανώς ενήλικες φωνές τις οποίες προσάρμοσαν στο αίσθημα που έπρεπε να αφήνει καθένα από αυτά. Οι μαρτυρίες, αν και όχι «αυθεντικές», είναι γραμμένες βάσει αληθινών μαρτυριών και εμπλουτισμένες με επιπρόσθετα στοιχεία που αφορούν την τεχνική ή τη νοοτροπία πίσω από τα τατουάζ, ώστε ο επισκέπτης να αποκτήσει μια ολοκληρωμένη άποψη. Η χρήση του πρώτου προσώπου προσδίδει αμεσότητα στο λόγο και δίνει φωνή στα εκθέματα, επιτυγχάνοντας έναν εσωτερικό διάλογο με τον επισκέπτη (ή καλύτερα με τις σκέψεις του). Όπως και να 'χει, σίγουρα δημιουργεί μια νέα διάσταση, πολύ πιο ζωντανή, αφού η ίδια η οντότητα «μιλάει» για εκείνη στον εαυτό της.

Έπειτα, στην έκθεση συναντάμε μορφές ήχου, οι οποίες χρησιμοποιούνται ως συμπληρωματικά αισθητηριακά στοιχεία εμπλουτίζοντας τα υπάρχοντα κινηματογραφικά προϊόντα. Ουσιαστικά, οι ήχοι αυτοί δεν αποτελούν έκθεμα από μόνοι τους, αλλά αξιοποιούνται με σκοπό να αποτελέσουν κομμάτι μιας

επιμέρους αφήγησης. Στα βίντεο της έκθεσης, ακούγονται ήχοι που προσδιορίζουν είτε κυρίαρχα είτε επιπρόσθετα πολιτισμικά στοιχεία. Οι ήχοι προκύπτουν είτε από την ίδια τη διαδικασία του tattoo, άρα θα ήταν λάθος να παραλειφθούν εφόσον αυτή αλλάζει ανάλογα με το εκάστοτε πλαίσιο, είτε αποτελούν παραδοσιακά μουσικά αποσπάσματα του κάθε πολιτισμού, εντάσσοντας τον επισκέπτη ακόμα πιο βαθιά σε κάθε πολιτισμικό επεισόδιο.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Για τα κείμενα, ακόμη ένα αφηγηματικό εργαλείο των εκθέσεων, γνωρίζουμε πως οφείλουν να δίνουν λεπτομέρειες που αφορούν τις σχετικές ταξινομήσεις, ώστε καθετί που εκτίθεται να εντάσσεται σε μια ειδολογική, χωρική, χρονολογική, πολιτισμική κατηγορία (Ravelli, 1996). Ωστόσο, πηγαίνοντας ένα βήμα παραπέρα αυτή τη λογική και ξεφεύγοντας από τις κλασσικές λεζάντες στις οποίες έχουμε συνηθίσει προσαρμοσμένο το γραπτό λόγο, τα κείμενα των εκθέσεων οφείλουν να υποστηρίζουν αντικείμενα, όχι μόνο για τα συσχετίζουν με συγκεκριμένες ερμηνείες, αλλά και για να παρουσιάζουν τις ερμηνείες αυτές με πειστικό, εύληπτο, κατανοητό και ευχάριστο τρόπο. Μπορεί δηλαδή να πρέπει να αναφέρουν συγκεκριμένα ταξινομικά ή τεχνικά στοιχεία, από την άλλη όμως θα πρέπει να λειτουργούν και συμπληρωματικά όλων αυτών, θέτοντας ζητήματα, νοήματα και ερμηνείες εκ νέου. Ως αποτέλεσμα, το κείμενο διακρίνεται σε τρεις διαφορετικές κατηγορίες μέσα σε μια έκθεση: α) ως αντικείμενο β) ως ερμηνεία/επεξήγηση και γ) ως αφηγηματικό εργαλείο (Χουρμουζιάδη, 2022).

Κάνοντας και μια μικρή επεξήγηση όλων αυτών, στην πρώτη κατηγορία ανήκουν αντικείμενα που περιέχουν κάποιας μορφής κείμενο και αποτελούν μέρος της συλλογής μιας έκθεσης, όπως για παράδειγμα βιβλία, αρχαίες επιγραφές, περγαμηνές, διοικητικά έγγραφα, επιστολές, αφίσες, εφημερίδες κ.ο.κ. (Νικολοπούλου, 2023). Θα πρέπει όμως να μην ξεχνάμε ότι τέτοιου είδους «κείμενα-αντικείμενα» μπορεί να μην βρίσκονται ως αυθεντικά ή να μην υπάρχουν και καθόλου, αλλά να δημιουργηθούν εκ νέου για τις ανάγκες μιας έκθεσης. Ένα νέο κείμενο που είναι γραμμένο από τους σχεδιαστές της, καλείται να καλύψει την απόσταση που προκαλεί η μουσειοποίηση του αντικειμένου και επειδή δεν έχει νόημα να θίξει κανείς όλες τις πτυχές που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν σε σχέση με ένα αντικείμενο, μέσα από αυτά τα κείμενα γίνεται προσπάθεια προσανατολισμού του επισκέπτη σε επιλεγμένες πληροφορίες σχετικά με αυτό (Νικολοπούλου, 2023).

Σε ό,τι αφορά το κείμενο ως εργαλείο ερμηνείας αυτό δεν θα μπορούσε παρά να είναι οποιαδήποτε επεξηγηματική επιγραφή, κοινώς η λεγόμενη λεζάντα που συνήθως βρίσκεται κάτω από κάποιο αντικείμενο. Αυτές, άλλοτε περιλαμβάνουν αμιγώς τεχνικά στοιχεία, άλλοτε και ιστορικά σε μια

προσπάθεια τεκμηριωμένης πλαισίωσης των αντικειμένων. Όπως είναι αναμενόμενο, τα κείμενα αυτά συνήθως είναι γραμμένα με άκρως επιστημονικό τρόπο απομακρύνοντας τον επισκέπτη από την ουσιαστική κατανόηση τους. Η πρόκληση είναι να απομακρυνθεί κανείς από αυτή τη λογική και να μπορέσει να χρησιμοποιήσει αυτό το εργαλείο με σκοπό να επεξηγήσει όντως τις απαραίτητες πληροφορίες στον επισκέπτη, όπως θα δούμε και παρακάτω.

Τώρα, το κείμενο ως αφηγηματικό εργαλείο μπορεί να αποτελέσει εργαλείο αφήγησης μιας ιστορίας με -όχι απαραίτητα μυθοπλαστική- πλοκή. Χρησιμοποιείται για να εκθέσει σύνθετες ιδέες και σκέψεις και αποτελούν χωριστό εκθεσιακό αφηγηματικό μέσο, είτε συνδυασμένο με άλλα είτε λειτουργώντας αυτόνομα. Στην ιστορία που αφηγείται κυριαρχεί η οπτική του συγγραφέα-αφηγητή και ανάλογα με το τι θέλει να πει ορίζει της ποιοτικές λεπτομέρειες (περιεχόμενο, δομή, ύφος). Στα κείμενα με αφηγηματικό ρόλο, η συστηματική προσπάθεια απόδοσης μιας τεκμηριωμένης γνώσης μέσα από αυστηρά επιστημονικό λεξιλόγιο, ώστε να μην υπάρξει και περιθώριο αμφισβήτησης της αυθεντίας του ειδικού, και η πλήρης έλλειψη φράσεων που θα μπορούσαν να προκαλέσουν κάποιο συναίσθημα στον αναγνώστη δεν έχουν θέση (εκτός αν το απαιτεί το εκθεσιακό σενάριο). Φράσεις σε α' πρόσωπο, ρητορικά ερωτήματα, καθημερινό ή πιο λογοτεχνικό λεξιλόγιο και ύφος, σημεία στίξης που υπονοούν απορία, απογοήτευση και έκπληξη. Φέρνουν το κείμενο πιο κοντά στον επισκέπτη, δημιουργώντας ένα εκθεσιακό κλίμα ανάλογο των απαιτήσεων της αφήγησης (Νικολοπούλου, 2023).

Σε αυτή την έκθεση το κείμενο μέσα από το γραπτό λόγο, συναντάται στη συντριπτική πλειονότητα όλων των ενοτήτων. Με οδηγό όλα τα παραπάνω, προσπάθησα να δημιουργήσω κείμενα, τα οποία λειτουργούν και ως αντικείμενα, με στόχο αρχικά να μην αποκόπτονται από το υπόλοιπο εκθεσιακό ύφος και επομένως να είναι ευχάριστα ως προς την ανάγνωση του επισκέπτη. Φυσικά, αυτό δεν σημαίνει πως λείπουν σημαντικές πληροφορίες από αυτά, αντίθετα κάθε απαραίτητη πληροφορία παρουσιάζεται με τρόπο ευφάνταστο αλλά και κατανοητό. Να σημειώσω εδώ, πως σχεδόν κάθε είδους κείμενο στην έκθεση συνοδεύεται από επιμέρους γραφιστικά στοιχεία, ενώ η έκταση τους δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλη, επιζητώντας αρχικά την προσοχή του επισκέπτη, μέχρι τελικά να απορροφήσουν το ενδιαφέρον του ολοκληρωτικά.

Το κυριότερο στοιχείο της έκθεσης που περιλαμβάνει κείμενο είναι οι κατάλογοι που συναντάμε σχεδόν σε όλες τις συνθέσεις που θα δούμε παρακάτω. Οι κατάλογοι, περιλαμβάνουν cocktails που επεξηγούν την εκάστοτε πρακτική tattoo. Αρχίζοντας λοιπόν από αυτούς, ο λόγος είναι γραμμένος με τέτοιο τρόπο που να παραπέμπει σε ρεαλιστικούς καταλόγους που θα συναντούσαμε σε ένα μπαρ. Έπειτα, κάθε cocktail αντιπροσωπεύει την εκάστοτε δερματοστικτική πρακτική εξολοκλήρου, εμπιέροντας στοιχεία σχεδιαστικά, τεχνικά, μεθοδολογικά, σημασιολογικά και επεξηγηματικά, μέσα από τα συστατικά του ποτού. Δημιουργείται

ουσιαστικά ένας παραλληλισμός ανάμεσα στα ίδια τα τατουάζ και τα cocktails. Με αυτό το τέχνασμα, καταρρίπτεται η λογική των άχρωμων, απρόσωπων και δυσνόητων λεζαντών που συχνά συνοδεύουν ένα έκθεμα, ενώ ο επισκέπτης μπορεί να λάβει την πληροφορία πολύ πιο εύκολα και σίγουρα ευχάριστα.

Εικ. 52
Το κείμενο σε μορφή καταλόγου στην έκθεση
Πηγή: Ελένη Γαλάνη

Ολοκληρώνοντας τη σκέψη μου πάνω στη συγκεκριμένη εκθεσιακή επιλογή κατέληξα σε ένα πολύ ενδιαφέρον συμπέρασμα: η διαχείριση του κειμένου πραγματοποιήθηκε με τέτοιο τρόπο που τελικά πληροί όλα τα κριτήρια ώστε να αποτελέσει συνονθύλευμα και των τριών διαφορετικών μορφών κειμένου (μέσα σε μια έκθεση) που είδαμε παραπάνω. Ουσιαστικά, τα κείμενα λειτουργούν τόσο ως σκηνογραφικά αντικείμενα, όσο και ως αφηγηματικά εργαλεία τα οποία παράλληλα έχουν επεξηγηματικό χαρακτήρα.

Επιπλέον, κείμενα συναντάμε και σε μερικές ακόμα περιπτώσεις με σκοπό ο «λόγος» των υποκειμένων να μετατραπεί σε γραπτό, αλλά και αντίστροφα ο γραπτός λόγος να πάει τη μορφή προφορικού. Υπάρχουν δηλαδή οντότητες που εξιστορούν τα γεγονότα αυτοπροσώπως. Για να επιτευχθεί αυτό, τα κείμενα γράφονται σε α' πρόσωπο, επομένως για ακόμη μια φορά τα εκθέματα αποκτούν φωνή παίρνοντας το λόγο και δημιουργώντας μια πιο άμεση σύνδεση με τον επισκέπτη. Πρόκειται και πάλι για μια περίπτωση κατά την οποία ο επισκέπτης «συνομιλεί» με τα υποκείμενα των εγκαταστάσεων, σαν να ήταν ζωντανά μπροστά του.

Τέλος, ο γραπτός λόγος συναντάται ανά περίπτωση και με τη μορφή οδηγιών. Πρόκειται για σύντομες φράσεις που ωθούν τον επισκέπτη να διαδράσει με αντικείμενα και οντότητες, όπου χρειάζεται, με τρόπο λιτό και κατανοητό αρκετά ώστε να καταλάβει τι πρέπει να κάνει, αλλά προφανώς δεν χρειάζεται κάποια περαιτέρω ανάλυση ως προς αυτό.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

Τελειώνοντας με την αναφορά στα εκθεσιακά μέσα, ως γνωστόν οι εκθέσεις κατά βάση αποτελούνται από αντικείμενα. Τα αντικείμενα αυτά, συνήθως είναι γνήσια ευρήματα που μετατρέπουμε σε εκθέματα για να τα αναδείξουμε, μπορεί όμως να είναι και αντικείμενα που χρησιμοποιούμε ως σκηνογραφικά στοιχεία για τις ανάγκες της αφήγησης. Σε αυτή την έκθεση πραγματοποιείται η δεύτερη περίπτωση. Τα σκηνογραφικά στοιχεία ή αλλιώς props, κατασκευάζονται με σκοπό να αναδείξουν επίσης πληροφορίες γι' αυτό και στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν γίνεται λόγος για «μουσειακά αντικείμενα» που ανήκουν στη συλλογή μιας έκθεσης με σκοπό τη θέαση τους από τον παρατηρητή, αλλά στην πραγματικότητα για σκηνογραφία.

Εικ. 53, 54, 55
Αντικείμενα ως εκθέματα και σκηνογραφικά στοιχεία στην έκθεση
Πηγή: Ελένη Γαλάνη

Κάτι που μπορεί να θεωρηθεί ως βασική θεωρητική παραδοχή είναι ότι η σκηνογραφία, συμβάλλει ουσιαστικά στην ανάπτυξη της πλοκής και δεν προσδιορίζει απλώς το χωρικό πλαίσιο της αφήγησης. Δεν αποτελεί απλά το «φόντο» αλλά το πεδίο εμπύθισης, της διάδρασης και της εξέλιξης της εκθεσιακής αφήγησης (Τούρτας, 2023), γι' αυτό και εντάσσεται εν προκειμένω σε μια ενότητα που αφορά στη διαχείριση των αντικειμένων και όχι του χώρου ή της αφήγησης (χωρίς προφανώς να υπονοώ ότι δεν αντιστοιχεί, ενδεχομένως πρωτίστως, εκεί). Άλλωστε μέσα από μια τέτοια λογική μπορούμε να μιλάμε για αντικείμενα χωρίς να υποβόσκει κάποιου είδους αντικειμενολατρικό αίσθημα (όπως συνηθίζεται ως προς αυτά). Απομακρύνοντας από τη σκηνογραφική προσέγγιση του αόρατου «τέταρτου τοίχου» (Χουρμουζιάδη, 2022), ο οποίος αποκτά υλικότητα μέσα από τις απαγορεύσεις του «μην αγγίζετε» και θέτει τα αντικείμενα σε έργα τέχνης,

άξια θαυμασμού χωρίς κάποιο εντυπωσιακό τέχνασμα, επιτυγχάνεται η ένταξη και η αξιοποίηση των αντικειμένων τόσο ως κομμάτι της αφήγησης, όσο και του χώρου (Τούρτας, 2023).

Επί του παρόντος, κι όμως τα αντικείμενα που πλαισιώνουν την αφήγηση σχετίζονται περισσότερο με το μπαρ και όχι με το τατουάζ, αφού αυτά εκτίθενται όπως είδαμε με διαφορετικά οπτικά μέσα. Αρχίζοντας με μερικά από αυτά σίγουρα δεν θα μπορούσαμε να παραβλέψουμε τα τραπέζια ή τις καρέκλες του χώρου, τη μπάρα, τους καταλόγους, το ξύλινο τελάρο που «υποδύεται» τη σκηνή του μπαρ, τις κουρτίνες κ.α.. Προφανώς ορισμένα από αυτά χρησιμοποιούνται καθαρά για την ανάλογη διαμόρφωση του χώρου ώστε να σχετίζονται εννοιολογικά με αυτόν χτίζοντας έτσι την πλοκή, άλλα όμως περιλαμβάνουν και συγκεκριμένο πληροφοριακό υλικό για το δέκτη. Εάν θέλουμε να δούμε ένα από αυτά σαν «γνήσιο» έκθεμα, αυτό θα ήταν το ρούμι «Sailor Jerry». Φαινομενικά, πρόκειται για ένα αντικείμενο-τεκμήριο της ιστορίας του Sailor Jerry -σίγουρα όχι μοναδικό ή δυσεύρετο- ωστόσο κι αυτό δεν τελεί απλώς «χρέη» ενός μουσειακού αντικειμένου σε μια έκθεση. Κάθε άλλο, σπάει τον τέταρτο τοίχο για τον οποίο έγινε λόγος πριν, αφού σκοπός είναι ο επισκέπτης να βάλει και να πιει ένα ποτό, να επεξεργαστεί τις πληροφορίες στο μπουκάλι, να δει τα διαφορετικά tattoo σχέδια που κρύβονται πίσω από την ετικέτα και εμφανίζονται όσο κατεβαίνει η στάθμη του ποτού, να αφουγκραστεί το άρωμα και τη γεύση του και να βιώσει μια περισσότερο ρεαλιστική εκθεσιακή εμπειρία κι ας βρίσκεται σε ένα πιο «σουρεαλιστικό» μπαρ.

Η ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Αφού έγινε περιληπτική αναφορά της χρήσης του κάθε εκθεσιακού μέσου, δεν μένει παρά να ακολουθήσει η εκτενής περιγραφή της έκθεσης, βλέποντας τα στοιχεία, ένα προς ένα.

Ξεκινώντας από την εισαγωγή στην έκθεση, ο επισκέπτης εισέρχεται στον εκθεσιακό χώρο και αντικρίζει τους τοίχους που αφορούν στην αρχή και το τέλος της περιήγησης. Στην είσοδο αναγράφεται ο τίτλος της έκθεσης, «STIGMA», με λευκά γράμματα και ακριβώς από κάτω με λίγο μικρότερα και ροζ, η λέξη «BAR», ώστε να αντιληφθεί που βρίσκεται με την πρώτη ματιά. Από κάτω υπάρχει ένα μικρό βέλος για να τον καθοδηγήσει προς την είσοδο του κυρίου σώματος της έκθεσης.

Εικ. 56
 Η πρόσοψη της έκθεσης
 Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

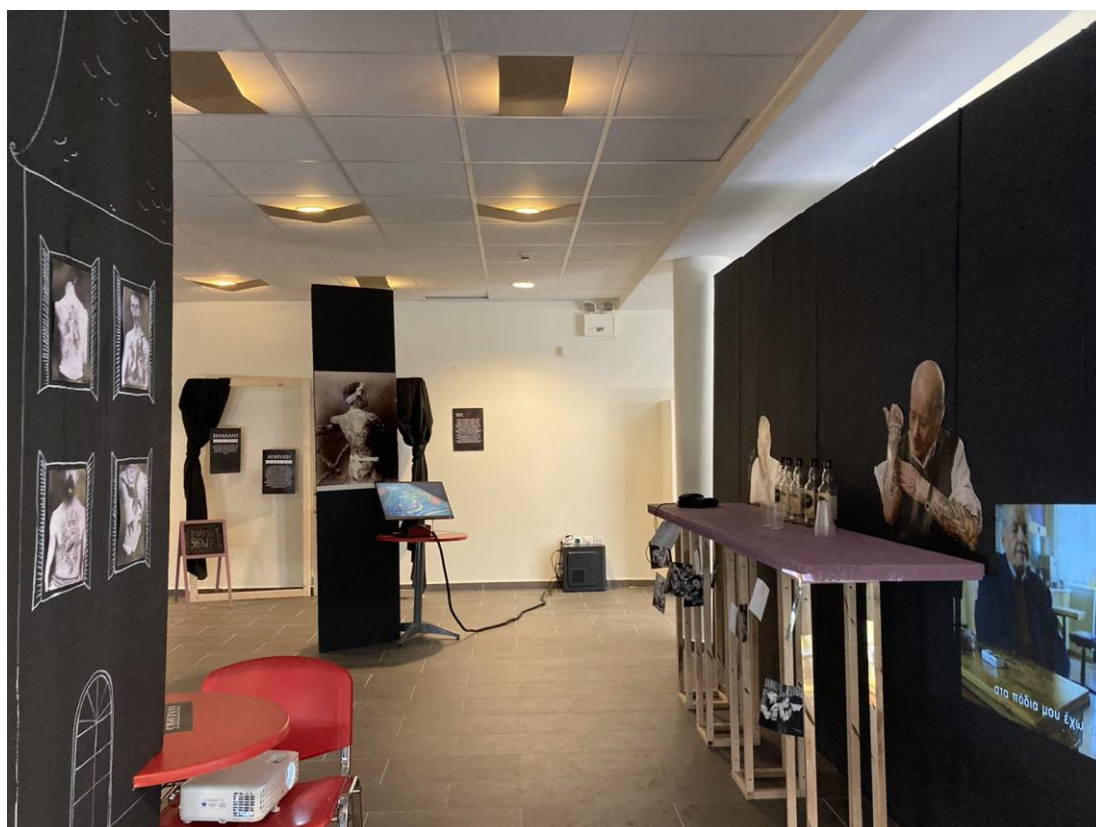
Αριστερά του, υπάρχει ένας εφαπτόμενος τοίχος στον οποίο αναγράφονται οι συντελεστές της έκθεσης, κάτω από τις κατηγορίες «ΣΕΡΒΙΣ» και «ΛΑΝΤΖΑ». Για τις κατηγορίες, δημιουργήθηκε ένας παραλληλισμός σε σχέση με το ποια άτομα συμμετείχαν στην παραγωγή της έκθεσης, άρα και ποιοι «εργάζονται» σε αυτό το μπαρ. Τα παραπάνω αποτελούν απαραίτητα στοιχεία για την εισαγωγή του επισκέπτη στο θέμα της έκθεσης -δηλαδή τις διάφορες αφηγήσεις που αφορούν στο τατουάζ, μέσα από ένα σκηνικό μπαρ.

Εικ. 57, 58
 Η είσοδος της έκθεσης
 Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

Η ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ ΣΤΟ ΚΥΡΙΟ ΣΩΜΑ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Προχωρώντας, ο επισκέπτης έρχεται αντιμέτωπος με το κύριο σώμα της έκθεσης και ουσιαστικά αντικρίζει το εσωτερικό του μπαρ, το οποίο αποτελείται από μια μεγάλη μπάρα που βρίσκεται στα δεξιά του, 5 διάσπαρτα τραπεζάκια «πελατών» και ευθεία απέναντι μια νοητή σκηνή με το «show» της ημέρας. Αυτά όλα αποτελούν οντότητες στις οποίες ο επισκέπτης συναντάει καθένα πολιτισμικό επεισόδιο ξεχωριστά.

Εικ. 59
Άποψη του εσωτερικού της έκθεσης
Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

Τα πολιτισμικά επεισόδια που συναντώνται, βάσει όλης της βιβλιογραφικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε και παρουσιάζεται στο δεύτερο κεφάλαιο, τελικά διαμορφώνονται ως:

1. Τα τατουάζ της Αριστοκρατίας στη Βικτωριανή Εποχή
2. Διάφορες δερματοστικτικές πρακτικές της Πολυνησίας
3. Τη γηραιότερη tattoo artist εν ζωή, Apo Whang-Od, στις Φιλιππίνες
4. Τα τατουάζ στο χωριό Dulong της Κίνας
5. Την αρχαιότερη καταγεγραμμένη μούμια με τατουάζ, τον Ότζι

6. Τη δερματοστιξία στην Ελλάδα από την αρχαιότητα, μέχρι τον 21^ο αιώνα
7. Γυναικείες μούμιες με τατουάζ της αρχαίας Αιγύπτου
8. Το τατουάζ των βουδιστών στην Ταϊλάνδη
9. Τα τατουάζ στα Τσίρκο της Βικτωριανής Εποχής
10. Τα τατουάζ των Γιακούζα στην Ιαπωνία
11. Τον Sailor Jerry -πατέρα των old-school tattoos στη δυτική κουλτούρα
12. Τον Jimmy -τον πρώτο επαγγελματία τατουατζή στην Ελλάδα
13. Τα τατουάζ στο Πολεμικό Ναυτικό
14. Τα τατουάζ στις ρωσικές φυλακές
15. Τα τατουάζ στο σήμερα

Κάνοντας μια ανασκόπηση, οι εν λόγω ενότητες αποτελούν απόσταγμα της έρευνας έχοντας ένα κύριο στόχο: να αντιληφθεί ο επισκέπτης την ευρύτητα του τατουάζ στο χώρο και το χρόνο, αλλά και σε σχέση με τις αιτίες για τις οποίες αυτό γίνεται. Σαφώς, η περιήγηση δεν αφορά σε μια απολύτως ολοκληρωμένη αφήγηση γύρω από το τατουάζ, ωστόσο είναι αρκετή για να καταλάβει κανείς πως το τατουάζ γίνεται από πάντα και παντού. Άλλωστε αυτό είναι αναπόφευκτο εφόσον συναντάμε εξιστορήσεις από τοποθεσίες όλων των Ηπείρων, ξεκινώντας από το 3.500 π.Χ. και καταλήγοντας σταδιακά στο σήμερα, από τα ανώτερα έως τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα και από ένα φάσμα αιτιών που αφορούν στη πνευματικότητα, τη θρησκεία, την ομορφιά, την ιατρική περίθαλψη, τη γονιμότητα, το αίσθημα του ανήκειν σε ένα κοινωνικό σύνολο, τα διάφορα κοινωνικά στρώματα, τη μνήμη, την τέχνη και τα έθιμα ενός τόπου.

Για να ξεκαθαρίσει η εικόνα, παρακάτω ακολουθεί εκτενής περιγραφή κάθε πολιτισμικού επεισοδίου μεμονωμένα. Πριν όμως από αυτή, διευκρινίζεται πως η περιήγηση του επισκέπτη είναι ελεύθερη οπότε η σειρά με την οποία θα αναφερθούν οι εγκαταστάσεις των επεισοδίων δεν αντιστοιχεί στον τρόπο με τον οποίο επιλέγει καθένας να κατευθυνθεί και είναι ενδεικτική.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, στο χώρο υπάρχουν πέντε τραπεζάκια, στα οποία υπονοείται ότι κάθονται οι «πελάτες», δηλαδή τα διάφορα πολιτισμικά επεισόδια. Σε κάθε τραπέζι, εφάπτεται μια επιφάνεια εξηλασμένης πολυστερίνης η οποία λειτουργεί ως φόντο για το επιπρόσθετο υλικό της εκάστοτε ενότητας. Σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις, κάθε τραπέζι περιλαμβάνει περισσότερες από μια ενότητες. Ουσιαστικά σε κάθε μια από τις δύο όψεις της εξηλασμένης πολυστερίνης, διαδραματίζεται και διαφορετικό πολιτισμικό επεισόδιο. Αυτό συμβαίνει τόσο για εξοικονόμηση χώρου, όσο και υλικών, οπότε και το αφηγηματικό υλικό διαμορφώθηκε ανάλογα, ώστε να χωράει στις υπάρχουσες επιφάνειες, χωρίς όμως να χαθεί η απαραίτητη πληροφορία.

ΠΡΩΤΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Αρχίζοντας από το πρώτο τραπέζι, στη μπροστινή όψη της εξηλασμένης πολυστερίνης υπάρχουν τα τατουάζ της Αριστοκρατίας στη Βικτωριανή Εποχή. Για την αποτύπωση αυτής της ενότητας, σχεδιάστηκε στην επιφάνεια ένα μεγάλο βικτωριανό σπίτι, με λευκό μαρκαδόρο. Το σπίτι περιλαμβάνει τέσσερα παράθυρα, μέσα στα οποία κολλήθηκαν φωτογραφίες αριστοκρατών που έφεραν μεγαλεπήβολα τατουάζ, δημιουργώντας την ψευδαίσθηση ότι αυτοί οι άνθρωποι βρίσκονται μέσα σε αυτό το κτήριο. Η αλήθεια είναι πως σκοπός ήταν να υπάρχουν φωτογραφίες γνωστών αριστοκρατών και γόνων βασιλικών οικογενειών όπως η Πριγκίπισσα Σίσσυ, ο Βασιλιάς Παύλος κλπ.. Έπειτα όμως από έρευνα διαπιστώθηκε πως δεν υπάρχει καθόλου επαρκές φωτογραφικό υλικό, του οποίου η ανάλυση να είναι αρκετά υψηλή για να φαίνεται η λεπτομέρεια των τατουάζ -κάτι που ήταν θεμιτό σε αυτή την περίπτωση λόγω του ότι πρόκειται για ιδιαίτερα περίτεχνα σχέδια, δεδομένης και της περιόδου. Για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος, επιλέχθηκαν φωτογραφίες, οι οποίες ναι μεν δεν αφορούν σε γνωστές πριγκιπικές φυσιογνωμίες, ωστόσο αντικατοπτρίζουν την τεχνοτροπία και τα σχέδια των tattoos που έφεραν οι αριστοκράτες εκείνης της εποχής, χωρίς αυτό να αποτελεί πρόβλημα. Στην πραγματικότητα, ο επισκέπτης μπορεί να προσλάβει την επιθυμητή πληροφορία ακριβώς με τον ίδιο τρόπο.

Εικ. 60
Αποψη της πρώτης εγκατάστασης στην ενότητα της Αριστοκρατίας
Πηγή: Ελένη Γαλάνη

Για την επεξήγηση αυτού του αφήγηματος, στο τραπέζι υπήρχε ένας κατάλογος με ένα κοκτέιλ στον οποίο αναγραφόταν:

COCKTAIL

ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΚΟ

Ένα κοκτέιλ φερμένο από τα βάθη της Ασίας στη Βικτωριανή Αγγλία. Μια δόση δράκοι, μερικές σταγόνες οικογενειακών εμβλημάτων και άρωμα οικοσήμων κάνουν αυτή τη συνταγή ιδανική για όλη την αφρόκρεμα της κοινωνίας.

Εικ. 61
Άποψη της πρώτης εγκατάστασης στην ενότητα της Πολυνησίας
κατά τη χρήση ακουστικών από επισκέπτρια της έκθεσης
Πηγή: Ελένη Γαλάνη

Η δεύτερη ενότητα του τραπεζιού αφορά στα τατουάζ της Πολυνησίας και αναπαρίσταται στην πίσω όψη της ίδιας εξηλασμένης πολυστερίνης. Στην επιφάνεια της κολλήθηκε -ως φόντο- μια φωτογραφία από το ημερολόγιο του Joseph Banks όταν κατέγραφε όσα έβλεπε σχετικά με το τατουάζ στην Πολυνησία, ενώ από πάνω τοποθετήθηκε ένα πορτραίτο του Captain James Cook, ένα «χειρόγραφο» του J. Banks που μεταφράζει τις σημειώσεις του, φανερώνοντας αποικιοκρατικές αντιλήψεις της εποχής, και τρεις ομάδες φωτογραφιών που αποκαλύπτουν σώματα και πρακτικές της περιοχής. Πρόκειται για δύο φωτογραφίες που αφορούν στη Σαμόα στο παρελθόν και το παρόν, δύο φωτογραφίες για τη Χαβάη στο παρελθόν και το παρόν και δύο

για τους Μαορί στη Νέα Ζηλανδία. Σε κάθε ομάδα φωτογραφιών κρέμεται από ένα ζευγάρι ακουστικών, τα οποία ο επισκέπτης φοράει για να ακούσει τα ηχητικά αποσπάσματα που συμπληρώνουν τη σύνθεση. Μέσα από τις συγκεκριμένες φωτογραφίες, ο επισκέπτης αντιλαμβάνεται πως πρόκειται για μια πρακτική που αποτελεί εθιμοτυπική παράδοση στο πέρασμα του χρόνου.

Παρακάτω παραθέτονται τα σενάρια που γράφτηκαν για τις ηχογραφήσεις.

Για τη Σαμόα:

Στη Σαμόα, είμαστε τυχεροί γιατί το tatau μπόρεσε και επιβίωσε, όχι όπως στην Ταϊτή ή την Τόνγκα...εκεί η αποικιοκρατία και οι χριστιανικές ιεραποστολές το εξαφάνισαν. Και δεν είναι τυχαίο που τα καταφέραμε...tatau σημαίνει όμορφο...άρτιο...από κει προκύπτει το σημερινό tattoo. Νομίζω ο Banks ήταν ο πρώτος που το κατέγραψε, τότε το 18^ο αιώνα στις Μεγάλες Εξερευνήσεις. Αλλά τι σημασία έχει; Το σημαντικό εδώ είναι η παράδοση αυτής της τέχνης. Στην αρχή, μόνο σπουδαίοι γόννοι αρχηγών μπορούσαν να τα κάνουν. Κι αυτό ήδη απ' τα 14 μέχρι τα 18...πως θα γινόντουσαν σωστοί ενήλικες άλλωστε; Πως θα έδειχναν σεβασμό στους μεγαλύτερους; Άσε που έτσι ενέπνεαν όλους τους άσημους. Αλλά αν ήσουν γυναίκα, έπρεπε να το διεκδικήσεις με κάποιο τρόπο. Σύμβολο μητρότητας που προστάτευε και υπηρετούσε την οικογένεια. Κυρίως στους μηρούς το κάνανε. Για εμάς, είχε μια ιερότητα...μια μυστικότητα. Μάλιστα πριν τα τέλη του '70 δεν το δείχναμε σχεδόν ποτέ...το έκρυβαν κάτω από τις μακριές φούστες...δεν ήταν δηλαδή όπως τώρα με τα σορτς...είναι και λίγο σαν μόδα πλέον.

Για τη Χαβάη:

Εδώ, στη Χαβάη, μιλάμε για μια παράδοση που έχει εξαφανιστεί τουλάχιστον απ' το 1830 -ως αρχέγονη παράδοση πάντα. Πλέον αρκετά φορεμένα, αυτά τα γεωμετρικά μαύρα σχέδια, ήταν όλα εμπνευσμένα από τη φύση. Συμβόλιζαν το νερό, τα κύματα, τα δόντια ενός καρχαρία, τις χελώνες, τις όμορφες φυλλωσιές των δέντρων, τέτοια. Κι αυτά με τη σειρά τους προστάτευαν πνευματικά το σώμα. Ιδανική κατοικία για τους θεούς. Κι όταν το κοκάλινο χτενάκι, τρυπούσε το δέρμα, τότε οι προσευχές που έψελνε αυτός που στο 'κανε, εισχωρούσαν μέσα σου. Σημάδι που χαρακτηρίζει τα άτομα ως κάτοικοι ενός χωριού, λάτρεις του ίδιου θεού, απόγονοι κάποιου κοινού προγόνου. Τώρα...τώρα στολίζουν τα σώματα των άλλων...έντονα και μαύρα ζιγκ ζαγκ, επιβλητικά και ωραιοποιημένα μοτίβα από μηχανές κι όχι από κόκκαλα γλάρων ή καρύδες.

Για τη Νέα Ζηλανδία:

Το πιο γνωστό είναι το δικό μας, των Μαορί, στη Νέα Ζηλανδία. Αυτό το tribal, με τα σκουρόχρωμα μοτίβα, που κάνετε πολλοί στα μπράτσα σας. Αλλά τι να το κάνεις, αν δεν τελεί τον σκοπό του. Μέχρι πριν τον 20^ο αιώνα γινόταν μόνο από άντρες κυρίως στο πρόσωπο. Έτσι ήσουν άντρας, γενναίος πολεμιστής, σπουδαίος αρχηγός. Μπορεί να πονούσε πολύ αλλά τουλάχιστον έδειχνες ποιος είσαι. Μην κοιτάς που με την αποικιοκρατία το πήρατε και το κάνατε...θα ακουστεί σκληρό...σαν τα μούτρα σας; Δεν ξέρω. Σαν τα δικά μας σίγουρα όχι. Για τις γυναίκες όμως είναι αλλιώς. Δεν μπορεί να ομορφύνει ένα γυναικείο πρόσωπο, χωρίς να στάξει αίμα. Και εγώ, αισθάνομαι ευλογημένη που το 'κανα. Το να φέρεις ένα τέτοιο τατουάζ σήμερα δημιουργεί έναν ηλεκτρισμό...νιώθεις πραγματική σύνδεση με τους προγόνους σου...είναι ιερό. Έτσι νιώθω σαν να ολοκληρώνεται η ζωή...η ωριμότητα που χάθηκε στη γενεαλογία μας μετά από τόσα χρόνια που μας χώρισαν από τη γη μας, τη γλώσσα μας. Νομίζω δεν υπήρξε ποτέ γυναίκα, στην ιστορία του τόπου μας, που να μην είχε κάποιο τατού στο πρόσωπο. Απ' όσο ξέρω, οι μισογυνιστικές και χριστιανικές ιδεολογίες της βικτωριανής εποχής ήταν ο λόγος που πολλές απομακρύνθηκαν από συγκεκριμένες μορφές τέχνης, όπως το τατουάζ. Δεν φαντάζεσαι πόσο σημαντικό είναι να ξέρεις ότι θα σου κάνει ένα τέτοιο tattoo μια γυναίκα...έχεις άλλη σύνδεση όταν σε αγγίζει μια από μας, σε μια τόσο προσωπική στιγμή. Γι' αυτό και όποιος στο κάνει, σε θεραπεύει με κάποιο τρόπο. Θυμάμαι πολλές το έκαναν μετά από κάποια αποβολή ή υστερεκτομή...δεν είναι εύκολο. Και γω δηλαδή έτσι το έκανα...τότε ήταν η στιγμή...σ' αυτό το λυτρωτικό ταξίδι που κατάλαβα ότι αξίζω και ότι...και ότι τα κατάφερα μετά από χρόνια που υπέστην κακοποίηση...σεξουαλική κακοποίηση...βία. Είναι μια διαδικασία εξερεύνησης της ταυτότητάς σου. Τώρα ξέρω ποια είμαι ως γυναίκα, ως μητέρα, ως αδερφή. Και οι γιαγιάδες μου είχαν, η μητέρα μου, η αδερφή μου, οι κόρες μου...το φοράμε γενιές και γενιές στην οικογένεια μας. Να ξέρεις πως για μας δεν είναι θέμα μόδας, κουβαλάει ιστορία ως σημάδι αντίστασης, σημάδι του ποια είσαι και τι κατάφερες. Γιατί όταν βάζεις μελάνι στο δέρμα σου, δεν έχει επιστροφή, μένει ανεξίτηλο, μαζί σου. Αν με ρωτάς, ναι είναι ok να έχεις μια μελισσόουλα στην πλάτη, ένα λουλούδι στο στήθος...αλλά στο πρόσωπο...στο πρόσωπο είναι σημάδι ταυτότητας. Είναι πλέον ξεκάθαρο σε όλους του ποια είσαι και από που έρχεσαι, από τότε...μέχρι σήμερα.

Τέλος, στον κατάλογο για την Πολυνησία γράφεται:

COCKTAILS

ΜΑΟΡΙ

Ένα κοκτέιλ με βάση περίτεχνα σκουρόχρωμα μοτίβα, στοιχεία έμφυλου και κοινωνικού διαχωρισμού και νέτες πολιτισμικής ταυτότητας. Φτιάχνεται από οστά ή δόντια γλάρων, φαλαινών ή καρχαριών σκαλίζοντας το δέρμα.

Σερβίρεται κυρίως σε πολεμιστές.

ΤΑ ΤΑΥ

Ένα κοκτέιλ με βάση λεπτά συμμετρικά σχέδια, τελείες και γραμμές, χυμό ισορροπημένων συνθέσεων από τη μέση έως τους μηρούς, πουρέ επιτευγμάτων και νότες γλωσσικού κώδικα, ενσωματώνοντας μόνιμα την οικογενειακή κατάσταση στον πελάτη. Προτείνεται σε τρεις γεύσεις θεϊκών οντοτήτων: σαρανταποδαρούσα, κοχύλι, νυχτερίδα.

ΧΑΒΑΝΕΖΟΣ

Ένα κοκτέιλ με βάση εξαιρετικά γεωμετρικά μοτίβα τεθλασμένων γραμμών, ζιγκ ζαγκ, τρίγωνα, μερικές σταγόνες νερού και άλλων στοιχείων της φύσης. Φτιάχνεται με ένα χτενάκι από κόκκαλα γλάρου και ένα βαρύ σφυράκι από καρύδα που το χτυπάει προς το δέρμα.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Περνώντας στο ακριβώς από πίσω τραπέζι συναντάμε τις παρέες της Aro Whang-Od από τις Φιλιππίνες και των γυναικών του χωριού Dulong στην Κίνα. Στη μπροστινή όψη της εξηλασμένης πολυστερίνης κολλήθηκε μια φωτογραφία της Whang-Od που πιάνει όλο το πλάτος της επιφάνειας. Με αυτό τον τρόπο, ο επισκέπτης δημιουργεί ήδη μια πρώτη εικόνα για το θέμα αυτής της ενότητας. Στη φωτογραφία που επιλέχθηκε, η οποία είναι πολύ πρόσφατη και μαρτυρά το ότι πρόκειται για μια πολύ ηλικιωμένη γυναίκα, η ίδια κάθεται σε μια καρέκλα οπότε ταιριάζει και με τη λογική του μπαρ. Προφανώς, πρόκειται για μια φωτογραφία στην οποία φαίνεται πως το μεγαλύτερο μέρος του σώματος της είναι καλυμμένο από τατουάζ, ενώ αρκετά ευδιάκριτα είναι και τα γεωμετρικά μοτίβα που τα χαρακτηρίζουν.

Εικ. 62

Άποψη της δεύτερης εγκατάστασης στην ενότητα των Φιλιππίνων κατά την προβολή βίντεο από επισκέπτ(ρι)ες της έκθεσης
Πηγή: Ελένη Γαλάνη

Στη συνέχεια, στο τραπέζι υπάρχει μια οθόνη, η οποία προβάλλει ένα βίντεο, διάρκειας 3 λεπτών, ειδικά διαμορφωμένο για τις ανάγκες της έκθεσης. Για τη δημιουργία του χρησιμοποιήθηκαν 5 διαφορετικά βίντεο συνθέτοντας ένα κολλάζ που προβάλλει την αρχική διαδικασία για τη κατασκευή των βελονιών και του μελανιού που απαιτεί η πρακτική, έπειτα την εφαρμογή των σχεδίων που διαλέγουν οι πελάτες στο σώμα, τη διαδικασία του χτυπήματος στο δέρμα και τέλος, τα σχέδια αυτούσια στο σώμα. Τα πλάνα εναλλάσσονται και άλλοτε είναι κοντινά άλλοτε μακρινά, ώστε να δημιουργηθεί ένα ιδιαίτερα λεπτομερές προϊόν.

Εικ. 63
Άποψη της δεύτερης εγκατάστασης στην ενότητα των Φιλιππίνων
Πηγή: Ελένη Γαλάνη

Το βίντεο συμπληρώνεται από δύο διαφορετικούς ήχους: τα χτυπήματα της βελόνας στο σώμα που προκύπτουν από τη συγκεκριμένη πρακτική και, στο υπόβαθρο, στοιχεία της φύσης όπως το θρόισμα των φύλλων και τα κελαηδήματα πουλιών, καθώς αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της πρακτικής αυτής. Ας μην ξεχνάμε πως πρόκειται για μια διαδικασία, η οποία ανήκει σε ένα επαρχιακό χωριό των Φιλιππίνων που γίνεται μάλιστα σε εξωτερικό χώρο. Ο ήχος, δημιουργεί ασυναίσθητα την εντύπωση αυτή στον επισκέπτη, ενισχύοντας τα όσα βλέπει.

Σχετικά με τον κατάλογο που βρίσκεται στο τραπέζι, περιλαμβάνει mocktail και όχι cocktail, αφού στην περίπτωση αυτή, απαγορεύεται η κατανάλωση αλκοόλ πριν ή κατά τη διάρκεια της πρακτικής και συγκεκριμένα αναφέρει:

MOCKTAILS

ΒΑΤΟΚ

Ένα μοκτέιλ από τα βάθη των Φιλιππίνων, έχοντας βάση λιτά γεωμετρικά μοτίβα, στοιχεία έμφυλου διαχωρισμού, σιρόπι κατάκτησης για τους άντρες που σκότωσαν εχθρούς, μεθυστικό άρωμα ομορφιάς και γονιμότητας για τις γυναίκες και μελάνι από αιθάλη και νερό. Φτιάχνεται από τη γηραιότερη tattoo artist εν ζωή, Whang-Od (106 ετών) και την εγγονή της, με ένα στικ μπαμπού και αγκάθι πορτοκαλιάς που διώχνει όσα κακά πνεύματα ελκύονται από το τρεχούμενο αίμα στο σώμα. Προτείνεται σε τρεις γεύσεις: σαρανταποδαρούσα, λέπια φιδιού, δέσμες ρυζιού.

Σημείωση: Για την αποφυγή μόλυνσης ή θανάτου, σερβίρεται χωρίς αλκοόλ.

Στην ακριβώς πίσω όψη αυτής της επιφάνειας, τοποθετείται η ενότητα των τατουάζ στην περιοχή Dulong. Για την εγκατάσταση αυτή, τυπώθηκαν φωτογραφίες από πορτραίτα ηλικιωμένων γυναικών που φέρουν ακόμα αυτά τα τατουάζ στα πρόσωπα τους και ύστερα κόπηκαν σε σχήμα πεταλούδας εφόσον αυτό ακριβώς συμβολίζουν, υπονοώντας το θέμα στο υποσυνείδητο του επισκέπτη. Στη συνέχεια κολλήθηκαν διάσπαρτα στην επιφάνεια, ας πούμε από τον κορμό του σώματος τους, δημιουργώντας την ψευδαίσθηση ότι πετάει ένα κοπάδι από πεταλούδες. Εάν σκεφτεί κανείς ότι αυτές οι πεταλούδες, άρα οι κυρίες του χωριού έχουν τις δικές τους μαρτυρίες, ηχογραφήθηκαν δύο ξεχωριστά αποσπάσματα για την περίπτωση. Ανάμεσα τους, τοποθετήθηκαν δύο ζευγάρια ακουστικά, ώστε όταν τα φορέσει ο επισκέπτης να μπορέσει να ακούσει τις ιστορίες των γυναικών. Όπως και προηγουμένως, έτσι και στην περίπτωση αυτή δημιουργήθηκαν δύο σενάρια εκ νέου, βασισμένα σε αληθινές εξιστορήσεις και ηχογραφήθηκαν αποκλειστικά από γυναικείες φωνές, προσαρμόζοντας τον τόνο στο ανάλογο συναίσθημα που έπρεπε να λάβει ο επισκέπτης. Τα αποσπάσματα που ακούστηκαν περιείχαν τα εξής σενάρια:

Απόσπασμα 1^ο:

Ο άντρας μου ζήτησε να το κάνω. Πίστευε ότι ήταν όμορφο. Φάνταζε ως η καλύτερη επιλογή για όλες τις γυναίκες τότε. Είναι ένα έθιμο των ανθρώπων εδώ. Εγώ δεν το πιστεύω. Αλλά άμα δεν το έκανα θα γινόμουν περίγελος της φυλής μας. Απλά δεν καταλαβαίνω πως έγινε σύμβολο ομορφιάς. Ο μύθος λέει ότι ξεκίνησε μεταξύ των γυναικών ως κάτι άσχημο. Το έκαναν δηλαδή προκειμένου να φαίνονται άσχημες και να μην τις βιάζουν άντρες των γύρω φυλών...συνέβαινε τότε αυτό. Μακάρι να μπορούσε η τεχνολογία να με βοηθήσει να το βγάλω απ' το πρόσωπο μου, θα μ' άρεσε. Πιστεύω ο στιγματισμός του προσώπου είναι ένα κακό έθιμο. Τότε όμως ήμασταν υποχρεωμένες.

Απόσπασμα 2^ο:

Σχεδόν όλοι οι δερματοστίκτες έχουν πεθάνει στο χωριό μας. Τώρα κανείς δεν υποχρεώνει τις γυναίκες να βάζουν αυτές τις μουτζούρες παρά τη θέληση τους. Αυτό επιτρέπει στις επόμενες γενιές να παραμείνουν όμορφες, σε αντίθεση με εμάς, που έχουμε αυτά τα τατουάζ στα πρόσωπα μας για όλη μας τη ζωή. Εγώ το έκανα στα 13. Χρησιμοποιούσαμε ένα κλαδί με αγκάθια που κατευθείαν χτυπούσε το δέρμα. Δεν χρησιμοποιούσαμε μελάνι, μόνο στάχτη. Πρώτα ζωγραφίζαμε το σχέδιο με ένα πινέλο και μετά έμπαινε η βελόνα. Άνοιγε πληγή και το δέρμα μάτωνε, μα έτσι το μελάνι έμπαινε κάτω απ' αυτό, μέχρι να επουλωθεί.

Εικ. 64
Άποψη της δεύτερης εγκατάστασης στην ενότητα της Κίνας
Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

Στον κατάλογο που αφορά αυτή την ενότητα, γράφεται:

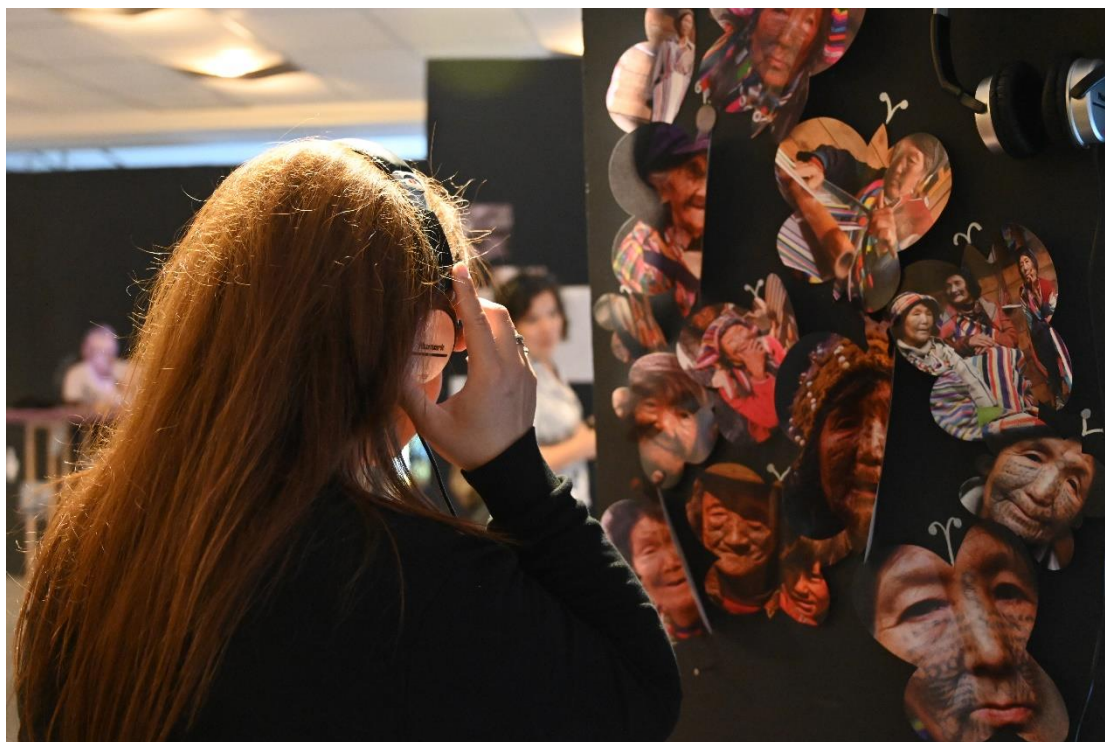
COCKTAILS

CI SHEN

Ένα παραδοσιακό κοκτέιλ με κυρίαρχο στοιχείο τη ζωγραφική, νότες δράκου ή τίγρης και κατ' επέκταση θηρία που συμβολίζουν τη δύναμη για έναν πολεμιστή. Δεν σερβίρεται, λόγω απαγόρευσης από την κινεζική κυβέρνηση.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Ένα κοκτέιλ αντιθέσεων μεταξύ ασχήμιας και ομορφιάς. Σιρόπι μαύρων μοτιβών στο πρόσωπο που απεικονίζουν την πεταλούδα και μαρμελάδα ανάγκης για επιβίωση αποτελούν μεθυστικό συνδυασμό. Σερβίρεται στις τελευταίες ηλικιωμένες του χωριού Dulong στην Κίνα.

Εικ. 65

Άποψη της δεύτερης εγκατάστασης στην ενότητα της Κίνας κατά τη χρήση ακουστικών από επισκέπτρια της έκθεσης
Πηγή: Ελένη Γαλάνη

ΤΡΙΤΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Φεύγοντας από αυτές τις ενότητες, στο κέντρο της εκθεσιακής αφήγησης συσπειρώνονται τρεις διαφορετικές παρέες, μοιραζόμενες το ίδιο τραπέζακι. Στη συνολική εγκατάσταση τοποθετούνται δυο επιφάνειες εξηλασμένης πολυστερίνης, η μία απέναντι από την άλλη.

Ξεκινώντας από τις πρώτες δύο, περιλαμβάνουν το υλικό που αφορά τη μούμια του Ότζι. Για αυτή την ενότητα, σε κάθε μια από τις μπροστινές όψεις των δύο επιφανειών σχεδιάστηκε με λευκό μαρκαδόρο, το περίγραμμα του σώματος του. Το σχέδιο αποτελεί απομίμηση μιας γνωστής εικόνας που κυκλοφορεί στο διαδίκτυο, στην οποία φαίνεται το σώμα της μούμιας ξαπλωμένο μπροστά και πίσω. Έτσι, κάθε μια από τις επιφάνειες δείχνει μια από τις όψεις της μούμιας, σχεδιαστικά. Ακριβώς από πάνω, τοποθετήθηκαν

μεγεθυμένες φωτογραφίες από τα τατουάζ, τα οποία ο ίδιος έφερε. Αυτές όμως οι φωτογραφίες, δεν τοποθετήθηκαν σε τυχαία σημεία. Αντιθέτως, όλες κολλήθηκαν ακριβώς στα σημεία που αποκάλυπταν την πραγματική τους θέση. Με αυτή την τεχνική, ο επισκέπτης μπορούσε να καταλάβει σε ποιο ακριβώς σημείο αντιστοιχούσε κάθε σύμβολο, χωρίς μάλιστα να δυσκολευτεί να τα ξεχωρίσει στο αλλοιωμένο σώμα ολόκληρης της μούμιας, πράγμα το οποίο θα μπορούσε να είναι και αρκετά αποκρουστικό στο ανθρώπινο μάτι.

Εικ. 66
Αποψη της τρίτης εγκατάστασης στην ενότητα του Ότζι
Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

Φυσικά, για να καταλάβει ο επισκέπτης περί τίνος πρόκειται έπρεπε να διαβάσει τον κατάλογο, στον οποίο έγραφε:

COCKTAIL

THE ICEMAN

Δροσιστικό κοκτέιλ με βάση την αρχαιότερη καταγεγραμμένη μούμια που φέρει tattoo, τον Ότζι. Περιέχει χυμό 61 αντικριστών και σταυρωτών γραμμών σε μέρη του σώματος, που συμπίπτουν με τα κλασικά σημεία κινέζικου βελονισμού και αφρό καταπολέμησης

πνευμονοπαθειών, αρθρίτιδας και στομαχικών λοιμώξεων. Σερβίρεται αποκλειστικά με πάγο Άλπεων, ο οποίος διατήρησε τη μούμια του Ότζι από το 3255 π.Χ. μέχρι το 1991 μ.Χ..

Πίσω από την ενότητα αυτή, δεν θα μπορούσε παρά να βρίσκονται οι ενότητες της αρχαίας Αιγύπτου, κι αυτό διότι δημιουργεί μια αλληλουχία ανάμεσα σε ενότητες που αφορούν την αρχαιότητα. Και οι τρεις ενότητες, περιλαμβάνουν τις τρεις αρχαιότερες ενδείξεις εύρεσης tattoo που παρουσιάζει η έκθεση.

Εικ. 67
Αποψη της τρίτης εγκατάστασης στην ενότητα της Αιγύπτου
Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

Ακολουθώντας το παράδειγμα του Ότζι, η περίπτωση της Αιγύπτου τεκμηριώθηκε με αρκετά όμοιο τρόπο. Στην επιφάνεια της εξηλασμένης πολυστερίνης, σχεδιάστηκε το περίγραμμα μιας αιγυπτιακής σαρκοφάγου, ώστε ο επισκέπτης να αντιληφθεί αμέσως ότι «βρισκόμαστε» στην Αίγυπτο. Πάνω από το σχέδιο, κολλήθηκαν και πάλι κοντινές φωτογραφίες από γυναικείες μούμιες που έφεραν τατουάζ, στα αντίστοιχα σημεία. Σε άλλα σημεία κολλήθηκαν φωτογραφίες σχετικές με το θέμα, όπως της θεάς Hathor. Στον κατάλογο έγραφε:

COCKTAIL

HATHOR

Μοναδικό κοκτέιλ αιγυπτιακής συνταγής από το 2000 π.Χ., βασισμένο σε ένα νοητό δίκτυ από τελείες και γραμμές στην περιοχή της λεκάνης. Περιέχει χυμό γονιμότητας, πουρέ αναπαραγωγής, σιρόπι γέννας και μαρμελάδα περίθαλψης από σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα. Σερβίρεται αποκλειστικά σε γυναίκες, κυρίως παλλακίδες και ιέρειες θεοτήτων.

Όντας στην ενότητα της Αιγύπτου, θα ήθελα να αναφέρω ότι είναι η μοναδική χώρα της Αφρικής, στην οποία γίνεται αναφορά μέσα στην έκθεση. Αυτό συμβαίνει αφενός γιατί αποτελεί το πιο δημοφιλές και ίσως ιδιαίτερο παράδειγμα της Ηπείρου, και αφετέρου ακριβώς επειδή το τατουάζ δεν είναι η πιο διαδεδομένη πρακτική body modification που συναντάται στην περιοχή.

Εικ. 68, 69

Άποψη του εσωτερικού της έκθεσης

Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

Φτάνοντας στο τέλος της περιήγησης αυτού του τραπεζιού, μένει η ενότητα που αφορά στην Ελλάδα. Για του λόγου του αληθές, στην ενότητα αυτή υπήρξε μια μικρή δυσκολία στο ποια χρονική περίοδο θα έπρεπε να επιλεγεί, καθώς έχουν όλες ιδιαίτερο ανθρωπολογικό ενδιαφέρον. Αυτό δεν σημαίνει πως στις υπόλοιπες ενότητες, υπήρχε μόνο σε μια περίοδο ή τοποθεσία. Η διαφορά είναι όμως στο ότι βρισκόμαστε στην Ελλάδα και το τατουάζ έχει υπάρξει κομμάτι της ιστορίας της, γεγονός που τείνουμε να αγνοούμε. Έτσι, στη συγκεκριμένη περίπτωση αποφάσισα να κάνω ένα σύντομο χρονολογικό πέρασμα ανάμεσα σε τρεις σταθμούς: την αρχαιότητα, τα βυζαντινά χρόνια και το παράδειγμα των Βλάχων γυναικών μεταγενέστερα.

Στην επιφάνεια της εξηλασμένης πολυστερίνης τοποθετήθηκαν τρία μικρά ραφάκια, το ένα κάτω από το άλλο. Εφόσον για την Ελλάδα στην αρχαιότητα δεν υπάρχει ήδη κάποιο οπτικοακουστικό υλικό, πέραν μερικών αμφορέων, στο πρώτο ραφάκι τοποθετήθηκε η φωτογραφία μια ανδρικής προτομής. Στο μέτωπο του ανδρός σχεδιάστηκε ένα «Δ», υποδεικνύοντας τα ανεξίτηλα στίγματα που έκαναν στους δούλους εκείνη την εποχή. Το επόμενο ραφάκι έμεινε σχεδόν άδειο. Το μόνο που προστέθηκε, ήταν το σχέδιο ενός μικρού λευκού σταυρού. Το εν λόγω συνέβη για να τονίσει την απαγόρευση των τατουάζ κατά τον Χριστιανισμό, πέραν ορισμένων μικρών χριστιανικών συμβόλων. Αυτός ο σταυρός λοιπόν, συμβολίζει και τα δύο. Στο τελευταίο ραφάκι, κολλήθηκε ένα ασπρόμαυρο πορτραίτο μιας ηλικιωμένης Βλάχας, η οποία έφερε στο μέτωπο ένα σταυροτύπωμα -όπως αναφέρεται στο δεύτερο κεφάλαιο. Ως εκ τούτου, μπορεί κανείς εύκολα να συνειδητοποιήσει πως η περίπτωση των Βλάχων αποτελεί συνονθύλευμα των δύο προηγούμενων παραδειγμάτων και πως υπάρχει συνοχή ανάμεσα στις διάφορες πρακτικές ενός τόπου, ανεξαρτήτου περιόδου.

Εικ. 70
Άποψη της τρίτης εγκατάστασης στην ενότητα της Ελλάδας
Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

Παρατηρώντας την τελική σύνθεση, αυτό που αντικρίζει ο επισκέπτης είναι μια σειρά με τρία ραφάκια, των οποίων το υλικό δεν είναι και απαραίτητα ξεκάθαρο -βλέπεις κάτι, αλλά δεν ξέρεις και ακριβώς τι- είναι δηλαδή

«βουβό». Η επιλογή αυτή είναι απόλυτα στοχευμένη κι ας έρχεται σε αντίθεση με τις υπόλοιπες ενότητες, καθώς σκοπός είναι να μιμηθεί όλες αυτές τις βουβές προθήκες που συναντάμε στα περισσότερα ελληνικά μουσεία.

Βέβαια, όλο το πληροφοριακό υλικό επεξηγείται στα παρακάτω κείμενα του καταλόγου:

COCKTAILS

ΔΕΡΜΑΤΟΣΤΙΞΙΑ

Ένα κοκτέιλ με βάση το στίγμα και την τιμωρία των φοροφυγάδων, συνταγή που σώζεται τουλάχιστον από το 5000 π.Χ.. Περιέχει στοιχεία εξουσίας σε δούλους, όπως το γράμμα «Δ» και σύμβολα σε ηττημένους κάποιων ναυμαχίας. Ιστορικοί όπως ο Ηρόδοτος προτείνουν: αν είστε απόκληρος της κοινωνίας, αυτό το κοκτέιλ είναι για σας.

ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Α΄

Ένα κοκτέιλ που απαγόρευσε το 330 μ.Χ. ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Α΄, με την άφιξη του χριστιανισμού. Ο ίδιος προτείνει σφηνάκια χριστιανικών συμβόλων στις παλάμες και τις γάμπες.

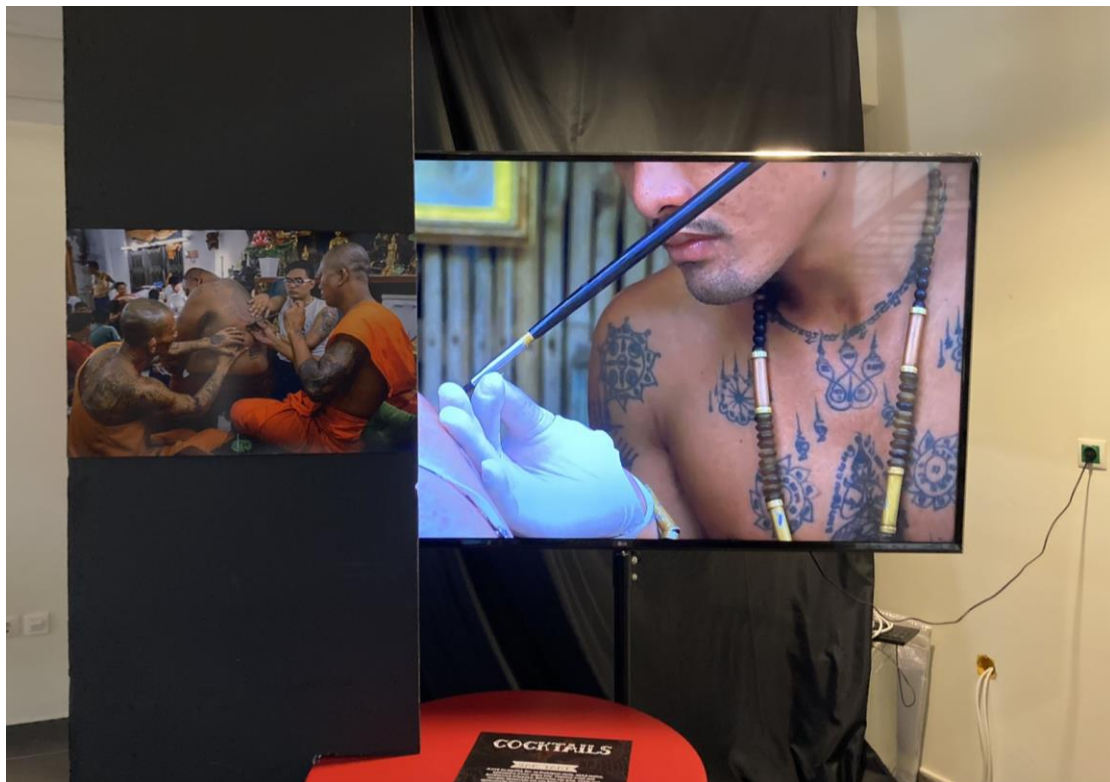
ΣΤΑΥΡΟΤΥΠΩΜΑ

Ένα κοκτέιλ με βάση το μελάνι από φύλλα τσουκνίδας και τσίπουρο, άρωμα από κέντημα, όπως αλλιώς ονομάζεται και μία δόση αποφυγής του εκτουρκισμού. Σερβίρεται αποκλειστικά σε Βλάχες, ανάμεσα στα φρύδια ή στους καρπούς των χεριών, αν και δύσκολα θα συναντήσετε μία από αυτές.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Περνώντας στην άλλη πλευρά του εκθεσιακού χώρου, υπάρχουν δύο ακόμη τραπέζια. Πίσω λοιπόν, του κεντρικού τραπεζιού, βρίσκεται το τραπέζι της Ταϊλάνδης. Σε αυτή την ενότητα, χρησιμοποιείται μόνο η μία όψη της επιφάνειας. Όπως και σε άλλες περιπτώσεις, που είδαμε ή που θα δούμε στη συνέχεια, έτσι και τώρα σκοπός ήταν να υπάρχει στην επιφάνεια της εξηλασμένης πολυστερίνης μια αναγνωριστική φωτογραφία της ενότητας και ένα συνοδευτικό βίντεο, το οποίο προβάλλεται σε κάποια οθόνη στο τραπέζι.

Συγκεκριμενοποιώντας το υλικό της ενότητας, κολλήθηκε μια φωτογραφία που κάλυπτε το πλάτος της επιφάνειας και απεικόνιζε τη διαδικασία κατά την οποία οι μοναχοί κάνουν τατουάζ σε έναν πιστό. Η φωτογραφία που επιλέχθηκε, παρουσιάζει μοναχούς με την παραδοσιακή τους ενδυμασία, ώστε να είναι εμφανές από την αρχή ότι η ενότητα αυτή επικεντρώνεται στο πνευματικό κομμάτι και δη, στο Βουδισμό. Το περισσότερο υλικό όμως βρισκόταν φυσικά στο βίντεο. Για αυτό υπήρχε έντονος προβληματισμός γύρω απ' το πως θα διαμορφωθεί. Θα μπορούσε, και εδώ, να δημιουργηθεί μια σειρά πλάνων με τα βήματα που πραγματοποιούνται σε αυτή την πρακτική. Ακολουθώντας όμως αυτό το σκεπτικό, δημιουργείται σύγχυση σε σχέση με το φεστιβάλ που διοργανώνεται στην Ταϊλάνδη, για το τατουάζ. Έτσι, κατέληξα στο εξής αποτέλεσμα: τη δημιουργία ενός βίντεο το οποίο να μην παρουσιάζει πλάνα με τα βήματα ένα προς ένα, από την αρχή δηλαδή της πρακτικής ώπου να είναι ολοκληρωμένο το τατουάζ πάνω στο σώμα, ωστόσο τα πλάνα αυτά διακόπτονται από ενδιάμεσα στιγμιότυπα που απεικονίζουν τους πιστούς κατά τη διάρκεια του φεστιβάλ. Με αυτόν τον τρόπο προκαλούνται οι αισθήσεις του επισκέπτη, καθώς δημιουργείται έντονη αντίθεση μεταξύ της ηρεμίας που απαιτεί η πρακτική και της απόλυτης έκστασης στην οποία βρίσκονται οι πιστοί κατά τη διάρκεια του φεστιβάλ.

Εικ. 71
Αποψη της ενότητας για την Ταϊλάνδη στην τέταρτη εγκατάσταση
Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

Το εγχείρημα αυτό ενισχύεται από την επιλογή του ήχου στο προϊόν. Το βίντεο ξεκινάει έχοντας στο υπόβαθρο, ψαλμούς των μοναχών, στη συνέχεια ενσωματώνεται σταδιακά ένα παραδοσιακό ταϊλανδέζικο τραγούδι, ενώ ξαφνικά ακούγονται παράλληλα οι εκκωφαντικές κραυγές των πιστών στο φεστιβάλ. Στο τέλος, οι ήχοι αυτοί σταματάνε, οι ψαλμοί επαναφέρονται ενώ ανά διαστήματα ακούγονται χτύποι από το γκονγκ που εναρμονίζονται με το κόψιμο των πλάνων. Η επιλογή αυτή, σε συνδυασμό με τα συγκεκριμένα πλάνα, δημιουργεί ένα άκρως φορτισμένο οπτικό αλλά και ηχητικό αποτέλεσμα στον επισκέπτη. Αυτό σημαίνει πως ο επισκέπτης, αντί να λάβει απλώς οποιαδήποτε πληροφορία, μπορεί να βιώσει εξίσου έντονα συναισθήματα, γεγονός που τον μετατρέπει σχεδόν σε κομμάτι αυτής της διαδικασίας. Το οπτικοακουστικό αυτό υλικό παίζει σε λούπα, διαρκεί συνολικά 3,5 λεπτά και είναι φτιαγμένο από επτά διαφορετικά βίντεο.

Και σε αυτή την περίπτωση, παρ' ότι σίγουρα ο επισκέπτης μπορεί να λάβει τις επιθυμητές πληροφορίες, για την αναλυτικότερη επεξήγηση τους στον κατάλογο γράφτηκε:

COCKTAIL

SAK YANT

Αυτό το κοκτέιλ δεν το διαλέγετε εσείς, αλλά εκείνο, βασισμένο στην αύρα σας. Περιέχει χυμό από βουδιστικά σύμβολα, θεότητες και ζώα, νότες από ισχυρές προσευχές και μία δόση διερεύνηση της προσωπικής συνειδητότητας. Προτείνεται σε γεύση τίγρης, ελέφαντα, σαρανταποδαρούσας ή χελώνας. Σερβίρεται ακολουθώντας τους εξής κανόνες:

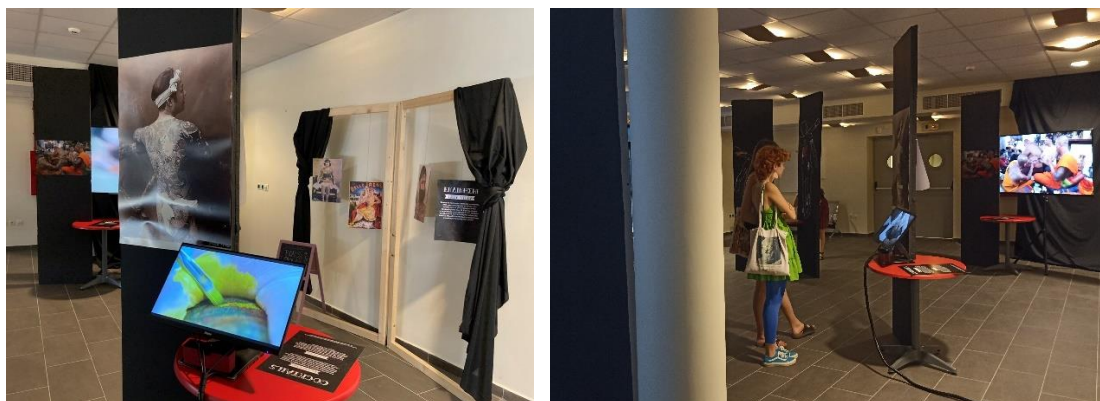
- 1. Μην σκοτώσετε*
- 2. Μην κλέψετε*
- 3. Μην λέτε ψέματα*
- 4. Μην μεθάτε*
- 5. Μην μιλάτε άσχημα για τη μητέρα σας*
- 6. Μην είστε άπιστοι σε μια σχέση*

Σημείωση: Ακολουθήστε αυτά, και ύστερα μπορεί να πλουτίσετε ή να έχετε τύχη στη ζωή σας.

ΠΕΜΠΤΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Το τελευταίο τραπέζι του μπαρ παρουσιάζει την ενότητα της Ιαπωνίας. Όπως και στην «παρέα» της Ταϊλάνδης, έτσι και εδώ το τραπέζι περιέχει μια ενότητα. Η διαφορά έγκειται στο ότι αυτή καταλαμβάνει και τις δύο όψεις της εξηλασμένης πολυστερίνης. Οι δύο διαφορετικές επιφάνειες, χωρίζουν ουσιαστικά τα δύο παραδοσιακά είδη tattoo που συναντάμε στην Ιαπωνία: το

Horimono και το Irezumī. Για το πρώτο, τοποθετήθηκε στην εξηλασμένη πολυστερίνη μια μεγάλη φωτογραφία που καταλαμβάνει όλο το πλάτος της επιφάνειας. Η φωτογραφία φαίνεται ότι είναι αρκετά παλιά και παρουσιάζει το σχεδόν γυμνό σώμα ενός Ιάπωνα, που φέρει μια παραδοσιακή ιαπωνική παράσταση στην πλάτη και τα χέρια. Ο επισκέπτης αντιλαμβάνεται για ακόμη μια φορά περί τίνος πρόκειται από την πρώτη ματιά.

Εικ. 72, 73
Απόψεις για την πέμπτη εγκατάσταση
Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

Σε αυτό βέβαια, βοηθάει και το βίντεο που προβάλλεται σε μια οθόνη τοποθετημένη στο τραπέζι. Για τις ανάγκες της εξιστόρησης, το δίλεπτο οπτικοακουστικό προϊόν που δημιουργήθηκε αποτελείται από έξι διαφορετικά βίντεο. Ομοίως με την περίπτωση των Φιλιππίνων και της Ταϊλάνδης, το βίντεο παρουσιάζει μια ιστορία με αρχή, μέση και τέλος. Ξεκινάει με τα αρχικά βήματα ενός tattoo master πριν ξεκινήσει τη διαδικασία, στη συνέχεια επικεντρώνεται στην τεχνική και τον τρόπο με τον οποίο εισχωρεί το μελάνι στο δέρμα και στο τέλος εμφανίζει έτοιμα τα τατουάζ στο ανθρώπινο σώμα. Μια μικρή διαφοροποίηση από τα υπόλοιπα, είναι ότι σε αυτό το προϊόν, τα ολοκληρωμένα τατουάζ που παρουσιάζονται στο τέλος «ζωντανεύουν» μέσω της τεχνικής «double exposure». Αυτό σημαίνει πως κατά τη διάρκεια ενός πλάνου, εμφανίζεται σταδιακά μια ρεαλιστική σκηνή της ίδιας της παράστασης (που αποτυπώνει ένα τατουάζ). Για παράδειγμα, σε ένα πλάνο που το υποκείμενο φέρει μια παράσταση τατουάζ από κυπρίνους, τότε εμφανίζεται σιγά-σιγά ένα πλάνο από κυπρίνους που κολυμπούν στο νερό, συγχέοντας αυτά τα δύο πλάνα. Η συγκεκριμένη τεχνική ενισχύει στα μάτια του επισκέπτη το πόσο περιγραφικά είναι ήδη αυτά τα τατουάζ, αλλά κυριότερα, του δημιουργεί υποσυνείδητα τη σκέψη ότι πρόκειται για παραστάσεις εμπνευσμένες από την αληθινή ζωή.

Τέλος, από το βίντεο δεν θα μπορούσε να λείπει ο ήχος που συνδέει όλα τα στοιχεία μαζί. Στα πρώτα δευτερόλεπτα της προετοιμασίας του σχεδίου από τον tattoo master, τα πλάνα που κόβονται συνοδεύονται από ταυτόχρονους

χτύπους ενός ιαπωνικού γκονγκ. Στη συνέχεια, ενσωματώνονται σταδιακά δύο κύρια ακούσματα: ο χαρακτηριστικός ήχος που κάνουν οι βελόνες την ώρα που εισχωρούν στο δέρμα και ένα παραδοσιακό ιαπωνικό τραγούδι. Όπως και στα άλλα βίντεο που είδαμε, έτσι και εδώ αυτοί οι ήχοι κρίνονται απαραίτητοι προκειμένου να ενταχθεί ακόμα περισσότερο ο επισκέπτης στο κλίμα, μετατρέποντας τα αισθητήρια του όργανα σε δέκτες μηνυμάτων που εξερευνούν και αποκρυπτογραφούν επιπρόσθετα ερεθίσματα.

Εικ. 74, 75
Απόψεις της πέμπτης εγκατάστασης
Πηγές: Αρχείο της συγγραφέως, Ελένη Γαλάνη

Συνεχίζοντας στην ίδια ενότητα, η άλλη όψη της εξηλασμένης πολυστερίνης παρουσιάζει το είδος του ιαπωνικού Irezumi. Ανακαλώντας το βιβλιογραφικό υλικό του δεύτερου κεφαλαίου, θυμόμαστε πως το Irezumi γίνεται κατά βάση από μέλη των Yakuza και εφόσον συνάδει γενικότερα με τις εγκληματικές οργανώσεις, έχει έναν αρκετά κρυφό χαρακτήρα. Άλλωστε, αυτό είναι και ο λόγος που τα τατουάζ στην Ιαπωνία θεωρούνται μεγάλο ταμπού πλέον, παρά την αρχέγονη παράδοση που τα χαρακτηρίζει στην πραγματικότητα. Ως εκ τούτου, πάλι στη λογική της ενιαίας φωτογραφίας στην επιφάνεια, κολλήθηκε μια σύγχρονη εικόνα δύο αντρών, των οποίων τα σώματα τους περικλείονται από Irezumi. Οι άνδρες είναι όρθιοι, κοιτώντας τον φακό ευθεία μπροστά. Υπάρχει όμως ένα ακόμη βασικό στοιχείο στην εγκατάσταση αυτή. Πάνω από αυτή τη φωτογραφία τοποθετήθηκε ένα ημιδιαφανές φύλλο από ρυζόχαρτο. Έπειτα, ακριβώς πάνω από τα σώματα των αντρών, σχεδιάστηκαν επίσημα κοστούμια που τα καλύπτουν. Έτσι, πάνω από το ρυζόχαρτο ο επισκέπτης μπορεί να διακρίνει τα πρόσωπα των αντρών, όχι όμως τα σώματα τους. Για να τα δει, ακολουθεί τη γραπτή υπόδειξη «ΣΗΚΩΣΕ ΜΕ» που αναγράφεται πάνω απ' την εικόνα και σηκώνει το φύλλο, ανακαλύπτοντας τα γεμάτα τατουάζ σώματα που κρύβονται από κάτω. Αυτό συμβαίνει πρώτον, ακριβώς επειδή αυτή είναι στην πραγματικότητα η ιδιότητα των Irezumi -να παραμένουν κρυφά κάτω από τις επίσημες ενδυμασίες των Yakuza- δεύτερον, επειδή δημιουργεί έναν παραλληλισμό μεταξύ του κοστούμιού που φοριέται και του νοητού κοστούμιού που δημιουργούν στο σώμα αυτά τα τατουάζ, και τρίτον επειδή δίνει τη δυνατότητα διάδρασης του επισκέπτη με το έκθεμα, προκαλώντας

του την περιέργεια να δει τι κρύβεται από κάτω αλλά στο τέλος και το συναίσθημα της έκπληξης.

Στον τελευταίο κατάλογο, ο οποίος ολοκληρώνει τη συνολική εγκατάσταση, αναγράφεται:

COCKTAILS

HORIMONO

Ένα κοκτέιλ βασισμένο σε παραδοσιακή συνταγή που χρονολογείται τουλάχιστον από το 300 π.Χ.. Περιέχει μεγάλες παραστάσεις λαϊκών θρύλων και παραμυθιών, σαμουράι, θεότητες και ζώα, συμπληρωματικές νότες από άνθη κερασιάς, φύλλα σφενδάμου, νέφη και κύματα. Σερβίρεται αποκλειστικά σε όσα άτομα δεν φέρουν τατουάζ, διαφορετικά στην Ιαπωνία πιστεύουμε ότι πρόκειται για εγκληματίες.

IREZUMI

Ένα κοκτέιλ βασισμένο στη συνταγή της Ιαπωνικής μαφίας των Yakuza. Φτιάχνεται με την παραδοσιακή μέθοδο Tebori που ζωντανεύει τα χρώματα με την πάροδο του χρόνου. Η συνταγή είναι μυστική όπως και οι tattoo masters που στο προσφέρουν. Σερβίρεται αποκλειστικά σε όσα άτομα δεν φέρουν τατουάζ, διαφορετικά στην Ιαπωνία πιστεύουμε ότι πρόκειται για εγκληματίες.

Σημείωση: Αν είστε αλλεργικοί στο στίγμα παρακαλώ ενημερώστε το προσωπικό, καθώς εμπεριέχεται και στα δύο κοκτέιλ.

ΕΚΤΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Όπως είδαμε παραπάνω, το μεγαλύτερο μέρος του υλικού παρουσιάζεται μέσα από τις παρέες πελατών που κάθονται στα τραπέζια του μπαρ. Υπάρχουν όμως και μερικές οντότητες, οι οποίες δεν κάθονται σε τραπεζάκια, κι αυτό γιατί δεν είναι πελάτες του μπαρ, αλλά εργαζόμενοι του.

Ξεκινώντας με μία από αυτές, ενδιάμεσα από τα τραπέζια της Ταϊλάνδης και της Ιαπωνίας, βρίσκεται η ενότητα που αφορά στα τσίρκο της Βικτωριανής Εποχής. Η ενότητα αυτή, βρίσκεται σχεδόν κολλητά στον τοίχο της αίθουσας και έχει ένα στόχο: να παραπέμπει σε σκηνή. Εάν σκεφτούμε ότι σε πολλά μπαρ, φιλοξενούνται live προγράμματα μουσικής ή χορού, τότε γιατί και η ενότητα των τσίρκο να μην αποτυπωθεί αντίστοιχα;

Εικ. 76
Άποψη της έκτης εγκατάστασης
Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

Η ιδέα γύρω από αυτό, είναι να υπάρχει μια νοητή σκηνή, παρουσιάζοντας το show της ημέρας, το οποίο δεν είναι άλλο από μια παράσταση τσίρκο. Για την κατασκευή της εγκατάστασης, ένα ξύλινο αναδιπλούμενο παραβάν τοποθετήθηκε λίγα εκατοστά παράλληλα του τοίχου. Στις γωνίες των τελάρων δέθηκαν από δύο κομμάτια μαύρο ύφασμα, ως μίμηση των κουρτινών σε μια θεατρική σκηνή. Το αρχικό πλάνο, ήταν να τοποθετηθεί κόκκινο βελούδινο ύφασμα, για να παραπέμπει ακόμα περισσότερο σε σκηνή performance, αλλά και για να ταιριάζει με το ύφος της Βικτωριανής εποχής. Επειδή όμως δεν βρέθηκε τέτοιο ύφασμα, τελικά τοποθετήθηκε μαύρο, το οποίο υπήρχε ήδη στο χώρο και ταίριαζε με την κουρτίνα στα παράθυρα της αίθουσας, όπως προαναφέρθηκε.

Έπειτα, στα τελάρα κρεμάστηκαν τέσσερις χειροτεχνίες διπλής όψεως. Εκεί, βρισκόταν και όλο το πληροφοριακό υλικό της ενότητας. Συγκεκριμένα, οι χειροτεχνίες αυτές αποτελούνταν από μια φωτογραφία στη μία όψη, και από πίσω είχε κολληθεί ένα κείμενο. Οι τέσσερις αυτές, φωτογραφίες απεικόνιζαν γνωστούς tattooed performers των τσίρκο της εποχής -τη La Belle Irene, την Artoria Gibbons, τον Capt. Constantenus και τη Lady Viola. Οι δύο ήταν αφίσες από παραστάσεις των υποκειμένων, ενώ οι άλλες ήταν ρεαλιστικές φωτογραφίες τους. Με αυτόν τον τρόπο ο

επισκέπτης μπορούσε να καταλάβει ότι πρόκειται για κάποια αφίσα σε τσίρκο, αλλά ταυτόχρονα μπορούσε να δει την πραγματική λεπτομέρεια και την ποσότητα αυτών τατουάζ σε όλη την έκταση του κορμιού.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, αναφέρθηκε πως τα υποκείμενα στα τσίρκο της εποχής, γέμιζαν τα σώματα τους με τατουάζ και έπλαθαν ιστορίες που θα παρακινούσαν το κοινό να τους επισκεφθεί. Επομένως, πίσω από κάθε φωτογραφία ήταν γραμμένη η ιστορία που αντιστοιχούσε στον εκάστοτε performer. Τα κείμενα που γράφτηκαν, αποτελούσαν ελεύθερη μετάφραση των ιστοριών του και ήταν γραμμένα σε α' ενικό πρόσωπο, ώστε να φαίνεται σαν να μιλάει το κάθε υποκείμενο ξεχωριστά στον επισκέπτη. Για ακόμη μια φορά, τα ίδια τα εκθέματα καλούνται ουσιαστικά να μιλήσουν αυτοπροσώπως στο θεατή.

Τα κείμενα έγραφαν:

Για την La Belle Irene:

ΑΠΑΓΩΓΗ!
LA BELLE IRENE

Ήμουν ακόμη παιδί όταν μας αιχμαλώτισαν οι βάρβαροι, με την οικογένεια μου, στην Άγρια Δύση. Ο Καθιστός Ταύρος, αρχηγός της φυλής, υποσχέθηκε στον πατέρα μου πως θα μας ελευθερώσει, μόνο εάν του επιτρέψει να με γεμίσει με τατουάζ από πάνω μέχρι κάτω. Έτσι, δέθηκα σε ένα δέντρο και αυτή η τόσο επίπονη διαδικασία ξεκίνησε. Ο αρχηγός, δούλεψε 9 ώρες και 7 μέρες τη βδομάδα για έναν ολόκληρο χρόνο, πριν μας ελευθερώσει. Κατά τη διάρκεια αυτή, κατάφερε να αποτυπώσει στο σώμα μου 365 διαφορετικά σχέδια!

Για την Artoria Gibbons:

ΣΚΑΝΔΑΛΟ!
ARTORIA GIBBONS

Ο άντρας μου το έκανε. Εγώ ήμουν νέα και όμορφη, εκείνος γέρος και ζήλευε πολύ. Έτσι μια μέρα, γέμισε κάθε σπιθαμή του κορμιού μου με τατουάζ, για να είμαι άσχημη και να μην με θέλει κανείς. Τι έφταιγα;

Για τον Captain Constantenus:

ΑΠΑΓΩΓΗ!
CAPT. CONSTENTENUS

Ήμουν Έλληνας και αιχμαλωτίστηκα μαζί με δύο φίλους μου, κάπου κοντά στη Μογγολία, κατά την Κινεζική Εξέγερση. Εκεί, μας εξανάγκασαν να κάνουμε τατουάζ σε όλο το κορμί, εξαιρώντας τα αυτιά, τα πέλματα και τη μύτη. Το μαρτύριο κράτησε για 7 μήνες, 3 ώρες καθημερινά, όμως οι φίλοι μου δεν άντεξαν και πέθαναν. Εγώ ελευθερώθηκα και παρ' ότι το σώμα μου

έγινε όλο μπλε, με 388 σχέδια επάνω, θεωρούμαι ο πιο θαυμαστός άντρας απ' όλους!

Για τη Lady Viola:

ΕΚΔΙΚΗΣΗ! LADY VIOLA

Έκανα τα πρώτα μου τατουάζ κοντά στο 1920, αφού εκπλήρωσα το όνειρο του πατέρα μου να γίνω νοσοκόμα στην τρυφερή ηλικία των 16. Εκείνος, έπρεπε στη συνέχεια να πληρώσει 5.000 δολάρια για όλα αυτά τα τατουάζ στο σώμα μου. Χαλάλι, πολλοί λένε ότι είμαι η ομορφότερη γυναίκα με τατουάζ στον κόσμο!

Φυσικά, η επιλογή των performer δεν ήταν τυχαία. Το βασικό κριτήριο για τη επιλογή, ήταν να έχουν μεταξύ τους διαφορετικές ιστορίες, ώστε να καταλάβει ο επισκέπτης την πληθώρα αυτών, αλλά και την αντίληψη που επικρατούσε σχετικά με τα τατουάζ εκείνη την εποχή. Σε δεύτερη μοίρα, η τελική σύνθεση προέκυψε και από το ποιες φωτογραφίες εξυπηρετούσαν το σκοπό.

Εικ. 77
Άποψη της έκτης εγκατάστασης
Πηγή: Ελένη Γαλάνη

Η τεχνική αυτή της διπλής όψης, δημιουργεί την επιθυμητή σύνδεση ανάμεσα στα υποκείμενα και τις ιστορίες τους. Αποκαλύπτει δηλαδή, ποιες

είναι οι ιστορίες πίσω από αυτά τα πρόσωπα. Για να βεβαιωθώ όμως, ότι ο επισκέπτης θα καταλάβει όλα τα παραπάνω και θα ανταπεξέλθει σε αυτό το μικρό διαδραστικό στοιχείο, μπροστά από την εγκατάσταση του παραβάν προσέθεσα ένα μικρό μαυροπίνακα, στον οποίο έγραφε «TODAY'S SHOW» και «γυρίστε τα». Ο επισκέπτης μπορεί πλέον να σιγουρευτεί ότι πρόκειται να «παρακολουθήσει» κάποιο show αλλά και ότι θα πρέπει να γυρίσει τις εικόνες για να διαβάσει το κείμενο που βρίσκεται από πίσω.

Τέλος, φεύγοντας από την ενότητα των τσίρκο, δεξιά του παραβάν βρίσκεται ένα ακόμα κείμενο:

ΨΙΤ, Μη τσιμπάς! Μπορεί στα τέλη του 19ου αιώνα οι βασιλείς της Βικτωριανής Αγγλίας να γέμιζαν τα κορμιά τους με εμβληματικά σχέδια, ωστόσο την ίδια περίοδο στην Αμερική, τα πράγματα ήταν αλλιώς. Γυναίκες που δεν κατάφεραν να παντρευτούν, ώστε να έχουν μια αξιοπρεπή ζωή και άνθρωποι που έπρεπε να βγάλουν τα προς το ζην, οικειοποιήθηκαν το tattoo με έναν διαφορετικό τρόπο. Γέμισαν τα σώματά τους, σκαρφίστηκαν ιστορίες βασισμένες σε απαγωγές από αγρίους (παλαιότερα είχε συμβεί κι αυτό) και έπιασαν δουλειά στα τσίρκο εκτίθοντας τα αξιοπερίεργα σώματά τους. Μη ξεχνάς μιλάμε για τέλη του 1800!

Εικ. 78
Άποψη της έκτης εγκατάστασης
Πηγή: Ελένη Γαλάνη

Διαβάζοντας το παραπάνω απόσπασμα, ο επισκέπτης ανακαλύπτει την αλήθεια πίσω από αυτές τις πλαστές ιστορίες. Και αυτό το κείμενο, έχει

στόχο να είναι λιτό και κατανοητό για τον επισκέπτη, ενώ απευθύνεται στο β' ενικό πρόσωπο. Η χρήση της λέξης «ΨΙΤ», πέραν του ότι κεντρίζει το βλέμμα του -όπως και οι τίτλοι στα προηγούμενα κείμενα της εγκατάστασης- προσδίδει και μια μυστικότητα με σκοπό να φέρει στο φως την πραγματικότητα στα μάτια του επισκέπτη, σαν να ανακάλυψε εκείνος την αλήθεια.

ΕΒΔΟΜΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Σε αυτό το σημείο, ήρθε η ώρα να αναλύσουμε τη βασικότερη εγκατάσταση του κυρίου μέρους της περιήγησης, η οποία δεν είναι άλλη από τη μπάρα. Εξ' άλλου μπαρ χωρίς μπάρα, δεν υφίσταται. Αρχικά, για να την τοποθετήσουμε χωρικά, βρίσκεται ακριβώς πίσω από τις εξηλασμένες πολυστερίνες της εισόδου και εκτείνεται από τη μια άκρη τους έως στην άλλη. Όπως γίνεται αντιληπτό, αποτελεί ένα είδος background για όλα τα υπόλοιπα τραπέζια της έκθεσης. Η μπάρα, είναι αρκετά μεγάλη ώστε να χωράει τρεις διαφορετικές οντότητες: τον Sailor Jerry, τον Jimmy και τέλος, το ναύτες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου που είχαν στην κουλτούρα τους το τατουάζ.

Εικ. 79
Άποψη της έβδομης εγκατάστασης
Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

Η αρχική ιδέα της εν λόγω εγκατάστασης ξεκίνησε από την ιστορία του Sailor Jerry. Ο ίδιος, ήταν αρκετά θρύλος, ώστε μετά το θάνατο του να δημιουργηθεί ένα ρούμι προς τιμήν του. Μάλιστα, το ρούμι αυτό αποτελεί συνήθη επιλογή για πολλούς πελάτες σε ένα μπαρ. Επομένως, ήταν εξ' αρχής αποφασισμένο ότι σε αυτή την έκθεση ο επισκέπτης θα μπορεί να το δοκιμάσει, όντας πλέον «πελάτης» και εκείνος σε αυτό το μπαρ. Στην επιφάνεια της μπάρας τοποθετήθηκαν πέντε μπουκάλια Sailor Jerry και πλαστικά ποτήρια με μία φέτα πορτοκάλι, όπως προτείνεται συχνά αυτό το ποτό, και όποιος ήθελε μπορούσε να κεραστεί. Η ιδέα αυτή δημιουργεί μια νέα δυναμική. Ο επισκέπτης, βιώνει πλέον το χώρο ακριβώς σαν να πήγαινε σε ένα μπαρ για να πιει ένα ποτό. Γίνεται αναπόσπαστο κομμάτι της έκθεσης, ξεκλειδώνει νέα εκθεσιακά ερεθίσματα και εμπλουτίζει την περιήγηση του με ένα στοιχείο το οποίο τον βοηθάει να διεισδύσει ακόμα περισσότερο στην κουλτούρα που του παρουσιάζει αυτή η ενότητα.

Φυσικά, κάθε μπάρα έχει και προσωπικό για να σε εξυπηρετήσει. Σε αυτή, οι μπάρμαν είναι δύο: ο Sailor Jerry και ο Jimmy. Συνεχίζοντας με τον πρώτο, στην αριστερή πλευρά της επιφάνειας (που είναι το φόντο της μπάρας) κολλήθηκε μια φωτογραφία του Sailor Jerry, κομμένη περιμετρικά στο σώμα του. Έτσι, δημιουργείται η αίσθηση ότι πραγματικά βρίσκεται ένα άτομο πίσω από τη μπάρα για να σε σερβίρει, και σπάει τα όρια της κλασσικού κάδρου μιας φωτογραφίας.

Στην αριστερή επιφάνεια της μπάρας, υπάρχει ένα τηλέφωνο. Ακολουθώντας τη γραπτή υπόδειξη «TAKE AWAY» που βρίσκεται πάνω από αυτό, ο επισκέπτης σηκώνει το ακουστικό σαν να θέλει ο ίδιος να κάνει μια τηλεφωνική παραγγελία και ακούει ένα διάλογο μεταξύ του Sailor Jerry και μιας πελάτισσας, η οποία θέλει να παραγγείλει το ομώνυμο ποτό. Μέσα από το συγκεκριμένο διάλογο που καταλήγει σε μονόλογο, ο επισκέπτης αντιλαμβάνεται πλέον ποιος είναι ο άντρας της φωτογραφίας, ποια είναι η θρυλική ιστορία του και πως σχετίζεται το γνωστό αυτό ρούμι με την υπόλοιπη έκθεση. Σημειώνεται, ότι μια από τις ανάγκες για τη σχεδίαση αυτής της εγκατάστασης, προέκυψε ακριβώς επειδή πολλοί άνθρωποι φαίνεται να γνωρίζουν και να καταναλώνουν αυτό το ρούμι, αγνοώντας την ιστορία πίσω από αυτό. Επιστρέφοντας στο διάλογο, σαφώς αποτελεί κατασκευασμένο προϊόν, γραμμένο σε α' ενικό πρόσωπο. Το απόσπασμα περιέχει αυτούσιες φράσεις, του ίδιου του Sailor Jerry, ωστόσο έχουν προστεθεί και διάφορα ιστορικά στοιχεία για να μπορέσει ο επισκέπτης να σχηματίσει μια ολοκληρωμένη εικόνα για τη διασπορά των τατουάζ στη Δύση. Στην ηχογράφηση, προφανώς ακούγεται μια αντρική φωνή, προσαρμόζοντας υφολογικά στοιχεία που θα είχε ένας άντρας γύρω στα 60, εκείνη την εποχή, μιμούμενη τον Sailor Jerry.

Εικ. 80

Αποψη της έβδομης εγκατάστασης στην ενότητα του Sailor Jerry

Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

Το σενάριο είχε ως εξής:

-Sailor Jerry με πάγο!

-Χαχ...δεν σερβίρομαι...

-Όχι λέω ένα Sailor Jerry με πάγο, πακέτο.

-Α, νόμιζα αναφερόσουν σε μένα.

-Σε σένα, γιατί, ποιος είσαι;

-Ο Sailor Jerry!

-Δεν καταλαβαίνω...

-Sailor Jerry με πάγο, με φέτα πορτοκάλι, με κόλα...τέτοια ήταν η κληρονομιά που άφησα, μέχρι αρωματικό ρούμι με έκαναν και ακόμα κανείς δεν ξέρει ποιος είμαι. Εγώ είμαι ο Sailor Jerry! Εμένα που με βλέπεις...αχ...τότε το 1920 θα 'ταν...τότε ήταν αλλιώς...ήμασταν άντρες...ναυτικοί...είχαμε κότσια, κι όταν δέναμε, μονάχα τρία πράγματα μας ένοιαζαν: το ρούμι -καλή ώρα-, οι γυναίκες και τα tattoo. Αλήτες μας ανέβαζαν, αλήτες μας κατέβαζαν, μα εμείς γυρνάγαμε τον κόσμο, υπηρετούσαμε την πατρίδα και πίναμε τη ζωή απ' το μπουκάλι.

Ξέρεις όλα στο Δεύτερο Παγκόσμιο ξεκίνησαν...όλοι στο ίδιο καράβι...περήφανοι Αμερικάνοι...κι ο ένας μάθαινε την τέχνη στον άλλο. Μαζί μας ταξίδεψε και το παραδοσιακό tattoo πίσω στην πατρίδα...κατάλαβες, το κλασικό...με τις άγκυρες, τις καρδιές, τα χελιδόνια, τα πλοία, τα όμορφα γυμνά κορίτσια...κάπως έπρεπε και 'μεις να κρατάμε τις αναμνήσεις και τα κατορθώματα μας. Απ' τους Ιάπωνες ξεκίνησε...αυτοί είναι καλοί...μελετούσα ιαπωνικά κόμικς - μερικοί απ' αυτούς μπορούσαν πραγματικά να απεικονίσουν την κίνηση και τη δράση. Μπορούμε να μάθουμε πολλά από εκείνους. Και 'γω, που ήρθα και άνοιξα το τατουατζίδικο στη Χονολουλού, ο μόνος ήμουν που κράταγε επαφές μαζί τους, ανταλλάσσαμε ιδέες, τεχνικές. Καλά, εγώ ήμουν και ο πρώτος που ξεκίνησε να χρησιμοποιεί το μωβ, το λευκό, το κίτρινο, το μπλε -τώρα όλοι το κάνουν. Το χρώμα ήρθε για να μείνει. Ωραίο που είναι, ε; Άλλα όλοι αυτοί οι μαλάκες που με αντιγράφουν δεν ξέρουν ότι το κλειδί για ένα καλό σχέδιο, είναι η απλότητα. Τους σιχαίνομαι αυτούς, κι αν έχεις στο σώμα σου κάτι από εκείνους, μην περιμένεις να σου κάνω κανένα μεγάλο σχέδιο στην πλάτη ή το στήθος! Όχι πως τους ανταγωνίζομαι, μοναδικός ανταγωνιστής μου είμαι εγώ. Δεν έχω κανένα σχέδιο που να μην μπορεί να ξελιχθεί. Γι' αυτό και πιστεύω ότι δεν έχω κάνει ακόμα το καλύτερο μου, μόνο το καλύτερο μέχρι στιγμής. Έτοιμο το ποτό σου.

Στην ίδια λογική, ο μπάρμαν που συναντάμε στη δεξιά πλευρά της μπάρας είναι ο Τζίμης. Όπως και στην περίπτωση του Sailor Jerry, έτσι και τώρα τοποθετήθηκε στην επιφάνεια της εξηλασμένης πολυστερίνης μια φωτογραφία του κομμένη περιμετρικά του σώματος του. Στη φωτογραφία που επιλέχθηκε, ο ίδιος σηκώνει τα μανίκια του πουκαμίσου του, φανερώνοντας τα τατουάζ που φέρει η γερασμένη του επιδερμίδα, όντας τότε κοντά στα 80. Κατ' εμέ, η αντίθεση που δημιουργεί η όψη ενός ηλικιωμένου που φοράει τα συνήθη συντηρητικά ρούχα, όπως ένα πουκάμισο και από πάνω ένα πλεκτό γιλέκο, σε συνδυασμό με τα γεμάτα μελάνι χέρια του, είναι που προκαλεί εντύπωση στον επισκέπτη.

Εικ. 81
Άποψη της έβδομης εγκατάστασης στην ενότητα για τον Τζίμη
Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

Η περίπτωση του Τζίμη, αποτελεί τη μοναδική εκθεσιακή οντότητα, της οποίας η κινηματογραφική εικόνα αποτελεί αυτούσια μαρτυρία και μάλιστα αυτοαναφορική. Για την ακρίβεια, στη επιφάνεια της εξηλασμένης πολυστερίνης δημιουργείται μια σύνθεση μεταξύ της φωτογραφίας του Τζίμη και μιας προβολής. Το βίντεο, το οποίο προβάλλεται από τον προτζέκτορα αποτελεί απόσπασμα από μια συνέντευξη που του είχαν πάρει στο παρελθόν και έτσι είναι το μοναδικό υποκείμενο, το οποίο εξιστορεί αυτοπροσώπως την ιστορία του. Το προϊόν είναι μονταρισμένο με τέτοιο τρόπο, ώστε η αφήγηση του να ξεκινάει από τα νεότερα χρόνια, και συγκεκριμένα από τη Λεσβιακή καταγωγή του που δεν θα μπορούσε να παραληφθεί σε μια έκθεση που γίνεται στη Λέσβο, φτάνοντας σιγά σιγά στο σήμερα, όντας πλέον αρκετά μεγάλος ώστε να μην ασκεί το επάγγελμα.

Επιστρέφοντας στη συνολική σύνθεση, η τρίτη ενότητα, η οποία αποτελεί συνδετικό κρίκο ανάμεσα στον Jimmy και τον Sailor Jerry, είναι αυτή του Πολεμικού Ναυτικού. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για πολύ μικρή αναφορά σε αυτή, αφού για να αποτυπωθεί το μόνο που συνέβη ήταν να κρεμαστούν από τη μπάρα φωτογραφίες ναυτικών με τατουάζ. Οι φωτογραφίες, στον αριθμό περίπου 15, ήταν όλες ασπρόμαυρες και σχετικά μικρού μεγέθους. Σκοπός ήταν ένας: να μιμηθούν τους ναύτες που, όπως

έλεγε και ο Sailor Jerry στο ηχητικό, πήγαιναν στα μπαρ να πιούν ένα ποτό και να γνωρίσουν κοπέλες. Ο επισκέπτης δεν χρειαζόταν να ξέρει κάποια άλλη πληροφορία, αφού αντιλαμβανόταν, έτσι κι αλλιώς, την επεξήγηση της ενότητας από τα αποσπάσματα των δύο μπάρμαν.

Εικ. 82
Άποψη της εβδομης εγκατάστασης στην ενότητα για το Ναυτικό
Πηγή: Ελένη Γαλάνη

ΟΓΔΟΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Σε αυτό το σημείο, ολοκληρώθηκε η επεξήγηση όλων των ενοτήτων του κυρίως σώματος της έκθεσης και πλέον, κατευθυνόμαστε προς το τέλος της περιήγησης. Υπάρχει ωστόσο μια επιπλέον ενότητα, η οποία δεν είναι μέρος του τέλους της, αλλά ούτε συμπεριλαμβάνεται στο μέσον της αφήγησης. Πρόκειται για την ενότητα που αφορά στα τατουάζ μέσα στις ρωσικές φυλακές. Για να περιηγηθεί ο επισκέπτης σε αυτή την αφήγηση, θα πρέπει να κατευθυνθεί προς την έξοδο της έκθεσης. Η συγκεκριμένη επιλογή είναι άκρως συνειδητή για ένα και μόνο λόγο: το γεγονός ότι οι φυλακισμένοι αποκλείονται από το ευρύτερο κοινωνικό συνολικό, δημιουργώντας ένα δικό τους κόσμο μέσα στις φυλακές, εξού και αποκλείονται από την είσοδο τους στο μπαρ.

Για την ενότητα, δημιουργήθηκε η εγκατάσταση ενός κελιού. Ουσιαστικά, τοποθετήθηκαν μερικά κάγκελα (από εξηλασμένη πολυστερίνη) περίπου 30 εκατοστά μακριά από τον τοίχο, και αφού ο χώρος της αίθουσας ήταν έτσι

διαμορφωμένος που δημιουργούσε μια μικρή εσοχή σε εκείνο το σημείο, το αποτέλεσμα ήταν ιδανικό για την περίπτωση. Στον τοίχο, κολλήθηκαν 8 ασπρόμαυρες κάθετες φωτογραφίες κρατούμενων σε δύο σειρές -τέσσερις πάνω και τέσσερις κάτω. Με αυτό τον τρόπο επιτεύχθηκε η ψευδαίσθηση ότι οι κρατούμενοι βρίσκονται κλεισμένοι στο κελί. Οι φωτογραφίες απεικόνιζαν είτε ολόκληρα σώματα είτε μεμονωμένα μέρη του, γεμάτα από τατουάζ. Σαφώς, όσες επιλέχθηκαν φανέρωναν ευδιάκριτα τα τατουάζ των ανθρώπων, τα οποία ήταν όλα διαφορετικά μεταξύ τους, στοχεύοντας στο να φανεί η διαφορετική σημασιολογία του καθενός. Προκειμένου να γίνει αυτό, κρεμάστηκαν από τα κάγκελα μικρά κομματάκια χαρτόκουτου στο ύψος της κάθε φωτογραφίας, μεταδίδοντας το επιθυμητό μήνυμα στον επισκέπτη, αφού το καθένα έφερε ένα μικρό κείμενο. Τα κείμενα ήταν γραμμένα σε α' ενικό πρόσωπο, με λόγο σύντομο και απότομο, σαν να μιλάνε οι κρατούμενοι στον επισκέπτη. Φυσικά, σκοπός ήταν να επεξηγήσουν το συμβολισμό του εκάστοτε tattoo. Ο επισκέπτης καλούνταν να διαβάσει τα αποκόμματα και να φάξει στις φωτογραφίες που αντιστοιχεί το καθένα. Η μετάδοση της πληροφορίας κατά αυτό τον τρόπο, προήλθε από το γεγονός ότι έτσι ακριβώς επικοινωνούσαν μεταξύ τους οι κρατούμενοι στις φυλακές. Έγραφαν σύντομα μηνύματα σε μικρά χαρτάκια και τα κρέμαγαν με λεπτά νήματα από τα κάγκελα του ενός κελιού στο άλλο.

Εικ. 83, 84
Απόψεις της όγδοης εγκατάστασης
Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

Ενδεικτικά, τα χαρτονάκια στην εγκατάσταση έγραφαν:

Παράδειγμα 1°: ΦΟΝΟ ΕΚΑΝΑ, ΕΧΩ ΤΟ ΣΠΑΘΙ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

Παράδειγμα 2°: ΤΟ ΣΥΡΜΑ ΣΤΟ ΜΕΤΩΠΟ ΓΙΑ ΚΟΥΡΑΓΙΟ

Παράδειγμα 3°: ΠΙΟ ΠΑΝΩ ΑΠ' ΌΛΟΥΣ ΕΙΜΑΙ ΕΔΩ ΜΕΣΑ! ΓΙΑ ΔΕΣ ΤΟ ΓΑΛΟΝΙ ΜΟΥ

Παράδειγμα 4°: Η ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ ΜΟΥ: ΛΗΣΤΕΙΑ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ, ΕΧΩ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΡΑΧΝΗ

Τα υπόλοιπα τέσσερα ήταν γραμμένα με όμοιο τρόπο, δίνοντας ερμηνεία σε κάθε σχέδιο ή τοποθεσία του στο σώμα.

Ο ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Φτάνοντας στο τέλος της έκθεσης, ο επισκέπτης στέκεται απέναντι από τις ρωσικές φυλακές αντικρίζοντας την ενότητα που αφορά στο «σήμερα». Η ενότητα αποτελείται από τις δύο πίσω όψεις της εισόδου και εκεί καλείται να συμμετάσχει και ο ίδιος πιο ενεργά πλέον στην έκθεση. Η ιδέα έγκειται στο ότι το «σήμερα» διαμορφώνεται τελικά από όλους εμάς και έτσι, στην αριστερή πλευρά της αριστερής επιφάνειας εξηλασμένης πολυστερίνης γράφτηκε με κεφαλαία γράμματα η φράση «ΕΝΑ ΤΑΤΤΟΟ ΠΟΥ ΘΕΛΩ:». Στο πάτωμα τοποθετήθηκε ένα κουτί με χρωματιστές κιμωλίες και πλέον ο επισκέπτης είχε τη δυνατότητα να γράψει ή να ζωγραφίσει στον τοίχο κάθε πιθανή του σκέψη σχετικά με αυτό. Ακόμα, στο κέντρο της δεξιάς επιφάνειας προστέθηκε ένας μακρόστενος, ολόσωμος καθρέπτης στον οποίο υπήρχε το ερώτημα «ΤΕΛΙΚΑ ΤΟ ΤΑΤΤΟΟ ΤΙ ΑΝΤΙΚΑΤΟΠΤΡΙΖΕΙ;». Προφανώς, σκοπός ήταν ο επισκέπτης να έρθει αντιμέτωπος με τον ίδιο του τον εαυτό και να συνειδητοποιήσει ότι αυτό που αντικατοπτρίζει το tattoo είμαστε εμείς, τόσο συλλογικά όσο και ατομικά. Όσο και αν διαφοροποιούνται οι τεχνικές και οι κουλτούρες μεταξύ τους, το tattoo παραμένει ανθρώπινη και κοινωνική πρακτική, αποτυπώνοντας προσωπικά βιώματα και σκοπούς στο δέρμα. Κάθε τατουάζ είναι μοναδικό, όπως και κάθε ατομικότητα που το αποκτά.

Εικ. 85, 86

Απόψεις της τελευταίας εγκατάστασης

Πηγές: Αρχείο της συγγραφέως, Ελένη Γαλάνη

Αυτή η λύση όχι μόνο ήταν αρκετή, αλλά το αποτέλεσμα ήταν εντυπωσιακό, καθώς όλοι οι επισκέπτες συμμετείχαν στο εν λόγω έκθεμα. Οι τοίχοι, γέμισαν από πάνω μέχρι κάτω με ιδέες και σχέδια, ενώ οι περισσότεροι φάνηκε πως παρέθεσαν περισσότερα από ένα tattoo που θα ήθελαν, είτε ήδη είχαν είτε όχι. Τελικά, οι επισκέπτες άφησαν και αυτοί το στίγμα τους με τη σειρά τους.

Εικ. 87, 88
 Απόψεις της τελευταίας εγκατάστασης
 Πηγές: Αρχείο της συγγραφέως

ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΣΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ

Αυτό που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το όλο εγχείρημα, είναι πως ο σχεδιασμός μιας έκθεσης μπορεί να διαφέρει αισθητά από την υλοποίηση. Πολλά χαρακτηριστικά των ενοτήτων είχαν σχεδιαστεί διαφορετικά, όμως στην πράξη φάνηκε πως έπρεπε να μετατραπούν προκειμένου να υπάρξει το επιθυμητό αποτέλεσμα, είτε λόγω χρόνου, είτε λόγω χώρου, υλικών, ακόμα και ανθρώπινου δυναμικού. Όπως και να 'χει είναι σημαντικό, παρά τις όποιες αλλαγές, ο επισκέπτης να λάβει τις απαραίτητες πληροφορίες χωρίς να στερηθεί την ουσία αλλά και την εμπειρία της περιήγησης του.

Εικ. 89
 Άποψη του εσωτερικού χώρου κατά τη διάρκεια του στησίματος της έκθεσης
 Πηγή: Αρχείο της συγγραφέως

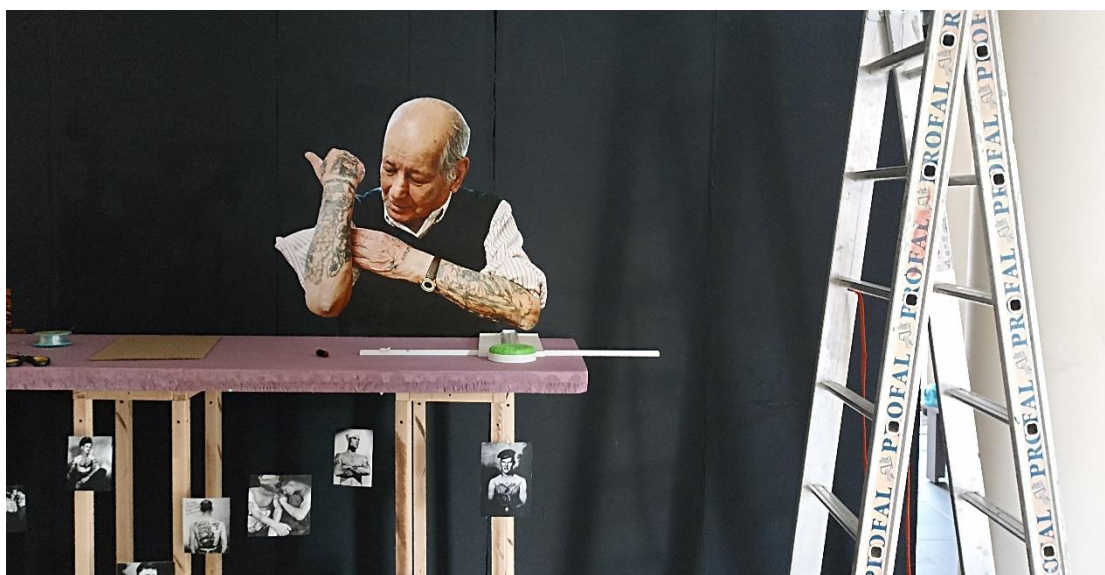
Για παράδειγμα, κατά τη διάρκεια του στησίματος της έκθεσης, συνειδητοποίησα ότι στο χώρο υπήρχε μια οθόνη 58 ιντσών που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί. Έτσι, η οθόνη τοποθετήθηκε πίσω από το τέταρτο τραπέζι (της Ταϊλάνδης), σαν προέκταση της φωτογραφίας στην επιφάνεια, καλύπτοντας το πίσω μέρος του χώρου που ήταν κενό. Η επιλογή αυτή, αν και δεν ήταν προαποφασισμένη, φάνηκε να λειτουργεί πολύ καλύτερα, καθώς γέμιζε πολύ περισσότερο τη σύνθεση, όπως και ολόκληρο το χώρο, λόγω του μεγέθους της οθόνης. Πίσω από την εγκατάσταση, τοποθετήθηκε ένα μαύρο πανί, για να καλύψει απαραίτητο εξοπλισμό του χώρου που δεν μπορούσα να μετακινήσω για τεχνικούς λόγους, ώστε να υπάρχει αισθητική ομοιογένεια.

Συμπληρώνοντας μια λεπτομέρεια ακόμα, ο σχεδιασμός της έκθεσης προέβλεπε στην έβδομη εγκατάσταση ένα ακόμη επιπρόσθετο στοιχείο. Θεωρητικά, στη μπάρα θα υπήρχαν ακόμα μερικά σουβέρ διπλής όψης. Στη μία όψη θα υπήρχαν κλασικά σχέδια από old-school tattoos και στην άλλη θα επεξηγούνταν ο συμβολισμός του εκάστοτε σχεδίου, συμπληρώνοντας τη λογική γύρω από τα τατουάζ μνήμης των ναυτικών. Δυστυχώς όμως αυτό δεν κατάφερε να υλοποιηθεί, καθαρά λόγω χρόνου. Προσωπικά, θεωρώ πως είναι ένα στοιχείο που θα ολοκλήρωνε περισσότερο τη συνολική σύνθεση, ωστόσο σίγουρα δεν δημιούργησε έλλειψη στην ουσία του τελικού αποτελέσματος.

Ακόμα, στην εγκατάσταση του μπαρ, όπως προαναφέρθηκε το βίντεο προβάλλεται από ένα προτζέκτορα. Κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού της ενότητας, σκοπός ήταν να προβάλλεται σε κάποια επιτραπέζια οθόνη και ιδανικά μια παλιά τηλεόραση θυμίζοντας λίγο το σκηνικό ενός μπαρ-καφενείου. Ωστόσο τέτοια τηλεόραση δεν βρέθηκε και την ώρα του στησίματος φάνηκε ότι οποιαδήποτε οθόνη tablet ήταν αρκετά μικρή και το βίντεο χανόταν στη συνολική σύνθεση, ενώ οποιαδήποτε μεγαλύτερη οθόνη ήταν αρκετά μεγάλη για να σταθεί στη μπάρα που ήταν φτιαγμένη από εξηλασμένη πολυστερίνη. Ως εκ τούτου, ο προτζέκτορας φάνηκε να είναι η ιδανικότερη λύση για την προβολή, δημιουργώντας ένα άρτιο τελικό αποτέλεσμα. Η προβολή γινόταν άκρη δεξιά και προς τα κάτω τη συνολικής εγκατάστασης και ο προτζέκτορας τοποθετήθηκε απέναντι, σε μια καρέκλα μαζί με το πρώτο τραπεζάκι. Αν και μικρή λεπτομέρεια, η επιλογή της καρέκλας δίπλα από το τραπεζάκι, ήταν επίσης στρατηγική κίνηση, ώστε να υπάρχει υφολογική συνάφεια μεταξύ των αντικειμένων της σύνθεσης.

Κάνοντας μια ακόμη παρατήρηση, προηγουμένως ειπώθηκε ότι η συλλογή του πληροφοριακού υλικού είναι βασισμένη σε κάποια συγκεκριμένα κριτήρια. Προφανώς, η αναφορά στον Τζίμη θα μπορούσε να φαίνεται έτσι κι αλλιώς πέρα για πέρα λογική, αφού η συμβολή του στον χώρο κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική. Στην πραγματικότητα, η αίτια είναι πιο βαθιά. Ξεκινώντας την καταγραφή, θεώρησα πως ίσως δεν χρειάζεται να συμπεριληφθεί ως ενότητα, αγνοώντας μια πολύ σημαντική πληροφορία: ο Τζίμης κατάγεται από τη Λέσβο. Δεδομένου ότι οι εν λόγω πληροφορίες συγκεντρώνονται με στόχο την παραγωγή έκθεσης, το στοιχείο αυτό είναι

που οριστικοποιεί την θέση του στον τελικό σχεδιασμό. Εφόσον η έκθεση διεξάγεται στη Λέσβο, η γνωστοποίηση της ιστορίας του σε κατοίκους του νησιού είναι απαραίτητη. Με αυτόν τον τρόπο, επιτυγχάνεται άμεση σύνδεση με την τοπική κοινωνία και δίνει ένα οικείο ερέθισμα στους επισκέπτες ενισχύοντας το ενδιαφέρον τους. Τελικά, ακόμα και το υπάρχον περιβάλλον είναι βαρύνουσας σημασίας όταν θες να πεις μια ιστορία, κι ας μην αποτελεί σημείο αφετηρίας της. Είναι ουσιαστικά άτοπο να αποκοπείς από αυτό.

Εικ. 90
Αποψη της έβδομης εγκατάστασης κατά τη διάρκεια του στησίματος της έκθεσης
Πηγές: Αρχείο της συγγραφέως

Σύμφωνα με το σχεδιασμό και ο επίλογος της έκθεσης ήταν διαφορετικός. Σκοπός ήταν να δημιουργηθεί μια μεγάλων διαστάσεων προβολή βίντεο, η οποία θα περιλαμβάνει πολλά διαφορετικά πλάνα με ανθρώπους που σήμερα έχουν τατουάζ. Ενδιάμεσα αυτών, θα υπήρχαν πλάνα κατά τη διάρκεια διαφόρων tattoo sessions, είτε με τη χρήση μηχανής μοτέρ είτε με την τεχνική stick ή roke. Μέσα από αυτό το βίντεο, στόχος ήταν ο επισκέπτης να δει την πληθώρα των σχεδίων στην Ελλάδα του σήμερα, την ποικιλία των στυλ που έχει προκύψει ανά τα χρόνια, τις τεχνικές που χρησιμοποιούνται και τις αιτίες που ένας άνθρωπος αποφασίζει να κάνει ένα tattoo σήμερα. Τα πλάνα μεταξύ τους θα συνδεόντουσαν από τις προσωπικές μαρτυρίες των υποκειμένων, ώστε να υπάρχει νοηματική συνάφια.

Τα γυρίσματα και οι ηχογραφήσεις ξεκίνησαν, ωστόσο ο χρόνος δεν ήταν επαρκής για την ολοκλήρωση του βίντεο. Παράλληλα, η σύνθεση θα περιείχε τρία στοιχεία ακόμα. Το επόμενο, ήταν η δημιουργία μιας επιδαπέδιας κρεμάστρας, αποτυπώνοντας έτσι τη γκαρνταρόμπα ενός μπαρ. Η ιδέα ήταν να κρέμονται φωτογραφίες (από κρεμάστρες ρούχων) με τα διάφορα κυρίαρχα στυλ tattoo σήμερα, ενώ από πάνω (σε επιφάνεια εξηλασμένης πολυστερίνης) θα υπήρχε το ερώτημα «Είναι άραγε το tattoo μια σύγχρονη μόδα της εποχής;» (να σημειωθεί πως αυτή η ιδέα θα μπορούσε να

αποτυπωθεί και αμέσως μετά την είσοδο στο μπαρ). Το δεύτερο στοιχείο, ήταν η προσθήκη ενός καθρέπτη, που συνεχίζοντας τον αρχικό προβληματισμό θα έγραφε «Και τελικά τι αντικατοπτρίζει;». Τέλος, στην επιφάνεια θα γραφόταν:

«Ένα tattoo που θέλω/έχω είναι.....επειδή.....»

Ο επισκέπτης θα είχε τη δυνατότητα να συμπληρώσει τα κενά της παραπάνω πρότασης μέσα από το δικό του βίωμα, δημιουργώντας ένα ακόμη διαδραστικό στοιχείο για την έκθεση. Όλα τα παραπάνω, είχαν ως στόχο να φέρουν τον επισκέπτη σε έναν τελικό προβληματισμό προκειμένου να καταλήξει στο εξής συμπέρασμα: Το τατουάζ σήμερα μπορεί να είναι οτιδήποτε και για οποιονδήποτε λόγο. Εν τέλει, ο χρόνος ήταν τόσο ασφυκτικός που δεν άφηνε περιθώρια υλοποίησης όλων αυτών. Προκειμένου να βρεθεί μια άμεση λύση για την ολοκλήρωση του αφηγηματικού επιλόγου, η τελική επιλογή περιείχε μόνο το διαδραστικό κομμάτι του επισκέπτη, όπως είδαμε και παραπάνω.

Ολοκληρώνοντας με τα σχόλια, ένα ακόμη συμπέρασμα στο οποίο κατέληξα σχετίζεται με τους ήχους της έκθεσης. Σύμφωνα με τον σχεδιασμό, η ενότητα των τσίρκο έπρεπε να έχει δική της μουσική, η οποία θα ήταν κάποια κλασική μουσική που συναντάμε σε ένα τσίρκο, προκειμένου να τοποθετήσει ακόμα πιο έντονα τον επισκέπτη σε εκείνο το χωρικό πλαίσιο. Στη συνέχεια, προέκυψε η επιλογή του κομματιού «Tattooed Lady» του Paddy Roberts -ένα τραγούδι του οποίου η μουσική θα μπορούσε να παραπέμπει σε τσίρκο εκείνης της εποχής, και μιλάει για μια κοπέλα που έχει αντίστοιχα τατουάζ στο σώμα της. Στην ίδια λογική κυμαινόταν και ο σχεδιασμός της μπάρας. Θεωρητικά, πάνω στην επιφάνεια θα είχε κάποιο pick-up (χειροτεχνία) από το οποίο θα έπαιζε το τραγούδι «Wagner's Tattooed Lady» του Capt. Don Leslie. Το τραγούδι αυτό επίσης αναφέρεται στα κορίτσια των τσίρκο της Βικτωριανής Εποχής, ωστόσο θεώρησα πως αισθητικά θα ταίριαζε καλύτερα με τις ενότητες της μπάρας ως ένα συμπληρωματικό στοιχείο. Κατά αυτό τον τρόπο, προέκυψε το εξής ερώτημα: Μήπως σε ένα μπαρ θα πρέπει να ακούγεται παντού μια σχετική μουσική; Ενδεχομένως και ήχοι σχετικοί του χώρου, όπως ομιλίες, τσουγκρίσματα κ.λπ.. Τα παραπάνω όλα απορρίφθηκαν κατά τη διάρκεια του στησίματος της έκθεσης. Όπως αποδείχθηκε, ο χώρος ήταν πέρα από επαρκής για την περιήγηση των επισκεπτών, ωστόσο δεν φάνηκε να είναι επαρκής για την ποσότητα των διάχυτων ήχων. Εφόσον ήθελα να ακούγονται ξεκάθαρα οι ήχοι των βίντεο στις ενότητες τους, η προσθήκη μουσικής ή κάποιου είδους «white noise» σίγουρα ταιριάζει στη λογική του μπαρ, όμως στη συγκεκριμένη περίπτωση μάλλον θα δημιουργούσε περισσότερο περιττή βαβούρα. Το εν λόγω, το σχολιάζω καθώς ήταν μια ιδέα που αρχικά μου άρεσε πολύ, είδα όμως πως σε ένα τέτοιο χώρο δεν θα λειτουργούσε σωστά, οι υπόλοιποι ήχοι θα χάνονταν ως πληροφορία και έτσι αντιλήφθηκα τη σημαντικότητα του να συνειδητοποιείς στην πράξη ποιες ιδέες κρατάς και ποιες θα πρέπει να απορρίψεις για ένα άρτιο αποτέλεσμα. Σε ένα διαφορετικό χώρο, θα ήταν κάτι που σίγουρα θα δοκίμαζα.

Τέλος, διαφοροποιήσεις υπήρξαν και στην όγδοη εγκατάσταση με τις ρωσικές φυλακές. Αρχικός στόχος, ήταν να περιέχει και μια προβολή από την κατασκευή μιας diy μηχανής tattoo και μελανιών, με την ίδια τεχνική και τα υλικά που συνέβαινε στις φυλακές. Τελικά, δεν μπόρεσα να βρω κάποιο ήδη υπάρχον βίντεο που να πληροί όλα τα επιθυμητά στοιχεία (υψηλή ανάλυση, άρθρα και σταθερά πλάνα, καλός φωτισμός), ούτε υπήρχε ο χρόνος για τη δημιουργία ενός νέου, οπότε η ιδέα αυτή απορρίφθηκε. Ακόμα, ήθελα να συμπεριλάβω τα λόγια του Vsevolod Stekolschuck, όπως αναφέρθηκε στο δεύτερο κεφάλαιο: «Υπάρχει ποίηση και ρομαντισμός στα τατουάζ της φυλακής. Είναι ένα στερεότυπο, το οποίο είναι ακόμα ζωντανό: ότι τα τατουάζ είναι για τους κατάδικους, και νομίζω ότι μόνο τώρα αποκτά αξία για μένα. Ενωώ ότι παλιότερα προσπαθούσα να αμυνθώ, να πω: «Όχι! Κάνεις λάθος! Το τατουάζ δεν έχει σχέση με τη φυλακή, είναι διαφορετικό. Είναι τέχνη που έχει αναγνωριστεί και στην Ευρώπη και αλλού» και τώρα, ας πούμε, αν πάω στην Ευρώπη θα τους πω: «Ναι, είμαι από τη Ρωσία, όπου υπάρχουν αρκούδες στους δρόμους και κατάδικοι, και μπορώ να κάνω αυτά τα τατουάζ». Δυστυχώς, ο χρόνος δεν με άφησε για ακόμη μια φορά να δω πως μπορώ να διαχειριστώ αυτό το υλικό. Ουσιαστικά, δεν μπόρεσα ποτέ να αποφασίσω αν θέλω το κείμενο αυτό να είναι γραμμένο σε κάποια επιφάνεια τοίχου ή αν θέλω μια προβολή με το απόσπασμα της συνέντευξης του καλλιτέχνη, την ώρα που λέει αυτά τα λόγια. Όσο γράφω αυτή την παράγραφο σκέφτομαι πως θα μπορούσε να υπάρχει ένας τηλεφωνικός θάλαμος, όπως υπάρχει στις φυλακές για τους κρατούμενους και ο επισκέπτης να ακούει το απόσπασμα (μεταφρασμένο στα ελληνικά) σηκώνοντας το ακουστικό και βάζοντας το στο αυτί του. Και τώρα που το σκέφτομαι, μάλλον αυτό είναι ο εκθεσιακός σχεδιασμός: η συνεχής αναζήτηση ιδεών και η δημιουργική αποτύπωση τους.

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Κάνοντας μια πρώτη αποτίμηση του όλου εγχειρήματος, θα ήθελα να σταθώ σε μερικά σημεία ακόμη. Το πρώτο αφορά στους καταλόγους. Από τη συνολική εμπειρία της έκθεσης, αντιλήφθηκα ότι ένας μικρός αριθμός ατόμων δυσκολεύτηκε να καταλάβει τι ακριβώς περιγράφεται στους καταλόγους. Όλοι αντιλήφθηκαν ότι είναι κατάλογοι, όχι όμως σε τι ακριβώς αναφέρονται τα cocktails. Αυτό ενδεχομένως συνέβη επειδή είχαν ετερόκλιτα στοιχεία μεταξύ τους, και ενώ ήταν φανερό ότι αφορούν στα εκάστοτε τατουάζ, δεν ήταν επαρκώς επεξηγηματικό -τουλάχιστον όχι για όλους- ως προς το είδος της πληροφορίας. Δηλαδή, ποιο σημείο αφορά στην ονομασία της τεχνικής, ποιο στο κοινωνικό πλαίσιο, ποιο στη μεθοδολογία, ποιο στα υλικά και ποιο ως προς τη νοσηματοδότηση. Επομένως, σε μια άλλη συνθήκη θα προσπαθούσα να γράψω τα κείμενα περισσότερο εμπειριστατωμένα χωρίς να δημιουργούνται απορίες στον επισκέπτη.

Ο δεύτερος προβληματισμός αφορά στην προσέλευση του κοινού. Η προώθηση της έκθεσης πραγματοποιήθηκε μέσα από αναρτήσεις σε social

media, διαμοιρασμό έντυπων αφισών στην πόλη και αποστολής δελτίων τύπου στα ΜΜΕ και στα email της πανεπιστημιακής κοινότητας. Ωστόσο, ξεκίνησε δύο μέρες πριν από την έναρξη των εγκαινίων, ενώ η έκθεση διήρκεσε συνολικά τρεις μέρες. Οι επισκέπτες που μπόρεσα να μετρήσω υπολογίζονται γύρω στα 70 άτομα. Ο αριθμός, για εμένα είναι άκρως ικανοποιητικός, ειδικά στην περίπτωση της τόσο καθυστερημένης προώθησης της έκθεσης. Φυσικά σε αυτό συμβάλλει και η μικρή κοινωνία στην οποία πραγματώθηκε η διοργάνωση. Εκεί όμως που θα επιθυμούσα να σταθώ, είναι στο γεγονός ότι οι περισσότερες ηλικίες των επισκεπτών φάνηκε να είναι κάτω των 40. Σε μια έκθεση που αφορά στο τατουάζ, δηλαδή κάτι που θεωρητικά απασχολεί κυρίως τη νεολαία, αυτό είναι αν μη τι άλλο αναμενόμενο. Η πρόκληση όμως για εμένα, θα ήταν να έρθουν περισσότεροι επισκέπτες μεγαλύτερων ηλικιών, διαμορφώνοντας και σε εκείνους νέες αντιλήψεις αλλά και ακούγοντας τη γνώμη τους. Συνεπώς, σε μια διαφορετική συνθήκη σίγουρα θα επιχειρούσα να δω πως μπορώ να βεβαιωθώ για την προσέλευση επισκεπτών από το ευρύτερο ηλικιακό φάσμα.

Έχοντας φτάσει στο τέλος της έκθεσης, ο κόσμος φάνηκε πως ανταποκρίθηκε με ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς το υλικό. Δεν υπήρξε κάποια δυσκολία που να μην του επιτρέπει να περιηγηθεί ελεύθερα στην έκθεση. Για να βεβαιωθώ ότι οι επισκέπτες θα λάβουν όσα χρειάζονται για την περιήγηση τους, αναγνωρίζοντας ότι πολλοί δεν είμαστε ακόμα εξοικειωμένοι με νέα αφηγηματικά μέσα, φρόντιζα να τους ενημερώνω κατά την είσοδο τους πως μπορούν να κινηθούν ελεύθερα στο χώρο, να αγγίξουν ό,τι θέλουν και φυσικά να κεραστούν ένα ποτό στο μπαρ. Κατά την έξοδο τους, ρωτούσα πάντα εντυπώσεις, ποια στοιχεία τους άρεσαν και ποια θα άλλαζαν και γιατί. Σε γενικές γραμμές, όλοι αντιλήφθηκαν την ουσία της έκθεσης και εντυπωσιάστηκαν από τις πληροφορίες αλλά και τον τρόπο που τις έλαβαν, επιβεβαιώνοντας την αρχική μου ανάγκη για τη δημιουργία της έκθεσης αυτής. Αυτό που είχε πολύ ενδιαφέρον ήταν ο σχολιασμός ανάλογα με την ιδιότητα του καθενός. Μερικά παραδείγματα αποτελούν τα σχόλια των φοιτητών του Τμήματος Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου που αφορούσαν την ανθρωπολογική προσέγγιση και τους έντονους έμφυλους διαχωρισμούς που τονίζονται στην έκθεση -κάτι που δεν σχολιάστηκε τόσο από άτομα με άλλη φοιτητική ή επαγγελματική ιδιότητα-, από την άλλη κάποιοι επαγγελματίες τατουατζίδες στη Λέσβο είπαν πως «αυτό που έχει σημασία είναι ότι μπήκε στη πόλη λίγο ακόμα μελανάκι», ενώ άτομα με καταγωγή από τη Λέσβο τόνιζαν πως δεν ήξεραν ότι η καταγωγή του Jimmy είναι από το νησί.

Εικ. 91
Αποψη της πρώτης εγκατάστασης
στην ενότητα της Πολυνησίας σε διάδραση των επισκεπτριών της έκθεσης
Πηγή: Ελένη Γαλάνη

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Εν κατακλείδι, η έκθεση φάνηκε πως μπόρεσε να επιτελέσει το σκοπό της, ο οποίος δεν ήταν άλλος από το να φέρει τους ανθρώπους πιο κοντά στην ευρύτερη κουλτούρα του τατουάζ μέσα από μια νέα εκθεσιακή πρόταση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το σχόλιο μιας επισκέπτριας που δήλωσε ότι δεν είχε καμία σχέση με τατουάζ και δεν την ενδιέφερε καθόλου το θέμα, ωστόσο ήταν τόσο βιωματικό το περιβάλλον που την έκανε να απολαύσει την περιήγηση της και να εντυπωσιαστεί από τις πληροφορίες που τελικά αποκόμισε.

Σχετικά με τη διαδικασία, είναι εμφανές πως ο σχεδιασμός διαφέρει από την υλοποίηση, ιδίως σε μια περίπτωση όπως η συγκεκριμένη που εξυπηρετεί εκπαιδευτικούς σκοπούς. Η εμπειρία έδειξε πως τέτοιου τύπου αλλαγές, προήλθαν λόγω του χρόνου που υπήρχε, των οικονομικών πόρων -ας μην ξεχνάμε ότι πρόκειται για μια έκθεση χαμηλού κόστους- αλλά και των διαθέσιμων ανθρώπων που προσφέρθηκαν να βοηθήσουν. Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο διαδραματίζει επίσης και ο χώρος, εφόσον φάνηκε πως βάσει αυτού μπορεί να δημιουργηθούν επί τόπου αλλαγές, κατά τη διάρκεια του στησίματος.

Εικ. 92
Άποψη της εισόδου κατά τη διάρκεια του στήσιματος της έκθεσης
Πηγές: Αρχείο της συγγραφέως

Συνοψίζοντας, η έκθεση «STIGMA» κατάφερε να ολοκληρωθεί μέσα σε έναν χρόνο, έχοντας ένα σχετικά μικρό budget στη διάθεση μου και με τη συμβολή του Εργαστηρίου Μουσειολογίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, καθότι μου προσέφερε ιδιαίτερη βοήθεια στο στήσιμο της έκθεσης και στην παροχή εξοπλισμού. Ακόμα, σημαντική ήταν και η προσφορά του Future Lab του Πανεπιστημίου Αιγαίου, για το δανεισμό του χώρου. Παρά τις όποιες δυσκολίες και τις αρχικές επιλογές, η έκθεση μπόρεσε να υλοποιηθεί, σημειώνοντας έναν ικανοποιητικό αριθμό επισκεπτών, των οποίων τα σχόλια ως προς το αποτέλεσμα ήταν θετικά. Εν τέλει, αποδείχθηκε πως με τη χρήση των ποικίλων εκθεσιακών μέσων (αντικείμενα, στατικές και κινούμενες εικόνες, ήχοι και κείμενα), τα διαδραστικά στοιχεία και την επιλογή ενός λιγότερο αυστηρού ύφους, τα άτομα που παρευρέθηκαν στην έκθεση μπόρεσαν να αφουγκραστούν επαρκώς τι μπορεί να σημαίνει το «τατουάζ». Άλλωστε, για μια πρακτική σαν αυτή, που τοποθετείται στο πλαίσιο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και περιλαμβάνει ευρύτητα ως προς τα οπτικά, ακουστικά και απτικά ερεθίσματα και περικλείεται από ποικίλα κοινωνικά αίτια για την ύπαρξη του, θα ήταν αδύνατο να χρησιμοποιηθεί ένα μόνο μέσο περιγραφής αυτής, διότι δεν θα ήταν επαρκώς συμπεριληπτικό.

Τελικά, μια ιστορία μπορείς να την αφηγηθείς με πολλούς διαφορετικούς τρόπους, γιατί όμως να μην επιλέξεις έναν συνδυασμό όλων αυτών;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Baron, J. (2014). *The Archive Effect. Found footage and the audiovisual experience of history*. Routledge.

Beaglehole, J. (1962). *The Endeavour Journal of Joseph Banks 1768–1771 [Volume One]*. Angus and Robertson Ltd.

Bullen, M.G. (2016). *Thief in Law, A guide to Russian prison tattoos and Russianspeaking organised crime gangs*. One's Own Publishing House Ltd.

Γαλάνη, Ε., Καρκαζή, Ε., Νικολοπούλου, Κ., Τούρτας, Α., Υφαντίδης, Φ., Χουρμουζιάδη, Ν. (2023). *Τριδιάσταση Πολυμεσική Εκθεσιακή Αφήγηση. Μεθοδολογία Σχεδιασμού*. Museolab.

Chourmouziadi, A. (2022). *Introduction to exhibition design [Monograph]*. Kallipos, Open Academic Editions. <https://dx.doi.org/10.57713/kallipos-67>

Decary, R. (1935). *Les tatouages chez les indigènes de Madagascar*. Journal de la Société des Africanistes 5(1):1-39.

Dryjanska, L. (2015). *A social psychological approach to cultural heritage: memories of the elderly inhabitants of Rome*. Journal of Heritage Tourism. 10(1): 38-56.

Ferguson-Rayport, S. M., Griffith, R. M. and Straus, E. W. (1955). *The psychiatric significance of tattoos*. The Psychiatric Quarterly, 29(1-4):112-131.

Fuel, Ballades, D., Vasiliev, S., Sidorov, A. (2008). *Russian Criminal Tattoo Encyclopedia, Volume III*. Fuel Design.

Gabriel, Y. (2000). *Storytelling in Organizations. Facts, Fictions, and Fantasies*. Oxford: Oxford University Press.

Karpf, A. (2007). *The Human Voice. The story of a remarkable talent*. Bloomsbury Publishing.

Krutak, L. (2015). *The cultural heritage of tattooing: a brief history*. In J. Serup, N. Kluger and W. Bäumlér (eds.), *Tattooed Skin and Health*, 48: 1-5. Basel: Karger Publishers. <https://doi.org/10.1159/000369174>

Kyriakou, G., Kyriakou, A., Fotas, Th. (2021). *Dermatostiksia (tatuajes): un acto de estigmatización en la cultura griega antigua*. Actas Dermosifiliogr, 112:907--909. [10.1016/j.adengl.2021.09.004](https://doi.org/10.1016/j.adengl.2021.09.004)

Μπαμπινιώτης, Γ. (2012). *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Mifflin, M. (1997). *Bodies of Subversion 3: A secret History of Women and Tattoo*. PowerHouse Books.

Nielsen, J.K. (2017). *Museum communication and storytelling: articulating understandings within the museum structure*, *Museum Management and Curatorship*. <http://dx.doi.org/10.1080/09647775.2017.1284019>

Okazaki, M. (2013). *Wabori, Traditional Japanese Tattoo*. Kingyo Press.

Osterud, A. K. (2009). *The Tattooed Lady: A History*. Speck Press.

Patterson, M. (2017). *Tattoo: Marketplace icon*. *Consumption Markets & Culture*, 21, 582-289. DOI:10.1080/10253866.2017.1334280

Payel, G. (2020), *Tattoo: A Cultural Heritage*. *Antrocom J. of Anthropology*. 16-1: 295-304.

Ravelli, L. J. (2005). *Museum texts. Communication frameworks*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203964187>

Willis, T. (2019). *Exhibit Development, The Art of Storytelling in Exhibitions*.

Wittlin, A. (1949). *The Museum. Its history and its tasks in Education*. Routledge & Kegan Paul Ltd.

ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

Alker, S., Shoemaker, R. (2019). *How tattoos became fashionable in Victorian England*. Διαθέσιμο στο: <https://theconversation.com/how-tattoos-became-fashionable-in-victorian-england-122487> (Τελευταία επίσκεψη: 28/1/23)

Angel, G. (2012), *Tattooing in Ancient Egypt Part 2: The Mummy of Amunet*. Διαθέσιμο στο: <https://blogs.ucl.ac.uk/researchers-in-museums/2012/12/10/tattooed-mummy-amunet/> (Τελευταία επίσκεψη: 18/1/23)

Αργυρόπουλος Π. (2006). *Το τατουάζ στους Βλάχους*. Διαθέσιμο στο: <https://vlahoi.net/ithi-ethima/to-tatouaz-stous-vlahous> (Τελευταία επίσκεψη: 15/1/23)

Aviram, O., (2017). *Fading tattooed faces: Portraits from China's Dulong Valley*. Διαθέσιμο στο:

<https://www.gokunming.com/en/blog/item/3977/fading-tattooed-faces-portraits-from-chinas-dulong-valley> (Τελευταία επίσκεψη: 3/2/23)

China Culture (2014), *A history of Chinese tattoos and Chinese tattooing traditions*.

Διαθέσιμο στο: http://en.chinaculture.org/2014-12/30/content_589505.htm (Τελευταία επίσκεψη: 3/2/2023)

Grainger, A. (2021). *Polynesian Tattoos: History, Facts and Designs*. Διαθέσιμο στο: <https://www.thecollector.com/polynesian-tattoos-history/> (Τελευταία επίσκεψη: 13/3/23)

Hettich, M. (2018), *The Evolution Of Tattooing In America, How tattoos went from freak shows to art shows*. Gray Journal.

Διαθέσιμο στο:

<https://greyjournal.net/art/the-evolution-of-tattooing-in-america/>. (Τελευταία επίσκεψη: 28/1/23)

Krutak, L. (2010). *Tattoos of Sub-Saharan Africa*. Διαθέσιμο στο: <https://www.larskrutak.com/tattoos-of-sub-saharan-africa/> (Τελευταία επίσκεψη: 17/1/23)

Krutak, L. (2013). *Embodied symbols of the South Seas: Tattoo in Polynesia*. Διαθέσιμο στο: <https://www.larskrutak.com/embodied-symbols-of-the-south-seas-tattoo-in-polynesia/> (Τελευταία επίσκεψη: 8/3/23)

Krutak, L. (2013). *The last Kalinga tattoo artist of the Philippines*. Διαθέσιμο στο: <https://www.larskrutak.com/the-last-kalinga-tattoo-artist-of-the-philippines/> (Τελευταία επίσκεψη: 3/3/23)

Krutak, L. (2014). *Das Ötzi-Experiment*. *Tätowier Magazin*, 215: 14-15. Διαθέσιμο στο: <https://www.larskrutak.com/the-otzi-experiment-colin-dale-recreates-ancient-medicinal-tattoos/> (Τελευταία επίσκεψη: 10/1/23)

Μηχανή του Χρόνου. *Το τατουάζ του Βασιλιά Παύλου και τι συμβόλιζε. Ποιοι άλλοι διάσημοι γαλαζοαίματοι και αριστοκράτες είχαν τατουάζ;*

Διαθέσιμο στο:

<http://www.mixanitouxronou.gr/to-tatoyaz-toy-vasilia-payloy-kai-ti-symvolize/> (Τελευταία επίσκεψη: 28/1/23)

Saunders, R. (2021), *Royal Rebels: In Victorian Europe, Tattooing Was Rife among the Upper Echelons Of society*. NAAMA'S Medium. Διαθέσιμο στο: <https://medium.com/@itsrosiesanders/royal-rebels-in-victorian-europe-tattooing-was-rife-among-the-upper-echelons-of-society-11965ba43eed> (Τελευταία επίσκεψη: 29/1/23)

Sideshowworld. Διαθέσιμο στο:
<http://www.sideshowworld.com/58-Tattoos/2014/Captian/Tattooed.html>
(Τελευταία επίσκεψη: 10/3/23)

Śmigiel, M. (2017), *Not Only Criminals...Tattoos In The Nineteenth-Century British Elite*. TattooFan Magazine.
Διαθέσιμο στο: <http://uk.tattoofanmagazine.com/not-only-criminals-tattoos-in-the-nineteenth-century-british-elite/> (Τελευταία επίσκεψη: 29/1/23)

Sailor Jerry Spiced Rum (2018). *Who is Sailor Jerry*. Διαθέσιμο στο:
<https://sailorjerry.com/en/norman-collins/> (Τελευταία επίσκεψη: 15/2/23)

Thai Tattoo Café, *Thing to know about Sak Yant*.
Διαθέσιμο στο: <https://thaitattoocafe.com/thing-to-know-about-sak-yant>
(Τελευταία επίσκεψη: 5/2/23)

Thai Tattoo Café, *Sak Yant Meaning*.
Διαθέσιμο στο: <https://thaitattoocafe.com/sak-yant-meaning> (Τελευταία επίσκεψη: 5/2/23)

UNESCO Institute for Statistics, 2009, UNESCO Framework for Cultural Statistics. Διαθέσιμο στο: <https://uis.unesco.org/en/glossary-term/cultural-heritage> (Τελευταία επίσκεψη: 18/05/23)

UNESCO (2011), *What is intangible cultural heritage?* Διαθέσιμο στο:
<https://ich.unesco.org/en/what-is-intangible-heritage-00003>
(Τελευταία επίσκεψη: 18/05/23)

Χαραμής, Θ. (2014). *Βίος και πολιτεία του Τζίμη, του πρώτου Έλληνα δερματοστίκτη*. LIFO.gr.
Διαθέσιμο στο: <https://www.lifo.gr/proswpa/athenians/bios-kai-politeia-toy-tzimi-toy-protouy-ellina-dermatostikti> (Τελευταία επίσκεψη: 22/2/23)

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΑ

Εικόνα Εξωφύλλου: <https://www.pinterest.co.uk/pin/535858055675241003/>
Εικ. 2, 3: <https://www.si.edu/stories/ancient-ink-iceman-otzi-has-worlds-oldest-tattoos>

Εικ. 4: <https://arce.org/resource/tattooing-ancient-egypt/>

Εικ. 5: <https://www.worldhistory.org/article/1000/tattoos-in-ancient-egypt/>

Εικ. 6: <https://www.actasdermo.org/es-dermatostiksia-tattooing-an-act-stigmatization-articulo-S1578219021002456>

Εικ. 7:

https://www.bookofgraphicarts.gr/enallax/05_themata/tattoo/05_vavo.html

Εικ. 8: <https://www.worldhistory.org/image/9522/haniwa-warrior-with-a-tattoo/>

Εικ. 9: <https://carolidilli.tattoo/en/historia-del-tatuaje/el-tatuaje-de-estilo-horimono-es-prohibido-y-perseguido/>

Εικ. 11: <https://vova.edu.vn/yakuza-tattoo-rules-myhs1ntl/>

Εικ. 12: <https://www.fabionodariphoto.com/en/dulong-women-tattooed-faces-china/>

Εικ. 13: <https://csp.photoshelter.com/image/I000053IKoOi0s5g>

Εικ. 14: <https://www.thai2siam.com/sak-yant-tattoo>

Εικ. 15: <https://expertvagabond.com/sak-yant-tattoo/>

Εικ. 16: <https://www.alldaytattoo.com/tribal-maori-tattoo-bangkok/>

Εικ. 17: <https://gr.pinterest.com/pin/372672937885698331/>

Εικ. 18: <https://www.larskrutak.com/embodied-symbols-of-the-south-seas-tattoo-in-polynesia/>

Εικ. 19: <https://www.bbc.com/news/world-asia-44220574>

Εικ. 20: <https://www.samoa.travel/discover/our-culture/tattoos/>

Εικ. 21: <https://www.thecoconet.tv/coco-talanoa/coco-news/tatau-1/>

Εικ. 22: <https://www.larskrutak.com/embodied-symbols-of-the-south-seas-tattoo-in-polynesia/>

Εικ. 23: <https://www.gohawaii.com/hawaii-rooted/Suluape-Keone-Nunes>

Εικ. 24: <https://www.gohawaii.com/hawaii-rooted/Suluape-Keone-Nunes>

Εικ. 25: <https://vogue.ph/lifestyle/people/love-and-headhunting-the-story-of-whang-od/>

Εικ. 26: <https://www.histoire-du-tatouage.fr/whang-od/>

Εικ. 27: <https://www.larskrutak.com/the-kalinga-batok-tattoo-festival/>

Εικ. 28: <https://www.theartnewspaper.com/2023/03/31/joshua-reynoldss-portrait-of-maipreviously-called-omaijointly-acquired-by-the-national-portrait-gallery-and-getty-museum>

Εικ. 29: https://en.wikipedia.org/wiki/Olive_Oatman

Εικ. 30: <https://bristol-london.com/products/captain-costenetus-the-tattooed-man>

- Εικ. 31: <https://allthingstattoo.ca/tag/navy-tattoo/>
- Εικ. 32: <https://www.vice.com/stories/worlds-biggest-archives-tattoo-art/>
- Εικ. 33: <https://mymodernmet.com/sutherland-macdonald-tattoo-history/>
- Εικ. 34: <https://culturainquieta.com/es/arte/ilustracion/item/12843-un-cartel-ilustrado-nos-explica-los-significados-de-los-tatuajes-tradicionales-de-los-marineros.html>
- Εικ. 35: <https://www.10masters.com/en/blog/sailor-jerry-the-father-of-the-old-school/>
- Εικ. 36: <https://coolmaterial.com/food-drink/sailor-jerry-profile/>
- Εικ. 37, 38, 39, 40: <https://www.lifo.gr/proswpa/athenians/bios-kai-politeia-toy-tzimi-toy-protouy-ellina-dermatostikti>
- Εικ. 41: <https://fuel-design.com/russian-criminal-tattoo-archive/photographs/>
- Εικ. 42: https://www.reddit.com/r/Prisonwallet/comments/bf7x5d/this_prison_tattoo_gun/
- Εικ. 43: <https://fuel-design.com/russian-criminal-tattoo-archive/photographs/>

Σημείωση: Όλες οι υπόλοιπες εικόνες ανήκουν στην συγγραφέα και την Ελένη Γαλάνη, όπως αναφέρεται.